

www.e-rara.ch

Habes hic amice lector P. Terentii comoedias

Terentius Afer, Publius

Basileae, anno 1538

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-93288>

[C. Sulpitii Apollinaris Periocha In Terentii Andriam]

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelnformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

ARGVMENTA PHILIPPI MELAN

CHTHONIS IN P. THERENTII COMOEDIAS.

IN ANDRIAM

NVLVS est omnino scriptor in Latina lingua, quē tan-
topere cognosci, ediscicq; retulerit, atq; Terentium. Nam
cum prima uirtus in oratione sit proprie loqui, nec pro-
prij sermonis artificem meliorem Terentio habeamus,
dignus planē est, in quo perdiscēdo plurimum operæ ac
studij ponamus. Et ab ijs qui docent pueros, superstitio-
sam etiam diligentiam in hoc autore enarrādo requiro. Primū prodest mo-
nere, quæ comœdiæ natura sit, quid uie spectatint comœdiarum autores, no-
men unde factum sit. Atq; hæc quidem Donatus copiose exposuit. Conue-
nit autem inter omnes, autores comœdiarū uoluisse & cōmunium morum
& casuū exempla proponere, quibus uelut admoniti, prudentius iudicemus
de rebus humanis, & genere orationis facundiam locupletare. Quæ inculca-
bunt professores eo diligentius, ut sciant pueri, quid ex illis petere debeant,
quem fructum facturi sint legendis comœdijs. Nam quo propius cognor-
rint & uim literarum, & utilitatem, eo impensius iuuat discere. Porro no-
men comœdia, factum est, ut plurimi dicunt, ἀπὸ τοῦ κώμου, id est, à co-
messatione, & ἀπὸ τῆς ὠδῆς, id est, à carmine: ut sit conuiuiale carmen. Nam
in conuiujs primum iocoso quodam carmine, ciuium uitia iuuentus liberius
taxabat. Postea, ars accessit, & theatrorum consuetudo. Aristoteles ποδὲ
ποιητικῆς, de nominis origine aliter sentit: nec piget ascribere eius uerba:
ὡς κωμωδοὺς οὐκ ἀπὸ τοῦ κωμάζου λεχθέντας, ἀλλὰ τῇ κτλ κώμας πλάνη
ἀπμαζομένης ἐν τοῦ ἄσει. Cætera Donatus. In recensendis argumentis
fabularum consiliū Poetæ summa cura exponendum est. Quarum per-
sonarum descriptiones in primis admirationem mereantur, in quibus locis
plurimum commoretur Poeta, ubi plurimum neruorum, plurimum elo-
quentiæ ostendet: quos locos ita cōmendent pueris, ut & familiariter ament,
& tanquam digitos suos norint. Et ob hanc causam fabularum omnium ar-
gumenta, ueteri more, in πρότασιν, ἐπίτασιν, κατὰ σοφὴν partiantur, ut
distributa facilius adsequatur iuuentus. Ferè autem fabulæ continent pericu-
lum quoddam. nusquam enim consilio locus est, nisi in dubijs rebus. neque
uero aliud est Comœdia, nisi humanorum consiliorum & euentuum ima-
go quædam. In Andria periclitatur Pamphilus, ut Glycerio fidem promissam
præstet, postquàm patri per errorem pollicitus est, futurum se in eius
potestate ac ducturum quam uellet. estq; hæc ueluti σάσις fabulæ. Con-
silia omnia, querelæ omnes, argumenta omnia huc referēda sunt. Et tota fa-
bula similis est orationi generis suasorij. Nam uarie de tota causa cōsultant
senes

ARGVMENTA IN TERENCE COMEDIIS

senes, adulescentes, ac serui. Sed ut argumentum propius cernere queat pueri, ordine singulas partes referemus.

Periculum protasis

Cum amaret Pamphilus Glycerium, eiꝑ fidem dedisset ducturū se esse uxorem, pater, qui amare filium compererat, consilium capit abstrahendi eius à Glycerio, simulat se uxore daturum, poscitꝑ ut ne filius id recuset. Is cum & patrem uereretur, & Glycerium deserere parum pium iudicaret, pendet animi, nec habet quò se uortat. Ibi Dauus intelligens simulari rem à patre, consulit herili filio, ut polliceatur patri se in eius potestate futurum: periculi nihil esse, quādoquidem simulent nuptiæ. filius obsequitur, quanquam ægre: pollicetur patri ducturum se quam uellet.

Epitasis

Interea spargitur de Pamphili nuptijs rumor, resciscunt & mulierculæ, quibus cum Glycerio cōsuetudo erat. Et pater cum à filio quod uoluerat, extorsisset, non iam simulat rem, sed seriam fabulam orditur. Chremetem orat, ut gnatam det uxorem filio suo, facile impetrat. Hic de Pamphilo actum fuit. maturare nuptias pater studet, & filius pollicitus erat se in patris potestate futurum esse. Quæso, quomodo ex his turbis se explicet: quid faciat Pamphilus? Hic Dauus cuius imprudentia periculum contractum erat, cum dolus nō successisset, Chremetem deterret à nuptijs, fidem faciens amari aliam à Pamphilo.

Catastrophe

At pater rem urget: & processisset, nisi casus, qui sæpe plus ualet quàm ratio, dubijs rebus opem attulisset. Venit quispiā Crito, qui docet Glycerium Chremetis filiam esse, gratum omnibus nuncium. Nuptiæ ex sententiā Pamphili conficiuntur. Vide ex ex quanto periculo, casu euaserit Pamphilus.

Est autem in more Terentio, in prima ferè scena longa narratione cōmemorare occasionem fabulæ: atq; eas narrationes plurimi fecerūt ueteres. Sic in Andria exponit Pamphili amores, & patris consiliū, quo is filium à Glycerio diuulsurus erat. In reliquis scenis pergit consilium exequi. Sunt aspersa narrationi illi primæ multa rhetorica ornamēta. Est enim mirabiliter aucta, commemoratione morū, studiorū, sodalitiij Pamphili, qua occasione Pamphilus deperire in Glycerium cœperit, ubi pater id primum deprehenderit. Hæc accurate expendet professor, & uelim hic immodice etiam anxium esse *καὶ πολυπραγμονεῖν* interpretem. Est enim modis omnibus efficiendum, ut mirentur, ut ament hunc autorem pueri. Id ita fiet, si rectissime intellexerint. Exigendum ab ipsis pueris, ut suo Marte argumenta fabularū condant, ut locos aliquos retexāt, & pluribus exponant, tanquam ceram refingant: quæ exercitatio, præterquàm quòd familiarior hunc Poetam facit, facun

diam etiam alit. Finguntur hic cordati senes, Dauus ueterator, honesta ac pia mente præditus adolescens Pamphilus. Verum ut Pamphili ingenium rectius perspicere posset, & ut aliquanto plus in fabula turbæ esset, cōfertur cum eo Carinus Pamphili dissimillimus. nihil moderatum in hoc, nihil consilij: contrā in illo moderatiora omnia penè, quàm uel ætas poscit, uel finit amor.

In primis mirantur eloquentiam Poetæ in Pamphili querelis, in senis narrationibus, consultationibus, & obiurgationibus. Ab his exemplis & uerba, & figuras latini sermonis, & dicendi rationem assuescant petere adolescentes: felicius haud dubiè collocaturi operam, quàm si interea, uelut formicæ Indicæ, aurum conueherent.

I N E V N V C H V M

COMOEDIAE ut hominum uitam, casus, consilia imitentur, pericula continent, quod & consilijs, & fortunæ, in periculis maxime locus est. Itaque cum discutere periculū ratione contendant personæ, finguntur uaria consilia, in quibus alia fallunt, alia felicia sunt. Sæpe plus casus potest, quàm ratio. Dominatur ferè in rebus fortuna.

Superiori fabula proposuit modesti adolescentis exemplum: is de officio suo honeste consultat. Hic nulla sunt honesta exempla, nullum honestum consilium. Nam meretricij amores describuntur: ut hoc exemplo cernant iuvenes, tanquam in speculo, amentiam huiusmodi amatorum. Est autem duplex propemodum fabula. Propterea geminum argumentum recensco.

Primas Thraso in hac fabula tenet. Ei cum pollicita esset Thais, facturam se sui copiam dies aliquot, fallitur is tamen. eaque, protasis fabulæ est. Cum Thrasone confertur Phædria; nisi enim riualem haberet Thraso, nihil periclitaretur in amore.

Epitasis fabulæ est, cum minatur se ille oppugnaturum uiædeis Thaidis.

Catastrophe ridicula est. Nam Thraso iam fractus, precibus impetrat, ut aliqua saltem in parte apud Thaidem hæreat. Porro quia hæc fabula uaria est, multumque habet turbarum, casu exoritur alius tumultus, uitatur uirgo, quam Thaidi miles donarat. Sed est læta eius quoque periculi catastrophe. Nam uxor datur hæc adolescenti quam compresserat.

Ut Thrasonem ridiculum amatorē fingeret, addit Gnathonem qui eius mores mirifice depingit, ut ardelionem agnoscas.

In superiori fabula plurimæ sunt consultationes, & tota ferè consistit in genere deliberatiuo. Hic plus est expostulationum, & accusatorio seu iudiciali generi similior est. Nullum autem uitæ genus est, ubi non plurimum Thrasonum reperiatur: neque ulli ferè rebus humanis perniciosiores sunt, quàm id genus, si contingat imperare. In templis, in aulis, in rebus publicis omnibus omnia miscet, ut emereantur uulgi plausum. Quare diligenter est intueunda, cōtemplandaque Thrasonis imago in hac fabula, ut discas, quàm sint inepti

IN TERENTII COMOEDIAS

epti,quàm nihili ardeliones isti. Somnia uerius hominum, quàm homines dicas. Refert autem conferre cum hac similes alicubi descriptiones: qualis est apud Martialem Attali, apud Catullum Suffeni. nec piget adscribere, ut ediscant pueri.

AD VARV M

Suffenus iste Vare,quem probe nosti,
Homo est uenustus,& dicax,& urbanus,
Idemq; longe plurimos facit uersus:
Puto esse ego illi milia aut decem, aut plura
Perscripta.nec sic,ut sit in palinxysto,
Relata:chartæ regiæ,noui libri,
Noui umbilici,lora rubra,membrana
Directa plumbo,& pumice omnia æquata.
Hæc cum legas,tum bellus ille,& urbanus
Suffenus,unus caprimulgus,aut fossor
Rursus uidetur:tantum abhorret ac nutat.
Hoc quid putemus esse:qui modo scurra,
Aut si quid hac re tristius uidebatur,
Idem infaceto est infacetior rure,
Simul poemata attigit,neq; idem unquam
Æque est beatus,ac poema cum scribit.
Tam gaudet in se,tamq; se ipse miratur.
Nimirum idem omnes fallimur,neq; est quisquam,
Quem non in aliqua re uidere Suffenum
Possis:suus cuiq; attributus est error,
Sed non uidemus manticæ quod in tergo est.

IN ATTALV M

Declamas belle,causas agis Attale belle.
Historias bellas,carmina bella facis.
Componis belle mimos,epigrammata belle:
Bellus grammaticus,bellus es astrologus.
Et belle cantas,& saltas Attale belle.
Bellus es arte lyræ,bellus es arte pilæ.
Nil bene cum facias,facis attamen omnia belle.
Vis dicam quid sis:magnus es ardelio.

A R G V M E N T A
I N H E A V T O N T I M O R V
M E N O N

IANTA huius fabulæ elegantia est, ut pleriq; à Lælio, quo illis temporibus Romæ nemo fuit eloquentior, scriptam existima- rint: & Poeta ipse testatur in hac puram esse orationem, qua lau- de nulla potest amplior excogitari. Quid est em̃ admirabilius, quàm sermo elegans & uenustus? Neq; prædicaturus hoc palàm fuerat Co- micus, nisi nouam, insignem, & penè diuinam sermonis elegantiam esse iu- dicasset. Depingit autem parentum uitia. Nam Menedemus liberaliter a- mantem Cliniam iusto inclementius tractat, adolescētē modestum & fru- gi. Quem postquàm domo eiecit, uictum iurgijs & cōtumelijs, multo impo- tentius desiderat. adeò multifariā hic peccat. Huic seni opponit Chremetem monitorem: sed quem postea uideas multo plura quàm Menedemum pec- care. Primum is nunquam olfecit perdere amare filium, & compilari se à scor- to sumptuoso. Post ubi resciscit, multo fert impotentius id mali, quàm illa so- lebat Menedemus: ut agnoscas ferè ita accidere, ut foris, nō domi sapiamus.

Epitasis

Porro quia fingebat Poeta uelut oculis captū Chremetem, qui insignia filij uitia nō cernat, adducit patri ob oculos filij amicam: idē hic periculi est, ne resciscat Chremes, Bacchidem filij amicam esse. Huc omnia consilia, om- nes dolos seruuli referemus. Et à Chremete prius argentum emungitur Bac- chidi numerandum, quàm comperit filij rem agi. Fallitur autē cum fingitur Bacchis esse Clinia. In prima fabulæ parte, ubi Menedemū cōfirmat Chre- mes, oratio est deliberatiui, seu suaserij generis, qua hic cōsolatur, erigit, mo- net animi ægrum uicinum. In reliqua fabulæ parte, quæ periculum continet, res omnis translatione rhetorica agitur: quia quæ ad Chremetis filium per- tinent, omnia imputantur Menedemi gnato. In primis admirabilis est hic seruulus, cuius callidissimis cōsilijs neutiquam respondent euentus. Nec uul- gariter de suo consilio sibi ipse placet, cū ait: Hic me magnifice effero, &c. Est ea mirifica omnino imago humanorum & cōsiliorum & euentuum. Fallunt enim ferè astutissima cōsilia mortales. Sicut Ciceronem fefellit euētus belli, aduersus Antonium suscepti. Extant exempla in historijs innumerabilia.

I N A D E L P H O S

Protasis

IRIPVERAT Æschinus lenoni mulierculam, fratri gratifica- tus, qui illam amabat. Id postquàm resciiuit Demea, aspero & incommodo ingenio pater, de eo peccato cum Mitione, cui Æschinum dederat adoptandum, expostulat, queriturq; eius indulgentia corrumpi. Periclitantur itaq; Æschinus & seruuli, quomodo le-
noni

IN TERENCE COMOEDIAS

noni satisfiat, quomodo celetur, Demea ne Ctesiphonis peccatum resciscat. Neq; enim tam ipse sibi, quàm frater curæ est.

Præterea amabat ingenuam quandam Aeschinus, cui fidem dederat, uxorem se ducturum esse: quæ postquàm raptam audiuit psaltriã, graniter perturbata est, metuens ne desereretur. Habet hæc pars mira consilia, miras technas serui, quibus fallitur Demea.

Epitasis

Resciscit Demea uitium oblatum esse ingenuæ ab Aeschino, ea uero de re mirã tragœdiam excitat. Magis commouetur postquàm deprehendit Ctesiphoni cum Psaltria rem esse. Misere etiam angitur Aeschinus, cum in discrimen uenit ne uxore excidat.

Catastrophe

Hæ turbæ omnes, prudentia, & mansuetudine Mitionis sedantur. Primas itaq; in hac fabula senes habent. Confertur enim cum aspero & inclementi patre urbanus & comis pater. Et huc omnia spectant, ut appareat in re domestica, publica, cōmercijs hominū, ubiq; nullam esse neq; utiliore, neq; gratiorem uirtutem comitate. Constat autē hæc comœdia, magna ex parte accusationibus & excusationibus: crebras habet querelas, & penē tragica *πᾶσι*. Quare in primis cōducit eius lectio ad locupletandā facundiam,

IN HECYRAM

Protasis

VXOREM duxit Pamphilus, cum Bacchidis meretriculæ amore tantopere teneretur, ut duobus mensibus uxorem ne attingeret quidem. Postea per consuetudinem animus uictus est, cœpit placere uxor. Porro cum ipse peregre abesset, illa domū redit ad matrem, atq; ibi parit mēse septimo postquàm nupisset Pamphilo. Eam rem celat & affines & patrem anus. Vbi Pamphilus redit, comperit peperisse. Hic grauiter adeò commouetur, cum aliunde cōcepisse existimaret. Et cum per sese dolent res Pamphilo (amabat enim mulierculam) tum molestum est ab ea diuelli: neq; enim honestum erat reducere. Periclitatur itaq; Pamphilus quomodo honeste dimittat uxorem, nēue illius peccatum proderet. Hæc fabulæ protasis est.

Epitasis

Instant pater & socer insciū quid accidisset ut domum reducat: præsertim cum nec socrus nec mater, id quod senes falsò suspicati fuerant, obstarent. Quanquam autem permoueri non posset Pamphilus ut reduceret, tamen causam constantissime dissimulat. Itur eò, ut putent Bacchidis amore deuinctum alieno ab uxore animo esse.

Catastrophe

Bacchis accersita, fidem facit nihil sibi cum Pamphilo rei esse. Hic autem prodendum

A R G V M E N T A

prodēdum peccatum uxoris fuit aut reducenda: uerum casu periculum discutitur. Forte enim Philumenæ annulum focrus in digito Bacchidis conspexit, quem olim Pamphilus stupratæ in tenebris Philumenæ detraxerat. Is annulus testatur ex Pamphilo puerum susceptum esse. Ita redit in gratiam cum uxore Pamphilus. Iucunda est cum uxoribus senum concertatio, quæ monet sæpe errore & falsis suspicionibus fieri, ut dissentiant coniuges. In primis autem insignis est humanitas, & fides Pamphili in hac fabula.

I N P H O R M I O N E M

Protasis

Cum Antipho absente patre in puellam quandam unice deperiret, nec posset ea potiri, nisi uxorem duceret (erat enim ciuis Attica) forte nuptiæ confectæ sunt technis sycophantæ cuiusdam Phormionis. Is enim ex composito diem dicit Antiphoni, fingit puellam ei cognatam esse, neque quēquam alium propiorem cui nubat, facile est uincere non repugnantem. Ita legibus ducere cogitur Antipho.

Epitasis

Non probatur avaro patri ubi rediit, factum, ut qui malebat filio opulentam aliquam & dotatam obtrudere. Quare cum Phormioe expostulat, cur in has nuptias se absente filium coniecerit. Tandem paciscitur etiam mercedem, minas triginta, si receperit ad sese puellam. Ibi uero & Antipho in discrimen uenit, ne per eam conditionem ipse unice charam & iucundam coniugem amitteret.

Catastrophe

Interea domum redit & patruus Antiphonis, hic fidem facit puellam Antiphoni nuptam, ex se in Lemno susceptam esse, ubi cū muliercula quadam cōsueuerit: gaudetque ita casu cecidisse, se absente, ut is duceret, quē maxime ipse generum cuperet, & pauloante ambibat. Itā fit ut & Antipho retineat uxorem, & nuptiæ patri probentur.

Secunda catastrophes pars

Porro triginta minæ quos ludos reddidere? Has extorserat Phormio: quanquā dissimularet dandas alteri adolescenti Phædriæ, qui citharistiam mercaretur: & iam perierat pecunia: quam cum reposcunt senes, sycophanta prodit Chremetem apud uxorem, & docet cōsueisse cum alia quadam peregre, simulque impetrat, ut Phædriæ id argentum condonetur. Estque ridicula admodum *καταστροφὴς* pars, ubi mulier matrem obiurgat, parum memorem fidei suæ.

F I N I S

COMEDIA Andria, cū palliata sit, de loco nomen accepit, & à Menandro prius, & nūc ab ipso Terentio: qui cū de Chryside loqueretur, sic ait, Hei uereor nequid Andria apportet mali: & hoc cōmune uocabulum est & in Græca, & in Latina lingua. Hæc maiori ex parte motoria est, continetq; actus amatorum adolescentium, & patrum piorum. Sunt ibi callidi serui, astutæ ancillæ, seueri senes, adolescentulæ liberales. In hac primæ partes senis Simonis sunt, secundæ Dauis, tertiæ Chremetis, & deinceps reliquorum. Prologus in hac acer inducitur, & in aduersarios non mediocriter exasperatur: sed tamen id subtiliter, ut omnia laceffitus facere uideatur, ac dicere. Hic protasis subtilis, epitasis tumultuosa, catastrophe penè tragica: & tamen repente ex his turbis in tranquillū peruenit. Hæc prima acta est ludis Megalensibus M. Fuluius, & M. Glabrione, Q. filio ædilibus Curulibus. Egerunt L. Attilius Latinus Prænestinus, & L. Ambuius Turpio. Modos fecit Flaccus Claudij filius tibijs paribus, dextris & sinistris. & est tota Græca, edita M. Marcello & Sulpitio c o s s. pronuntiataq; est Andria Terentij ob incognitum adhuc nomen Poetæ, & minoris apud populum autoritatis, ac meriti. De uerbis autenticis lepide distincta est: & successu spectata prospero, hortamento Poetæ fuit ad alias cōscribendas. Initium autem προτατικὸν ὑπόσποντον, id est aduentitiam personam recepit Sosia propter euoluendam argumenti obscuritatem. Persona autem protatica ea intelligitur, quæ semel inducta in principio fabulæ in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur. Adnotandum sanè puellarum liberalium nullam orationem in proskenio induci in Comœdia Palliata, præter inuocationem Iunonis Lucinæ: quæ & ipsa quoq; post scenam fieri solet.

ARGVMENTVM EIVSDEM IN EANDEM

CHREMES Atticus pater Pasibulæ & Philumenæ, cum ex his duabus se Pasibulam perdidisse falsò crederet relictam Athenis, nec uisam postea multo tempore: tanquā unicam sibi putabat Philumenā: quā Charinus adolescens Atheniensis adamabat unice, & sibi petebat uxorem. Sed pater eam Pamphilo cuidā Simonis filio ultrò desponderat: qui Pamphilus contrā sororē Chrysidis, ac peregrinam tum creditam, Pasibulam supradictam alterā Chremetis filiā sub nomine Glycerij latenter sic amauit, ut ex ea filium suscepisset incio patre. quare intellecta commotus Simo pater Pamphili, dum per falsas nuptias tentat animū Pamphili, multis dolis à Dauo ipse deluditur seruo, periculoq; Charini, & Pamphili motus error in fabula, usq; ad eū finē ductus est, dū Athenas ueniens Andrius quidā Crito rem aperiat, & nodum fabulæ soluat: per quem agnita Pasibula recipitur à parentibus, & traditur Pamphilo amanti:
Philumena

Philumena uerò Charino despondetur, & traditur exoptanti. Perspecto argumento scire debemus hanc esse uirtutem Poeticam, ut à nouissimis argumenti rebus incipiens initium fabulæ, & originem narratiue reddat spectatori: autoremq; præsentem sibi exhibeat, ubi finis est fabulæ. hunc enim ordinem & circulum poeticæ artis, uel uirtutis non modo secuti sunt Tragicæ, comiciq; autores: sed Homerus etiam & Virgilius tenuerunt. Diuisionem actuum in Latinis fabulis internoscere difficile est. causam iamdudum demonstrauimus. Vnde autem, aut quo modo, quamuis ægre, tamen intelligi distinguicq; possint, est operæpretium dicere: Principio dicendum est nullam personam egressam quinquies, ultra exire posse. Sed illa re plerunq; decipimur, quòd personam cum tacuerit, egressam falsò putamus: quæ nihilominus in proscenio tacens loquendi tempus expectat. Est igitur attente animaduertendum, ubi, & quando scena uacua sit ab omnibus personis: ut in ea chorus, uel tibicen audiri possit. quod quum uiderimus, ibi actum esse finitum debemus agnoscere. Cõfundit sæpe lectorem id, quòd persona in superiori scena desinens, & in proxima incipiens loqui non intelligitur ingressa: quod ipsum experientes statim diiudicant de rerum ac temporum quantitate. potest enim fieri ut & sit ingressa ac egressa, quã prauè credimus de proscenio nõ recessisse. Posse aut quinto egredi personã, nõ & necesse esse dicimus: ut appareat ultrà exire nõ posse: In Tragœdia & parcius exire & solere pariter, & licere. Primus actus in Andria narratione Simonis apud Sosiam continet argumẽti: quod populus hac occasione perdiscit: mox querelam apud se Dauì de domino, & eiusdem cū domino uerba: & rursus eiusdẽ serui deliberationem quid rerum gerat. Secundi actus hæc sunt. Charini uerba primò cum Birria seruo, & post cū ipso Pamphilo de nuptijs: Pamphili sermo cum patre dolo consentientis in nuptias. Birriæ uerba: Dauì callida oratio aduersum senem. Tertio actui hæc attribuuntur. Mysidis cum obstetrice colloquium, Dauo, ac Simone audientibus: partus Glycerij suspectus seni: & Dauì apud eum fraudulenta sermocinatio: Simonis uerba cum Chremete de nuptijs: Dauì perturbatio ac Pamphili. Quartum actum per hæc intelligimus. prima Charini uerba sunt indignantis uelut fidem sibi nõ seruata à Pamphilo: tum Mysidis uerba apud Pamphilum, eiusdemq; questus: Dauì administratio doli aduersus Chremetem. In quinto actu Simonis & Chremetis prope iurgium disputatio: tum detectio fallaciarum Dauì, tum indignatio patris aduersus filium: tum Critonis interuentus, & per eum cognitio rebus in tranquillum res acta, ducentibus uxores quas concupiuerant Pamphilo & Charino. Illud non cõmouere nos debet, quòd in horum actuum distinctione uidentur de proscenio non discessisse personæ quædam: sed tenere debemus, ideo Terentium uicinitatis mentionem fecisse in principio, ut modico receptu & adesse, & abesse personã intelligamus. nihil ergo secus factum est ab antiquis, qui ad hunc modum Terentianas fabulas diuiserunt.

Chadon adolens
Sofia adolens
Dionio lovinus
Dionio lovinus
Chadon adolens
Sofia adolens
Dionio lovinus
Dionio lovinus
Chadon adolens
Sofia adolens
Dionio lovinus
Dionio lovinus

RECEIVED PERSONAL
CIVIL

Chadon adolens
Sofia adolens
Dionio lovinus
Dionio lovinus
Chadon adolens
Sofia adolens
Dionio lovinus
Dionio lovinus

RECEIVED NO. 10

Chadon adolens
Sofia adolens
Dionio lovinus
Dionio lovinus
Chadon adolens
Sofia adolens
Dionio lovinus
Dionio lovinus

RECEIVED ABOLITION
IN THE STATE OF ANDRIA

Chadon adolens
Sofia adolens
Dionio lovinus
Dionio lovinus
Chadon adolens
Sofia adolens
Dionio lovinus
Dionio lovinus
Chadon adolens
Sofia adolens
Dionio lovinus
Dionio lovinus

TABVLAE INTERLOCV/
TORES

Simo senex
Pamphilus adolescens
Dauus seruus
Dromo lorarius
Sofia libertus
Charinus adolescens

Birria seruus
Crito hospes
Chremes senex
Glycerium meretrix
Mysis ancilla
Lesbia obstetrix

IDIOMATA PERSONARVM PRAE/
CIPVARVM

Simo pius in filium, sed natura uehementior. Pamphilus pius in patrem, sed fideliter amans, & cordatus ut adolescens. Dauus uaser, ac spei pertinacis. Charinus simplex, ac nullius consilij.

Birria, Dauo dissimilimus, desperandi autor. Crito pauper, sed ob probitatem impatiens contumeliae. Chremes pius in filium, alioqui Simonis dissimilimus, ingenio sedato & placido componens omnia. Mysis callida & herae amans.

RATIO NOMINVM

Simo dictus est à specie. Simi enim ferè sunt iracundi. Chremes, παρὰ τὸ χρεῖμα, quod senes tussi expurgent pectus. Pamphilus à fideli amore. Charinus à beneuolentia animi. Sofias, quod seruatus in bello. Dauus à patria. Opinor & Birria, sicut & Mysis. Nam Mysi quem admodum Phryges seruale genus erat. Glycerium à uoluptate. Lesbia, à patria. Crito, quod controuersiam dirimat. Dromo à cursu.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA
IN TERENCEII ANDRIAM

OROREM falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium uitiat Pamphilus.
Grauida q̃ facta, dat fidem uxorem sibi
Fore hanc, nam aliam pater ei desponderat
Gnatam Chremetis: atq; ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens suos
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Dauī suasu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum ut uidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat.
Mox filiam Glycerium insperato agnitam,
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

ACTA LVDIS MEGALBENSIB. M. FVLVIO, ET M. GLA
BRIONE AEDILIB. CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS
TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT
FLACCVS, CLAVDI FILIVS TIBIIS PARIB. DEXTRIS ET
SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA, EDITA M. MAR
CELLO, CN. SVLPITIO COSS.

P R O L O G V S

C. Gla.

POETA quum primū animū ad scribendū appulit,
Id sibi negocij credidit solum dari,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verum aliter euenire multò intelligit.
Nam in prologis scribundis operam abutitur
Non qui argumentum narret, sed qui maleuoli
Veteris poetæ maledictis re spondeat.
Nunc quā rem uitio dent, quæso animū aduortite.

Aut non eli-
ditur in aut
prologis di-
xit ut Greci
palypus, &
nos opilio

Menander fecit Andriam, & Perinthiam.

Qui utranuis rectè norit ambas nouerit.

Non ita dissimili sunt argumento, sed tamen

Dissimili oratione sunt factæ, ac stilo.

Quæ conuenere, in Andriam ex Perinthia

Fatetur transtulisse, atq; usum pro suis.

Id isti uituperant factum, atq; in eo disputant,

Contaminare non decere fabulas.

Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant.

Qui cum hunc accusant, Næuium, Plautum, Eonium

Accusant: quos hic noster authores habet,

Quorum æmulari exoptat negligentiam

Potius, quàm istorum obscuram diligentiam.

Dehinc ut quiescant porro moneo, & desinant

Maledicere, malefacta ne noscant sua.

Fauete, adeste æquo animo, & rem cognoscite

Vt pernoscatis, & quid spei sit reliquum:

Posthac quas faciet de integro comœdias,

Spectandæ, an exigendæ sint uobis prius.

Nisi elidas in argumento syllaba-
bam non constat trimeter, aut
nisi legas dissimili argumento
sunt

Eliditur s in isti

AELII DONATI GRAMMATICI ILLUSTRIS IN PROLO

GVM ANDRIAE, INTERPRETATIO

POETA quum primum animum ad scribendum appulit.] Principium
factum est à commendatione personæ, quòd prudens, quòd honestus Te-
rentius. & honore maiore poetam potius quàm Terentium dixit: ut illum
hoc ipso, de quo laborat nomine ornaret. Poeta quum primū.] Omnis
huius prologi intētio hoc agit, ut nouo poetæ ueniā paret, & ueteri odium:
& ut quàm maxime modestum, minimeq; errantem Terentium probet.

Poeta quum primum animum, &c.] Iam meritum poetæ dedit, poetam eundem dicen-
do, & ab animo eius, quem defendit. Poeta quum primum animū ad scribendum ap-
a pulit

- pulit. Sensus hic est, Proposuerat quidem poeta noster ut in prologis argumenta narraret sed hoc imputat Lucio Launio aduersario, qui eum facere non permisit quod proposuerat, maledictis suis ad respondendum eundem prouocans. Appulit.] Appellere proprie dicitur, cum ex pelago aut freto quis ad litus accesserit. Virgilius, Hinc me digressum uersis deus appulit oris. Appulit in secunda lectione attulit fuit: sed appulit magis: ut Terentius, Nam postea sic animum ad uxorem appulit. Negocij.] Modopro molestia & cura, non labore. Populo ut placerent.] ut, ne non significat: nec est modo coniunctio. Fabulas.] ad fecisset, retulit fabulas, non ad placeret. & est figura syllepsis. Fecisset.] Bene fecisset, non scripsisset. Vnde & poeta *ἀπὸ τοῦ ποίειν*, id est, à facien do dicti sunt, Sic Virg. Pollio & ipse facit noua carmina. Verum aliter.] Sic Virg. Major rerum mihi nascitur ordo. Et, Manus opus moueo. Non enim hoc se elegisse dicit, sed quasi ex ordine ipso natum sibi esse. Intelligit.] Quod credimus, plerumque falsum: quod intelligimus, certum est. Aliter autem, contra significat. Virg. Dis aliter uisum. Verum aliter euenire multo intelligit. Ad eod nec praparauerat, nec intenderat quēquam laedere, ut spe falsus, lacescit ut hoc uti faciat. Operam abutitur.] Vtimur fructibus rei, quæ ab amantibus saluo usu nobis subministratur. Abusimur, quādo deperdimus & rem & fructum. Nam usui est ager, domus: abusus uinum, oleum, & cætera huiusmodi. Cicero, Non debet, inquit, ea mulier, cui uir bonorum suorum usum fructum legauit cellis uinarijs & olearijs plenis relictis, putare id ad se pertinere. usus enim, non abusus legatus est. ea inter se sunt contraria. Hæc in Topicis. Argumentum narret.] Quod uerè prologi est officium. Qui.] Pro ut, ergo nō est modo pronomen. Sed qui maleuoli ueteris poetæ.] Primum à natura, maleuoli: deinde à tempore, uel ab inuidia, ueteris: à signo æmulationis, poetæ. Vetus plerumque refertur ad laudem: interdum ad uituperationem, ut hic. & alibi, Vetus, ueternosus, senex. Veteris.] Pro cariosi & quasi rancidi posuit. atque ideo maleuoli: non criminibus, sed maledictis. Quid autem inter maledictum & crimen interfit, docet Cicero in Tusculanis. Veteris. Ratio inuidia. Poetæ. Causa infestationis. Maledictis.] Criminatio aduersarij. Veteris poetæ. Quia senex Lucius edebat fabulas, adolefcentulo tunc Terentio. Et eleganter, maleuolus ueteris maledictis: commendatio poetæ à persona aduersarij. Respondeat.] Excusatio respondentis, quod non obfistat, sed respondeat. Nunc quam rem.] Quam, qualem. Vitio dare.] Vituperent, culpent. Vituperare, est mala uitio dare & etiam bona. Nunc quam rem uitio dent. Vtrum, nunc animaduertite: an, nunc uitio dent: & oratorie quasi multos facit, cum unum supra dixerit, ut Virgilius, Desiste manum committere Teucris. Nunc quam rem uitio.] Propositio est. Aduertite.] Legitur & attendite: unde manifestum est & aduertite & attendite nō esse plenum, nisi addideris animum. Menander fecit Andriam.] Narratio est. & proprie fecit. scribit enim Terentius, qui uerba adhibet tantum: facit Menander, qui etiā argumentū componit, sed saepe ad laudem Terentij, Fecit, pro eo quod est transulit. Vtranuis.] Prima scena Perinthiæ, penè iisdem uerbis quibus Andria, scripta est: cætera dissimilia sunt, exceptis duobus locis, altero ad uersus undecim, altero ad uersus uiginti, qui in utraq; fabula positi sunt. Qui norit unā, ambas nouerit. Omnem rem uno uersu nouerit. Vtranuis. Deest harum. Non ita dissimili. Ordo, Ita non sunt. Ergo Ita subdistingendum. Sed tamen.] Discretio est à superioribus, & est *ἀναλόγου*. Non enim supra posuit quidem. Non ita sunt dissimili oratione.] Ita, pro ualde. & caute: potuit enim dici, Quomodo ergo sunt duæ dissimili oratione? Ita, ne Menadrum culpae uideatur, ita Oratio adiūxit, quod laudis est. Oratione ac stylo.] Oratio, in sensu est: stylus, in uerbis. Oratio, ad res refertur: stylus, ad uerba. Stylus non est in tempore, sed prolata oratione, oratio autem, est & in cogitatione & in prolato. Orationem in sententijs dicunt esse, stylum in uerbis, argumentum in rebus. Ergo in poemate oratio est. Quæ conuenere in Andriam.] Apparet non de industria, sed casu esse translata ea quæ ex Perinthia in Andriam eodem sensu, iisdemque uerbis perscripta fuerunt. Quæ conuenere in Andriā. Vnam ergo, nō duas transulit. Quæ conuenere in Andriam. Quæ apta & commoda fuerunt, in Andriam latinam, non Græcam, fatetur transulisse. Sed quare se onerat Terentius, cum possit uideri de una transulisse? Sic soluitur, Quia conscius sibi est primam scenam de Perinthia esse translata, ubi senex ita cum uxore loquitur, ut apud Terentium cum liberto. at in Andria Menandri, solus senex est. Id isti uituperant factum.] Isti, ad reprehensionem sumitur persona: interdum rei reprehensionem significat: ut Virgilius, Quid petis istis? Vituperare.] Vitium rei parant. Disputant.] Immorantur, calumniantur, argumentantur. Contaminare.] Contaminari.] Proprie contaminare est manibus luto plenis aliquid attingere, & contaminare, attingere est, & polluere. Virgilius, Languere pollutum hospitium. id est, contaminatum. Contaminari.] Tangi & relinqui polluta manu: ac per hoc uoluit foedari aut maculari

culari: ut ipse ait, Ne hoc gaudium contamineat uita aegritudine aliqua. Contaminari nō decere.] Id est, ex multis unam non decere facere. Faciunt nā.] Nā quidam corripunt: Nā & cum interrogatione pronunciant: quidam producant. quorum alij, ne pro nec accipiūt: id est, non: alij nā pro ualde, ut, Nā ego homo sum infelix. & Cicero, Nā illi uehementer erant. Et hoc melius: nam statim infert, Qui cum hunc accusant. Nāuium, Plautū, Ennium accusant. In singulis magna emphasis authoritatis: sed ordo non est seruatus. Ennius nāq; ante Plautum fuit: sed, quod est summæ authoritatis, Enniū ultimum dixit. Nā. Nīmīs, multum, plurimum. Qui cum hunc.] Terentium, inquit, specialiter accusantes, nesciūt se bonis omnibus maledicere, quos ille imitatur. & argumentum est ab exemplo & auctoritate. Dehinc ut quiescant.] Recte. nam quiescere ille dicitur, qui est insolens & inquietus. Porro.] Porro, in futurū dixit. Moneo.] Terribiliter dixit, Cicero, Moneo, pradi-
co, ante denūtiatio. Liberatus culpa etiam terret, alibi etiam criminaturus aduersarios.

Porro

Noscant.] Melius quā si dixisset audiant. Fauete.] Iam ad auditores conuertitur, à quibus fauorem capiat. Fauete dixit: quasi dicat, hoc aduersarij faciunt: Vos autem, quod in uobis est, fauete Vos ergo fauorem facite. Et adeste, non ut absentibus dicit, quippe qui corporibus præsto erant: sed, intenti estote, fauete, silete. sic & Pontifices dicunt, fauete linguis, fauete uerbis. Vnde Virgilius: Ore fauete omnes. Adeste, animis scilicet, auxiliū præbere: ut aduocatus reo dicitur adeste. Aequo animo.] Ab honesto. Et rem cog.] A iusto. Cognoscite.] Pernoscite. Sic dixit Cognoscite, ut pernoscatis, quemadmodū in He- cyra, Orator ad uos uenio ornatu prologi: Sinite exorator ut siem. Vt pernoscatis.] Ab utili. Reliquum.] Sunt qui pro reliquorum accipiant, ut sit sensus. De hac fabula sumi- te speciem, ut sciatis an ceteræ uobis spectandæ sint. Nam postmodum dictum alio prolo- go, Alias cognostis eius: quæso hanc noscite. Reliquum.] Quali diceret, Postremum, er- go aduerbiū est, id est, το λοιπόν. Sed siue hoc reliquum dicit, siue reliquū pro reliquo- rum: geminato u scribitur. De integro.] Vtrum denuo, an ex integris graciis: Quas faciet comœdias.] Syllepsis, ut suprà. ad uerbum enim Faciet declinauit, non ad spectandæ sint. Spectandæ.] Proprie, ut fabulæ, id est probandæ. Exigendæ.] Excludendæ.

Adeste

Reliquum

De integro

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA

SIMO SENEX, SOSIA SERVVS

vos istæc intrò auferte, abite. Sofia Iambici trimetri

Ades dum: paucis te uolo. s o. dictum puta:

Nempe ut curentur recte hæc. s i. imò aliud. s o. quid est,

Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?

s i. Nihil istæc opus est arte ad hanc rem quam paro:

Sed his, quas semper in te intellexi sitas,
Fide, & taciturnitate. s o. expecto quid uelis.

s i. Ego postquā te emi à paruulo, ut semper tibi

Apud me iusta & clemens fuerit seruitus,
Scis. feci, è seruo ut esses libertus mihi,
Propterea quod seruiebas liberaliter.

Quod habui summum pretium, persolui tibi.

s o. In memoria habeo. s i. haud muto factum. s o. gaudeo

Si tibi quid feci, aut facio, quod placet Simo: &

Id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam.

Sed mihi hoc molestum est: nam istæc commemoratio,

Quasi exprobratio est immemoris benefici.

Quin tu uno uerbo dic: quid est, quod me uelis.

s i. Ita faciam. hoc primum in hac re prædico tibi,

a 2 Quas

- Quas credis esse has, non sunt uerae nuptiae.
- s o. Cur simulas igitur? s i. rem omnem à principio audies.
 Eo pacto & gnati uitam, & consilium meum
 Cognosces, & quid facere* in hac re te uelim. *Vel, te hac in re*
 Nam is postquam excessit ex ephebis Sofia,
 Liberius uiuendi fuit potestas. nam antea *Nisi elidas u in uiuendi,*
 Qui scire posses: aut ingenium noscere: *carmen non constat, &*
 Dum aetas, metus, magister prohibebant? s o. ita est *fuit monosyllabum est*
- s i. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
 Ut animum ad aliquod studium adiungant, aut equos
 Alere, aut canes ad uenandum, aut ad philosophos:
 Horum ille nihil egregie, praeter caetera,
 Studebat: & tamen omnia haec mediocriter.
 Gaudebam. s o. non iniuria: nam id arbitror
 Adprime in uita esse utile, *VT NE QUID NIMIS.*
- s i. Sic uita erat, facile omneis perferre, ac pati,
 Cum quibus erat cunque una his sese dedere.
 Eorum obsequi studiis, aduersus nemini.
 Nunquam praeponebat se illis: ita, ut facillime
 Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares. *Eliditur u consonans, &*
 s o. Sapienter uitam instituit. namque hoc tempore, *nisi sit proceleumaticus*
in dia fit Syneresis
OBSEQUIVM AMICOS, ueritas odium parit.
- s i. Interea mulier quaedam ab hinc triennium
 Ex Andro commigrauit* huc uicinia,
 Inopia, & cognatorum negligentia
 Coacta, egregia forma atque aetate integra. *Aliter huic*
- s o. Hei uereor, ne quid Andria apportet mali.
- s i. Primum haec, pudice uitam, parce, ac duriter
 Agebat, lana, ac tela uictum quaritans.
 Sed postquam amans accessit pretium pollicens,
 Vnus, & item alter: ita ut ingenium est omnium
 Hominum à labore proclue ad libidinem:
 Accepit conditionem: dein quæstum occipit.
 Qui tum illam amabant, forte, ita ut sit, filium
 Perduxere illuc secum, ut una esset, meum.
 Egomet continuo mecum, Certè captus est,
 Habet. obseruabam mane illorum seruulos
 Venienteis, aut abeunteis, rogitabam, Heus puer,
 Dic sodes: quis heri Chrysidem habuit? nam Andriae
 Illi id erat nomen. s o. Teneo. s i. Phædrum, aut Cliniam,
 Dicebant, aut Nicératum. nam hi tres tum simul

Amabant

Amabant. Eho quid Pamphilus? quid? symbolum

Dedit. cenauit. gaudebam. Item alio die

Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum

Quidquam attinere. enimvero spectatum satis

Putabam, & magnum exemplum continentiae.

Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi, *Eiusmodi trisyllabum est*

Neq; commouetur animus in ea re tamen,

Scias posse habere iam ipsum suæ uitæ modum.

Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia

Bona dicere, & laudare fortunas meas,

Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.

Quid uerbis opus est? hac fama impulsus Chremes,

Ultro ad me uenit, unicam gnatam suam

Cum dote summa filio uxorem ut daret.

Placuit, despondi. hic nuptijs dictus est dies.

s o. Quid obstat, cur non uere fiant? s i. audies.

*al. Quid igitur obstat, sed tum
uere expungendum*

Fere in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,

Chrysis uicina hæc moritur. s o. ô factum bene,

Beasti. metui à Chryside. s i. Ibi tum filius

Cum illis qui amabant Chrysidem, unâ aderat frequens,

Curabat unâ funus. tristis interim,

Nonnunquam conlachrumabat. placuit tum id mihi.

Sic cogitabam, Hic paruæ consuetudinis

Causa, mortem huius tam fert familiariter:

Quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?

Hæc ego putabam esse omnia humani ingeni,

Manfuetiq; animi officia. quid multis moror?

Ego met quoq; eius causa in funus prodeo,

Nihil suspicans etiam mali. s o. hem. quid est? s i. scies.

Effertur. imus. Interea inter mulieres

Quæ ibi aderant, forte unam aspicio adolescentulam,

Forma. s o. bona fortasse. s i. & uultu Sofia

Adeò modesto, adeò uenusto, ut nihil supra.

Quæ tum mihi lamentari præter cæteras

Visa est, & quia erat forma præter cæteras

Honestæ, & liberali, adcedo ad pedisequas.

Quæ sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis.

Perculsi ilico animum. at at, hoc illud est.

Hinc illæ lachrumæ. hæc illa est misericordia.

s o. Quàm timeo, quorsum euadas. s i. funus interim

Procedit. sequimur. ad sepulchrum uenimus,

In ignem posita est. fletur. interea hæc soror,
 Quam dixi, ad flammam adcessit imprudentius
 Satis cum periculo. ibi tum exanimatus Pamphilus
 Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat.
 Adcurrit. mediam mulierem complectitur.
 Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
 Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneret,
 Reiecit se in eum flens, quàm familiariter.

s o. Quid ais? s i. redeo inde iratus, atq; ægre ferens.

Nec satis ad obiurgandum causæ. diceret,
 Quid feci? quid commerui, aut peccaui pater?
 Quæ sese uoluit in ignem iniicere, prohibui.
 Seruaui. honesta oratio est. s o. recte putas.
 Nam si illum obiurges, uitæ qui auxilium tulit:
 Quid facias illi qui dederit damnum, aut malum?

s i. Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
 Indignum facinus, comperisse Pamphilum
 Pro uxore habere hanc peregrinam. ego* illud sedulo
 Negare factum. ille instat factum. deniq;
 Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam
 Neget daturum. s o. non tu ibi gnatum? s i. ne hæc quidem
 Satis uehemens causa ad obiurgandum. s o. qui cedo?

Eliditur l, aut uersus
 non constat

s i. Tute ipse his rebus finem præscripsi pater.
 Prope adest, quum alieno more uiuendum est mihi.
 Sine nunc meo me uiuere interea modo.

s o. Quis igitur est relictus obiurgandi locus?

s i. Si propter amorem uxorem nolit ducere,
 Ea primùm ab illo est animaduertenda iniuria:
 Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias
 Vera obiurgandi causa sit, si denegat:
 Simul sceleratus Dauus si quid consilij
 Habet, ut consumat nunc, cum nihil obsint doli:
 Quem ego credo manibus pedibusq; obnixè omnia
 Facturum, magis id adeò, mihi ut incommodet,
 Quàm ut obsequatur gnato. s o. quapropter? s i. Rogas?
 Mala mens, malus animus. quem quidem ego si sensero.
 Sed quid* opus est uerbis? Sin eueniat (quod uolo)
 In Pamphilo ut nihil sit moræ: restat Chremes,
 Qui mihi exorandus est. & spero confore.
 Nunc tuum est officium, has bene ut adsimules nuptias:
 Perterrefacias Dauum: obserues filium,

opus est

Quid

Quid agat, quid cum illo consilij capter. s o. sat est.
Curabo. eamus iam nunc intrò. s i. I prae, sequar.

AELII DONATI GRAMMATICI ILLUSTRIS IN ANDRIAM
P. TERENTII INTERPRETATIO

O S isthac intro auferte. In hac scena hac uirtus est, ut argumenti narratione actio scenica uideatur, ut sine fastidio longus sermo sit, ac senilis oratio. Vos isthac. Hac scena pro argumenti narratione proponitur, in qua fundamenta fabulae iaciuntur: ut uirtute poetae, sine officio prologi, uel *ἡρώ ἀπὸ μηχανῆς*, & periocham comediae populus teneat, & res agi magis, quam narrari uideatur.

Vos isthac intrò auferte. abite. Molliter retenturus, & experturus Sosiam, imperat ut remaneat. addit etiam causam alij abeundi, dicendo, Isthac intrò auferte: ne suspiciōe inijciat, Sosiam communicandi secreti causa remanuisse. Et bene, auferte. Auferimus enim ea quae cum fastidio cernimus. Ferimus ea quae cum honore tractamus. Deinde quasi respicientes increpat, dicendo, abite. Abite, cōcitatus legendum est: quia & respectantes properanter discernit à Sofia. Sofia persona protatica est. non enim usq; ad finem persecrat: ut est Dauis in Phormione, in Hecyra Philotidis & Syrae. Adesdum.] Ades, imperatiuū est. dum *παρρηγοῦ*: est enim productio, & adiectio syllabae, ut Ehodum ad me. Paucis te uolo.] deest alloqui, & uerbis: & est figura eclipsis. Dicitum puta.] Ad hoc respondet, ut ageres uideatur, quemadmodum supra diximus. Ut curentur recte hac, diligenter coquantur.] Curatio proprie medicorum est: cura, reliquorū. sed coquina, medicinae famulatrix est. Hac.] *ἀεικνύς*. Nempe ut curentur.] deest uis: ut sit, nempe uis. Imò aliud.] Bene

Aufero

Fero

Curatio

Cura

Ars

Facere

Efficere

Fides

Taciturnitas

Expectare

Iustus

Clemens

Seruitus

Liberaliter

ἀεικνύς τὸ imò, & deest uolo. Mea ars.] Ars *ἀπὸ τῆς ἀρετῆς* dicta est per syncopam. ἀρετὴ autem uirtus est. Virtutes uero quatuor generales sunt partes, Prudentia, Iusticia, Fortitudo, & Temperantia. sed prudentia, in multis rebus descendit. Efficere.] Facere, est in opere esse: sed efficere, perfectionem designat. Nihil isthac opus est arte.] mire ait, arte opus non est, sed opus est artibus. Sed his quas semper in te intellexi sitas. Ipse hic signatissime ostendit, multas, uariasq; artes esse, id est *ἀρετὰς*, quae uirtutes intelliguntur. Sed his.] Zeugma à superiore, quod subaudiit artibus. Sitas.] constitutas, positas. Fide & taciturnitate.] Fides, est commendatorum fida executio, uel obseruantia. Taciturnitas uerò, obseruantiae genus in silentio constituta, & in calando secreta. Querit autem taciturnitatem, ne prodatur Pamphilo secretum quod ei commendaturus est. Fidem, ad complenda: taciturnitatē, ad calanda mandata. Expecto.] Expecto, desydereo: ut Virg. Expectate uenis. Quid uelis.] deest, scire. nam si dixisset, quod uelis, nihil desyderasset. Ego postquam.] Commendatio personae potius quam serui: ne contra filium leui seruo aliquid committi indecore uideatur. Te emi à paruulo.] Tale est, Parruulum ego te Iugurtha, apud Sallustium. A paruulo. non enim à paruulo, sed à paruulo scis. Semper.] Continuationem significat semper. Iusta & clemens.] Ita dixit iusta, ut alibi, Non necesse habeo omnia pro meo iure agere. Quid enim non iustum domino in seruū? Iusta. In qua nihil iniquum iubetur: clemens, in qua etiam de iusto multum remittitur. Apud me iusta, id est moderata, aequalis. cui contrarium ait Virg. Et iniquo pondere rastrī. Et, Iniusto sub fasce uiam dum carpit. Nam qui iustam, debitam, nunc dici putant, nihil afferunt ad iuuandam sententiam. Iusta & clemens fuerit seruitus. Libertatem imputaturus, clementem intulit seruitutem. Seruitus. Mire seruitutem pro dominatu posuit. Sic Sallustius, dein serui imperio P. C. Feci è seruo ut esses libertus mihi.] Dulcem libertatem fecit oppositione & tractatione uerborum, dicendo ex seruo libertum. nō enim tantam haberet gratiam si dixisset, feci libertus ut esses: quā si dicat, feci è seruo ut esses libertus. ac si quis dicat, feci ut esses sanus, non tantam haberet gratiam, quā si dicat, feci ut ex agro sanus esses. Et mihi emphasim habet: quod mihi libertus factus sis, non filio. Aut ideo mihi additum est: quia libertus ad aliquem dicitur. Et bene mihi: ne pertimesceret filium, cui nec liberti munus debeat. E seruo. Mire addit è seruo: ut uim beneficij exprimeret. Scis, feci è seruo ut esses libertus mihi. Hinc Virgil. Nympha decus fluuiorum animo gratissima nostro. Scis ut te cunctis unam, quaecunq; Latinae Magnanimi Iouis ingratum ascendere cubile. Prætulerim, cœliq; libens in parte locarim. Liberaliter.] bene. quia omne bonum libero aptum est: malum seruo. Idem alibi, Factum à uobis duriter, immiser corditerq; atq; etiam, si est pater dicendum magis aperte, illiberaliter. Et bene admonuit cur degerit beneficium, eadem & nunc officia quæsiturus. Nunc enim dicit artificiose, quia supra

ait, nihil isthac opus est arte. Seruicbas.] Bene imperfecto tempore, non perfecto, usus est: ut ostendat eum potuisse sibi etiam atq; etiam seruire. quale est illud Virgilij, Atq; omnes pelagiq; minas coeliq; ferebat Inualidus. ut ostendat eum quamuis inualidus esset, tamen adhuc potuisse laborem exercitiumq; ferre. Summum pretium.] libertatem dicit.

Perfolui tibi.] Quia pretiū dixerat, perfolui dixit proprie. Perfolui tibi. Modeste pretium redditum dixit, non beneficium erogatum. In memoria habeo.] hoc est, non sum ingratus. In memoria habeo. Plus dixit, in memoria habeo: quā si dixisset, scio. Nam quā scimus, possumus obliuisci: quā uero memoriae commendamus, nunquam amittimus. Haud muto factum.] Venuste: non me poenitet. nam si quid poeniteret, infectū uelle dicebant. Legitur muto: an secundum ius quod aduersus liberos ingratos est, ut in seruitutem reuocentur: sed hoc non conuenit senem dicere. Legitur & multo: hoc est damno, reprehendo. quod si est. sic intelligitur, non nollem factum. Nemo enim potest factum, infectum reddere. Sed admirabiliter dixit, ut dicimus, nollem factum, nollem huc exitum. Ergo, haud muto factum, nō poenitet me facti. Si tibi quid feci, aut facio.] Et fecisse se, & adhuc facere ostendit, quamuis eum manumississet. Gaudeo, si tibi quid feci, aut facio quod placeat. Felicitatis est, ut ea quā facta & faciēda sunt, grata sint. Quid.] pro aliquid.

Muto factum
Infectum uelle

Aduersum
Aduersus
Exprobratio

Aduersum te.] Apud te, & penes te, Aduersum, sine dubio praepositio est. Aduersus participium potest esse, ab eo quod est aduerto. sed alibi. Ergo aduersum te, dixit pro apud te. Exprobratio.] Exprobratio, est commemoratio beneficij cum enumeratione factorum.

Quali exprobratio. Recte ostendit se in memoria habere. Sunt qui ad beneficium referunt immemor, ut Memorem Iunonis ob iram. ut sit sensus, Isthac commemoratio, quasi est exprobratio immemoris beneficij, id est cuius nemo meminerit. Quin tu uno uerbo:] Vno uerbo, ἀφ' ἑνὸς λέγει, una sententia: Nam ἀφ' ἑνὸς sententia est, uel enūtiatio, uno uerbo

Verbum
ἀφ' ἑνὸς λέγει

nexam continens & perfectam intelligentiam. ἀφ' ἑνὸς enim cōstat ex nomine & uerbo. Sed dic, quod est ἀφ' ἑνὸς: hoc est, Has bene ut assimules nuptias. ergo omnis uirtus, adsimulatio est. Quin tu uno uerbo. una sententia: ut in Adelphis, Non meum illud uerbum uerum facio, quod tū Mitio bene & sapienter dixi dudū uitium cōmune omnium est, Quod nimium ad rem in senecta attenti sumus. Nam male intelligit qui putet adsimules, uerbum significare. Ita faciam.] hoc est, uno uerbo dicam. & quod uerbum promittit, ibi dicit, Nūc tuum officium est has bene ut adsimules nuptias. Quas credis esse has.] Syllepsis.

Pactum

Cur simulas igitur? Virgilius, Et quā tanta fuit Romā tibi causa uidendi. Eo pacto.] Pacto, modo. quoniam antecedit pactum, modus sequitur. Ergo ab eo quod praecedit, id quod sequitur dicit. Et gnati uitā, & consilium meum cognosces: & quid facere in hac re te uelim.] Nam istae diuisiones sunt. Gnati uitam: quoniam dicturus est, Nam is postquam excessit ex Ephebis Sofia. Consilium meum: quia dicturus est, Et nunc id operam do. Et quid facere in hac re te uelim: quia dicturus est, Nunc tuū est officium. Et Gnati uitam, & consilium meū cognosces, & quid facere in hac re te uelim. Tripartita distributio. & Gnati uitam. Vitam filij in duas partes diuidit in narrationē: in anteactam bonā, & praesentem malam. & incipit mala ibi, Interea mulier quādam. Et bene actae uitae narratio ad eam rem ualet, ut ostendat quā iustus dolor patri sit spe decepto. Nam is.] Necessario Is positū pronomen, ἀναφορὰ ad illud, Gnati uitam: nam si non posuisset hoc pronomen: Sofia erat intelligendus. Postquam excessit ex Ephebis.] Argumēta per coniecturas. Nam is Pamphilus. Ex Ephebis.] Ephebia prima pars adolescentiae, & extrema pueritiae. Excessit ex] cum sufficeret unum. Liberius.] Liberius, non est cōparatiuus gradus, non enim potuit libere uiuere, dum aetas, metus, magister prohibebant. Ergo deest aliquanto: ut sit, aliquanto liberius. Liberius uiuendi. deest ei. Qui scire.] Scimus quod certum est, Nosci-

Ephebia
Liberius

mus quā adhuc incerta desyderamus. Idem alibi, Forma in tenebris nosci non quita est. Metus, magister.] Magister, pädagogus Ita est.] Intercidit poeta, ne solus Simo loqueretur. ceterum non erat respōdendi locus. Quod pleriq; omnes.] Hac adiectio dicitur, in primo posita loco. adiectioes uerō, aut in prima parte orationis, aut in ultima adijciuntur. hic ergo Pleriq; ex abundantia positum est: omnes uerō, necessario additum est. Et alibi, Calesces plus satis. In ultimo, sicut, Interea loci, interibi. Attendenda est sanē locutio, Quod pleriq; omnes. Aut enim quod in quā uertendum est, ut sit, Quā pleriq; omnes: Aut quod ad singula eorum studiorum adiungendum erit, Equos alere, canes ad uenandum. Aut certe erit figurata locutio, ut est illud, Si quisquam est qui studeat placere bonis quamplurimis & minime multos lādere: in his poeta hic nomē proficitur suum. Et alibi,

Scio

Nosco

Magister

Aperite aliquis actutum ostium. Plerique omnes faciunt. ἀρχαϊσμός est. Nam errant qui pleriq; περίμωρον intelligunt: aut qui subdistingunt pleriq; & sic inferunt omnes. hoc enim pro una parte orationis dixere ueteres. eodem modo Graeci περίμωρον & Latini pluslatis. Neuius

Pleriq;
omnes

Nanius in bello Punico, Plerique omnes subiungunt sub suum iudicium. Figurate Terentius,

quod plerique omnes faciunt, pro, quæ faciunt plerique adolescentuli.

Horum ille nihil egregie. Est ergo figuratiuum: quod esset rectum, Quæ plerique omnes faciunt adolescentuli, horum ille nihil egregie præter cætera studebat. Adolescentuli, bene diminutiue, ut propter ætatem facile ignoscatur. Adiungant. alligent, aptent, aut accommodent. Aut equos alere, aut canes ad uenandum. Si & equos ad uenandum alunt, quomodo & canes: quod multi docti improbant: & dicunt separata esse: & ad uenandum extra rationem, pro ad uenatum, ut, Venatum Aeneas, unaque miserrima Dido. Ad Philosophos. Eclipsis pulchra & familiaris Terentio. Nam possumus subaudire audientes, siue sectandos. Ad philosophos. Vitium est: quia dixit, ad aliquod studium, aut si ad philosophos, separanda locutio est, sic, ut animum adiungant ad philosophos. Egregie.]

Egregie

Egregium dicitur quod ex grege eligitur, sed hic egregie, ualde, nimis, non est ergo ad laudem positum, Hæc, inquit, ut cætera similiter studebat. Præter cætera. mediocriter ergo non extenuauit rem, sed ad laudem retulit. Gaudebam. non dixit laudabam, sed gaudebam. Laudat enim etiam alienus: Gaudet qui pater est. Non iniuria. Intempestiue Sofia respondet: sed prudentia tantæ sententiæ, cõpensauit importunitatem. Apprime. adiectio est confirmationis. Ut. admirabiliter dixit. Ut ne quid nimis. Sententia non in congrua seruo, quia est peruulgata, & non refertur ad personam domini dicentis, & de quo dicitur: an magis quia Sofia conuenit eiusmodi character in uerbis. Ne quid nimis, deest agas: ut sit, ne quid nimis agas. Facile omnes perferre. Latens argumentatio est, quæ filium ad meretricem commisse errans pater, non ad corruptelam, sed ad obsequiū amicorum crediderit. Perferre, ac pati. Ferre est cum certo tempore: Perferre, finem expectat effectus. Feruntur onera, & sustinentur supplicia. Perferre, mediocriter stultos, odio

Præter cætera

Fero

Perfero

Dedo

quod. Cum quibus erat cunctis. Figura τρισις. Dedere. Plus est dedere, quàm consentire: quemadmodum in hostium potestatem hostes se dedunt. Dedere ergo, pertinacibus.

Eorum obsequi studiis, commodiorum scilicet. Eorū obsequi studiis. Talem esse Pamphilum adiuuat argumentum fabulæ, simul & Carinum. His sese dedere. Dedere se & obsequi, superioribus: non aduersari, paribus, non se præponere, inferioribus. Ita. deest faciens, uolens, agens. Ut facillime sine inuidia, Sallustius, Et cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus esse. Inuenias. Secunda persona pro tertia, ut Migrātis cernas.

Sapienter uitam instituit: nam hoc tempore Obsequium amicos, ueritas odium parit.

Improbatur à sapientibus hæc sententia. Nam obsequiū assentator debet, ueritatem amicus: sed in theatro dicitur, non in schola. Obsequium amicos. Hic uersus per improperium est, Veritas odium parit. Falsum est autem quod Cicero dixit, obsequium primum dixisse Terentium: cum & Plautus & Neuius antè dixerint, & est sententia παραδοξος, & magis theatro apta, quàm officio, de qua Tullius multa dixit. Obsequium amicos. sententia, magis probabilis, quàm necessaria & honesta. Interea. Interea, est cum habet instantiam superiorum actorum. Mulier quædam. Sic dixit quasi ignoraret nomen eius, paulo post Chrysidem nominaturus: sed ideo ut gratam expectationem faciat, simulque lectori rem audum nominis reddat. Ut Virgilius paulo post nominaturus, ait, Ecce manus iuuenem interea post terga reuinctum. Interea mulier. Hic digressio est: nam proposuit gnatiuitam dicere. Ab hinc triennium. Artificiose dixit triennium, cū posset plus minusue temporis ponere: ut sit uerisimile, unum annum fuisse pudicæ, parcaque uitæ: sequentē, conditionis acceptæ: tertium, mortis. Primo ergo anno ignorata est domus Chrysidis Pamphilo: secundo, Glycerio cognitus: tertio, nupsit Glyceriū Pamphilo, & pariter inuenit parentes. Huc uicinia. Vicinia περίορις. huc loci, uel huc locorum, legitur & huic uicinia.

Obsequium

Interea

Huc uicinia

Inopia, & cognatorum negligentia. Laudatis Pamphili moribus, qui mox ducet uxorem: superest ut futura quoque matronæ, id est Glycerio, probitatem debitam pro persona reddat: quæ quia honesta nunquam esse poterit, si sic eam cõstet ante nuptias impudicam ductam esse: partim defendenda, partim laudanda est Chrysis, cum qua commorata est: quam quoniam necesse est meretricem fateri, in conditione turpissimi nominis multum sumitur excusatio uoluntatis. Et cognatorum. Hic nos iam parat ad Critonis aduentum.

Egregia. id est eminēti, præstātiq. Atque ætate integra. Integrum est Aetas quæ in flore consistit, cui neque addendum iam sit, neque quicquam adhuc sit imminutum. ut Virgilius, Integer autem Ascanius. Et contulit duo ad quæstum meretricium congrua. Hei uereor ne quid Andria. Andria, mire, audiuit enim excessisse ex ephebis Pamphilū, illatamque mentionem mulieris peregrinæ adolescentulæ pulchræ. Nequid Andria. eleganter, ex Andro. Andria, nomen ostendit & mulieris & fabulæ. Et bene, apporret: quia portare ignotis est. Primum hæc. Defendit: ut diximus, uitā Chrysidis, ut potuerit apud eam recte morata

Egregius

Integra ætas

rata

- Duriter** rata esse Glycetium, quæ ex argumento matrona erit. Primum hæc pudice. Bene hæc quæ
Dure dem, id est illa quæ coacta est. **Duriter.**] Contra rationem regulæ. debuit enim dicere dure,
 ab eo quod est durus. Et tamen est differentia: est enim duriter, sine sensu laboris: dure
 autem, crudeliter illud ad laborem: hoc, ad sauitiam relatum est. sed dure in alterum: duri
 ter in nos aliquid facimus. **Lana & tela.**] Subdistingue tela, Finis enim laboris est Vi
 ctum quaritans. ut Virgilius, cum fœmina primum, Cui tolerare colo uitam, tenuiq;
 minerva Impositum, cinerem & sopitos suscitât ignes. Deinde finem laboris intulit, non
 cibum sed uictum, Cibus enim est, qui etiam delicatis præbetur. Victus in paruis aridisq;
Cibus alimonijs est constitutus. Vnde Vergilius, Victum infelicem baccas, lapidosaq; corna Dâ
Victus rami. Et post tantum laborem, uictum, non cibum dixit ut Virgilius, At patiens operum,
 paruoq; assueta iuuentus. Et non quærens. sed quaritans dixit. Quarit enim, qui ad ple
 num & perpetuum reponit. Quaritat qui uix quotidie inquirendo uictum inuenit. **La**
Querito na & tela uictum. Artificiose ut uideatur pudice apud eam futura materfamilias educari
 posse, quam meretricem necessitas fecit Sed postquam amans. Amator fingere potest:
Amator Amans uerè amat. **Vnus & item alter.**] Post unū duo, ex quibus alter, ut sint tres inquit
Amans Alter enim post, Nam hi tres tū simul amabant. ut, alter ab undecimo. Ergo alter, non est secun
Alter dus, sed tertius. **Procliue.**] Procliue est porrò inclinatum, uel primum, inclinatumq;
Procliue Accepit conditionem. Cum uno, quæstus non est: cum altero, non est: cum multis sic
 Ut ingeniū est omnium hominum. Alia defensio Chrysidis: ut quæ ante fecerat, ipse sint
Conditio quæ postea peccauerit, naturæ hominum ascribantur. **Conditionem.**] Conditio est pa
 ctio certam legem in se cōtinens. Postquam accessit unus, & item alter, id est plures: quæ
Perducere stus iam meretricius factus est. **Perduxere.**] Inuitum isse Pamphilum his uerbis signifi
 cat. Perducuntur enim necessitate coacti. Hoc enim uerbum iudices pronunciare solent.
 Et hoc est quod supra ait: His sese dedere, eorum obsequi studijs. Ut unā esset, meum. Et
 producte legitur esset, ut cibum capiat et correpte ut alibi. **Vnā.**] simul. id est una cibum
 caperet. Perduxerunt illum secum, secum duxere, ut secum esset. Ego met continuo me
 cum. Bene mecum: ut appareat nihil temere constitutum, uel prolatum foras: hoc ipsum
Captus est satis quæsitum esse, quod statuit de falsis nuptijs, & infensus esset filio. Ego met cōtinuo
Habet mecum, deest uoluebam, cogitabā uersabam. **Captus est.**] tenetur & irretitur ex transla
 tione ferarum, atq; uenatus. **Habet.**] id est uulneratus est. Habet enim, qui percussus est:
 & proprie de gladiatoribus dicitur: quia prius alij uident, quàm ipsi sentiant se percussos.
 Captus est. Sallust. Sin captus prauis cupidinibus. Certe, sine dubio, pro certo captus
 est. **Habet.**] sic dicitur de eo qui lætaliter uulneratus est. Virg. Hoc habet, hæc melior ma
Mane gnis data uictima diuis. Ergo quid sequitur captum, nisi occidit. **Obseruabam mane.** ma
 ne aduerbialiter. **Obseruabam.**] deest tamen. hoc est, quamuis captus erat, & hæc tamen
Rogitare obseruabam. **Rogitabam.**] Non rogabam, sed rogitabam: quia sedulo faciebat. **Dic so**
Sodes des.] Dic, imperatiuum est: ideo temperauit iniuriam blandimento, sodes. est autem, si au
 des, & si scias: nam delirat qui interpretatur sodes. **Dic sodes.** Exhortantius
 est uox, ut Amabò, Rogo. Quis heri Chrysidē habuit? Opportune nomē intulit Chry
 sidis. Et bene illi. quasi dicat, quam tu Andriam nominasti. Quis heri habuit Chrysidē?
 Nam Andriæ illi id erat nomen. Attico more, peregrinæ mulieri, à patria nomen imposuit.
 Et simul celebrat nomen comœdiæ, dicendo, Ex Andro commigrauit: Et nunc, Nam An
 driæ illi id erat nomē. **Quid? Symbolum dedit.**] Sed subdistingue quid: ut sit uox quæ
 rentis quid dicat de Pamphilo. **Eho, quid Pamphilus?**] Primo sic egit ut de Pamphilo
 quærere uideretur. ad ultimum adiecit nomen, ne quid reliqui faceret. **Cœnauit.**] cate
 ra in gestu sunt quærentis quid dicat de Pamphilo, nec inuenientis. **Symbolum dedit.**] Mire,
 nulla pro Pamphilo negatio facti est posita: sed per puerilem simplicitatē omnia ge
 sta narrata sunt. & quidem tacitum est, non cœlatum: sed ut non factum esse ita uideatur.
Item Item alio die.] Item, similiter. & uide, diligētē tempus adiectū, quasi non sufficeret unus
 dies. **Comperiebam.**] Vide si non uerba patris sunt, & de rebus ueneris circa filij men
 tionem agentis. Nihil ad Pamphilum quicquam. **παράλογον.** nam abūdat quicquam: nam
Spectatus nemo quisquam, non dicitur. **Spectatum.**] Ad Pamphilum, nō ad exemplum refertur:
 & spectatum, probatum. Et magnum exemplum continentia. **ὑπερβολή** laudis, Pamphi
 lus exemplum continentia. Nam qui cum.] Qui, animus scilicet aut certe homo subau
Ingenia diendum. **Animus.**] deest eius. Cum ingenijs.] Ingenia pro hominibus posuit. Con
Conflatio flictatur.] id est atteritur. **Conflatio** est tactus corporum inuicem, & collisio. Neq; com
 mouetur.] utrum animus, an homo, ut subaudiamus eius? Neq; animus commouetur.
 utrum deest eius: an ordo est. qui animus cum ingenijs conflatur eiusmodi, neq; com
 mouetur in ea re tamen. **Ἀνακάλυπτον:** eo quod non præmissio Licet, uel **Quamquam,** subiecte
 Tamen

Tamen. Sallustius, Atque edita undique, tribus tamen cum muris & magnis turribus. Sua uita Modum, moderationem, regimen. Cum id mihi.] Cum, id est præter quam quod.

Tum uno ore omnes.] Omnes: ne pater amore falli uideretur. & ideo mox ait, Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat. Laudare fortunas meas.] *εὐπαρουσία* fortunæ, quam fortunam. & de more, ut, Qui te tanti talem genuere parentes. Et. Vade ait, o felix nati pietate. Et Plautus, Fortunatus qui illum eduxit tibi. Hac fama.] An uerè laudatus sit, singula hæc pro argumentis sunt: & excusatio est, non esse stultitia falsum, sed impulsum.

Impulsus.] Bene impulsus, ultro enim uenire impulsus est, qui daret, contra officium socii. Vnicam gnatam suam.] Abundat quidem suam, sed tamen asseuerantius est.

Vnicam gnatam. Quid si tadio multorum filiorum erat unicum. Cum dote summa.] Quid si pauper esset, cum dote summa. Placuit.] Cum pronūciatione, placuit. Hic dictus est dies. Vtrum constitutus, an dicatus, ut, Iunoni infernæ dictus sacer. Despondi.] Ex ueteri more, quo spondebat etiam petitoris pater: unde sponsus & sponsa dicitur.

Placuit.] *συγγνώμη*, ad eò bona conditio fuit, ut quāuis ultro obijcerentur, tamen statim placeret. Despondi. Proprie nam de sponso dicitur, quia spondet puella pater: despondet, adolescētis. Chrysis uicina.] Commemorat nunc quæ esset Chrysis. Vicina hæc.] Super enim ait, Ex Andro commigravit huc uicinia. Vicina hæc. *ἀνὰ μὲν οὐρανόν*. O factum bene.] Animaduerte, ubique à poeta sic induci comicas mortes: ut cum ad necessitatem argumenti referantur, non sint tamen tragica. Nam aut meretrix sumitur, aut senex, aut de duabus simul uxoribus una uxor. Itaque huiusmodi obitus, aut mediocri tristitia excipitur, aut etiam gaudio. O factum bene. quasi qui dixerit, Vereor ne quid Andria apporet mali.

Beasti me.] Artificiose quidem gaudium subiecit, ne mors in comœdia, luctus in tragœdia personaret. Metui à Chryside.] Metuo illum dico, qui mihi ipsi aliquid facturum est. Timeo ab illo, cuius causa possum aliquid mali pati, etiam si ipse nihil mali in me consulat.

Metui à Chryside. *ἀρχαῖος*. Vna aderat frequens.] Ut supra, Cum quibus erat cunctis unā, his sese dedere. Aderat frequens.] Possumus enim adesse, & frequentes non esse, si præsentibus non adhæremus his quibus adsumus. & frequens, ut miles apud signa. Curabat unā funus.] Funus, est pompa exequiarum: dictum à funeralibus: etenim noctu efferebantur propter sacrorum celebrationem diurnam. Curabat unā funus. Ut non potuerat in exequiis uidere patrem. Interim.] Descriptio est huius rei, quæ ad narrationem pertinet superiore.

Nonnunquam conlachrymabat.] Illis enim magis causa flendi fuerat, qui, quam amabant, amiserant. hic amore, propter suam Glycerium conlachrymabat, qui alienis lachrymis suas commodabat. Sic cogitabam.] Ac si diceret, hoc cogitabam. sensum tantum cogitationis dicere debuit: sed quia sic cogitabam dixit: ipsum gestum cogitantis exponit, & dicitur *μίμνημι*. Hic parua consuet.] hoc est, conuiuij tantum: & quia dixerat puer hoc solum dixisse Pamphilum, nihil aliud, Symbolum dedit, cognauit. Tam fert familiariter.] id est, grauitur nam quæ nobis sunt familiaria, grauiora sunt animo nostro.

Familiariter, quasi familiaris: an potius familiariter? Quid hic mihi f. patri.] Mihi, circa me, Et postquam mihi dixit: pondus intulit nominis, dicendo patri. Quid hic mihi. Vi de quam uenisse repetit hic. Hæc ego putabam.] Putare est eius qui simplicitate petitoris aberrauit. Cicero, Non putauit, lapsus est. Hæc ego putabam. Cum adhuc nihil peccationis ostenderit, tamen dolor in futura prorumpit: ut, Et gener auxilium Priamo, Phrygibusque ferebat. Humani ingenij, circa Chrysidem. Mansueti, circa amicos. Ego, met quoque.] Ut & ipse Pamphilus. aut etiam ego, quem minus crederes. Eius causa.] Eiusdem mansuetudinis & humanitatis, & eius Pamphili. In funus prodeo.] In funus, in ipsum officium, aut in pompam exequiarum: quod à funeralibus dictum est, & uncis uel candelabrorum: quibus delibuti funes, & cerei fomites insuntur. Nihil susp. etiam mali.] Bene suspendit auditorem. Etiam, alia est suspensio audientis, & excusatio alia.

Etiam. Adhuc. Effertur.] *ἐκφέρειται*, Græcum est, quod uitans Virgilius, ne diceret effertur, inquit, Tum corpora luce carentum Exportant tectis, & tristia funera ducunt. Effertur proprie dicuntur cadauera mortuorum: & Ire proprie ad exequias. Virgilius, Ite, ait,

egregias animas, quæ sanguine nobis Hanc patriam peperere. Vnam aspicio.] Ex consuetudine dicit unam, ut dicimus, unus est adolescens. tolle Vnam, & ita fiet ut sensui nihil desit: sed consuetudo mirantis non erit expressa. Vnam ergo *ἡ ἰδιότης* dixit, uel unam pro quandam. Adolescentulam forma & uultu.] Et hic duo sunt, & ætas & forma. quibus additur pudor: quia meretrix non est. Forma & uultu.] Forma, immobilis est & naturalis: uultus mouetur, & fingitur. Et uultu Sofia adeò modesto. Quia formæ laudatio cum meretrice communis est, progreditur artifex poeta ad laudanda ea, quæ honestiora sunt, quàm forma. Et uultu Sofia. Quid hic deest, ut eam nurum dignetur Simo, nisi sola

sola cognitio: & formā probat in puella Pamphili pater, & matronalem modestiā miratur in uultu, & uenustatem stupet. Nōne ergo iam cernimus hoc præsuxisse Terentium, ut cum Chremetis filiam esse cognouerit Simo, hanc potius eligat q̄ Philumenam, nūm: quanq̄ ex fororia pulchritudine, & amore Carini, & Dauī laudatione idipsum quoq̄ probe monstrauerit nobis. Vultu.] Hæc laus adiuuat post cognitionē futuram nūrū. Adeo Modestus modesto, adeo uenusto.] Modestus, ad probitatem uultus, & morū pertinet. Venustus, ad naturā corporis, atq̄ adeo sibi uultū fingere multi possunt: formā nemo. Ut nihil suprà.] *inæstis* Terentiana nam non necesse est subiungere duos uersus. Quia tum mihi.] Excu-
Modestus satio necessaria. Præter ceteras.] id est, plus quā cetera. Honeſta ac liberali.] Hone-
Venustus ſta, ad formam: Liberali, ad uultum retulit. Percuſſit.] hoc eſt ſuſpicio, uel aliquid tale.
Honeſtus Atat Atat.] Interiectio admirantis. Hoc illud.] *δεντινὸν* eius rei eſt quā in animo cōcepera-
Liberalis mus. Virg. Hoc illud germana fuit. Hinc illa lachrymā.] Hinc, ex hac cauſa. Quam tū
Atat meo.] Non uidetur adhuc Soſiæ plenū amoris argumentū: adeo pendet ad ea quæ dictū-
Hoc illud rus eſt Simo. Euadas.] id eſt exeas, uel peruenias. Funus procedit.] Funus à funalibus
Hinc dictū eſt, ut ſuprà notauimus, & eſt funus pompa exequiarū. Et bene, funus procedit, nos
Euadere ſequimur, dixit: quaſi poſt ipſam morituri: unde exequiæ dicunt. Funus interim proce-
Impersonale dit. *ἀντιδρόν*. Ad ſepulchrū.] Sepulchrū *λατ' ἀντιδρόν* ut diximus, quod ſine re pulchra ſit.
uerbum an quod ibi ſine pulſu ſint, id eſt mortui: an quod illic animæ à uiuis ſepeliantur, id eſt ſepa-
 rentur: Et ſepulchrū dixit futurū, nō quod iam eſſet: Sepulchrū enim à ſepeliendo dictum.
 Virgilius proprie, At pius Aeneas ingēti mole ſepulchrū Impoſuit. In ignem poſita eſt.]
inæſtis. non enim eſt Quæ. Et mire, cū funus ſuprà dixerit. Fletur.] Hic bene impersonali-
 ter, fletur ab omnibus: extrema enim quæq̄ mortuorū omnes cōmouent ad lachrymas.
 Hæc ſoror.] Id eſt quam dixi eſſe ſororem Chryſidis. Ad flammā.] Innuit affectum ſo-
 roris, unde omnes uinceret: ceteri enim flent: hæc flammæ ſe ingerit. Virg. Exinctum nym-
 phæ crudeli funere Daphnim, atq̄ deos, atq̄ aſtra uocat crudelia mater. Ibi tum exani-
 matus.] A uoluntate, à facultate, à ſummo ad imum, ubi ſunt dicta & facta, ibi eſt *ἀνισ*. &
Bene mire Ibi. Bene diſſimulatū.] Bene, multū. an quaſi dolens, quod etiā negaturus ſit Chre-
 meti, dixit bene: Indicat.] Omnia ſignificanter. nō oſtendit inquit, ſed indicat: non acce-
 dit, ſed accurrit: non uestem, aut manus, ſed mediā mulierem: non tenet, ſed cōplectitur. &
 quia his tribus rebus inducitur in alicuius rei geſtione perſona: affectu, factu, dicto: Affe-
 ctus eſt quod ait, Ibi tum exanimatus Pamphilus. Factum quod ait, Accurrit, mediā mu-
 lierē complectitur. Dictum quod ait, Mea Glyceriū inquit, quid agis: cur te is perditū? In-
Indicium dicat.] Indiciū proprie eſt oris, & linguæ. factis ergo indicat: non enim dixit, amo. Accur-
 rit. Virg. Interiora domus irrupit limina, & altos Conſcendit furibunda rogos. Mea
 Glycerium.] Mea, quaſi amator. Glyceriū, quaſi familiaris dixit. Quid agis:] Quaſi per-
 turbatus. Cur te is perditū?] Quaſi conſolaturus. Ut conſuetū facile amorem cerne-
 res.] Mire, nō ſuſpicareris, dixit: ſed cerneret. & eſt ordo, ut facile cerneret: ſed cerneret, ſi
 cut ſuprà, laudem inuenias & amicos pares. Reiecit ſe in eū.] Obijcitur ei quod à Glyce-
 rio factum eſt, ut, Quis unquā tam palām de honore ſuo, tam uehemēter de ſalute ſua con-
 tendit, q̄ ille, ne mihi hæc delatio detur. Quid ais: Non interrogantis, ſed mirantis eſt.
 Iratus atq̄ agre ferens.] Iratus, culpa. agre ferens: quia præter ſpem. Nec ſatis.] Mire
 expreſſit indulgentiam patris erga filiū. erat, inquit, cauſa: ſed pro amaritudine obiurgatio-
 nis nō erat ſatis, hoc eſt non idonea uidebatur. Nec ſatis ad obiurgandū. deſt Habui, uel
 erat. Virg. Nec ſat rationis in armis. & hic, Erat uel Habui deſt ad ſententiā. Diceret.] de
 eſt Enim. Quid feci.] Mire ſiduciā prætulit argumento quod eſt in ſequēti uerſu. Quid
Commeceor feci, quid cōmerui aut peccaui:] *ἀντιπρὸς* à maioribus ad minora. Et feci, quaſi facinus dixit.
Peccare Facere enim quis & homicidiū dicitur. Cōmerui, minoris culpæ eſt. Peccaui, multo mino-
 ris, uel leuioris. Quæ ſeſe.] Illic, mea Glyceriū: hic pronomē dixit: mira diſſimulatio, tan-
 quā illam præter periculum neſciat. Nam ſi illū.] Argumentum per rationē à contrario:
 ut ſi dicas, Viro forti præmiū debet, ſi deſertori poena cōſtituta eſt. Tulit.] pro attulit. ſed
Fero multa ſignificat: & aliās pertulit. Virg. Non tulit hæc ſpeciē furcata mente Corœbus. Aliās
Damnum ſuſtulit, ut idem, Omnia fert ætas, animum quoq̄. pro aufert. Illi.] pro illo. Dederit da-
Malum mnum, aut malum.] Damnū, rei eſt: malum, ipſius hominis. Venit Chremes.] Argumen-
 tū ex coniectura eſt, id eſt à teſtibus. Et mire ſuprà, Vltro uenit ad me. Ergo hic cauſa iuſti
 doloris oſtenditur, quia dolet etiam Chremes: nam potuit, non daturus filiam, nō uenire.
 Poſtridie ad me.] ut ſine dilatione ſcire poſſet. & Clamitans, indignantis eſt, ut, Clamāt
 omnes. Indignum facinus.] diſtinguendum, ut per ſe intelligatur indignum facinus, &
 ipſe doleat Pamphilum corrumpi. Comperiſſe ergo ab alijs: ut appareat uerum quod
 ait, Tum uno ore omnes. &, Hac fama impuſus Chremes. Indignum facinus compe-
 riſſe

riffe. Deest se incertaq; distinctio. Pamphilum] cum emphasi dixit, id est prudentem & bene moratum. Et nec amicam, sed Pro uxore. Mire ergo, quasi non hoc doleat quod amet, sed quod pro uxore habeat. Et simul excusatur filiam denegaturus socer. Hanc peregrinam.] Hanc, cum contemptu dictum est. & peregrinam, ut alibi. Adeone es demens? ex peregrina: nam hoc nomine etiam meretrices nominabantur. Ego illud sedulo.] Quanto affectu pater factum quod uiderat, negabat. Sedulo. Quomodo sedulo, si negabat? an sedulo, ut Sofia: id est simpliciter. Factum, impersonaliter. Sedulo: Quia non semel negavit, uel ille instituit. Negare factum. Officiū patris, & simul per hoc expressio probationis. Ille instat factum. Plautus, Instare factum, simile est. ἀρχαῖος. Instare factum. Vultus, id est instat dicere factum esse. Denique.] Quid denique ad summam properat, & ad finem dictorum. Denique.] id est postremo. Discedo.] Proprie: non enim ab eo, unde discessio. Ut qui se neget.] Probavit quod non uolebat senex Sofia: adhuc superest ut ostendat quod non sit irascendum, quin iuste irascatur. Non tu ibi gnatum? ἀποσιώπῃς, uel eclipsis: deest inuasisti, obiurgasti, adortus es. Ad obiurgandum] incusandum, inclarandum. Tu te his rebus.] Modo non addit diceret. Prope adest.] Prope ad sunt nuptia: in proximo sunt meta libertatis: & ideo audius uoluptaria sub finem carpenda sunt.

Peregrina

Instat factum
Denique

Obiurgare

Quum
Modus

Animaduertenda

Quum alieno.] Quum pro quo, hoc enim significat quum. Meo me uiuere interea, modo. Meo modo, mea uoluntate, meo arbitrio. Relictus est obiurgandi locus? Mire, obiurgandi: tanquam incensus pater in filium uideretur. nam supra commotus plus per ἀποσιώπῃς significauerat. Si propter.] Hoc erat secundum in diuisione, Et consilium meum cognosces. Si propter amorem. Initium consilij sui demonstrandi. Nolit.] legitur & nolle. Ab illo animaduertenda iniuria,] Nota participium a passiuo, animaduertenda, castiganda, uindicanda est. Ab illo iniuria, quam facit, non quam patitur. Ea primum animaduertenda iniuria: Ut iam hoc sit peccatum quod recusat nuptias, non quod peccat adolescens. Ideo ergo primum dixit, animaduertenda iniuria est, uindicanda, exequenda est. Et bene ea ab illo dixit iniuria, certissimam enim notat personam, quæ debeat pro iniurijs poenas soluere. quod si dixisset, Iniuria eius, ἀμφιβολία fecisset, utrum quam passus est ab alio, an quam ipse alijs intulit. Et nunc id.] Hic reddit quod dixerat, Consilium meum cognosces. Id, id est propter id. Vera.] ἀντίθετος. quia falsa dixit, intulit uera. Manibus, pedibusq;.] prouerbiale, id est omnibus membris. Obnix, cum conatu, instanter contra conantem. Magis id.] Id propter id. Incommodet, noceat, incommodum afferat. Magis id adeo, mihi ut incommodet. Non enim, inquit, prodest filio amare meretricem. Quapropter.] Mire Sofia interrogat, quasi ulla causa sit fallendi dominum.

Mala mens.] Voluntas. Est mens etiam ratio. Mala mens. Argumētum a natura, & a aliquis sine causa malus, an ab impulsione. Mala mens. Quia dixit. Magis ut lædat, quam ut profit. Quem quidem ego si sensero.] ἀποσιώπῃς est grauissimam poenam ostendentis.

Exorandus.] Legitur & expurgandus. si expurgandus, lege cui, non qui: quia cui per Quæteres scripsere. Confore.] Ab eo quod est confit: id est perficitur, futurum tempus infinitiui modi confore facit, id est, perfectum iri. Sic in Adelphis, Verum, quid ego dicam? hoc confit quod uolo. Confieri, id est perfici, unde confectum negocium dicitur, uel confecta res quæ ad plenum perficitur. Virg. Nunc qua ratione quod instat Confieri possit, paucis, aduerte, docebo. Nunc tuum est officium.] Hoc ad illud tertium respicit quod dixit, Et quid facere in hac re te uelim. Has bene ut adsimules nuptias. perterrefacias Dauum. hoc erat tertium de his, quæ dicturum se promiserat. Adsimules.] Hoc est unum uerbum Adsimules, quod dixit, Quin tu uno uerbo dic, quid est quod me uelis? Perterrefacias.] Venuste & poetice. Obserues filiū.] Obseruatio in duabus rebus est, in obsequio, & speculando. Curabo, ut coquus. & supra sic, Nempe ut curentur recte hæc. I præ.] figura ἀντιπροσ, quod nos præi, dicimus.

Confieri

Obseruare

ACTVS PRIMUS SCENA II.

SIMO DAVVS

Non dubium est, quin uxorem nolit filius: Iamb. Trimetri.
Ita Dauum modo timere sensi, ubi nuptias
Futuras esse audiuit. sed ipse exit foras.
Mirabar, hoc si sic abiret. & heri semper lenitas Iamb. tetrameter
Verebar quorsum euaderet. Dimeter

b Qui

- Qui postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,
 Nunquā cuiquā nostrū uerbum fecit, neq; id ægre tulit. *Troch. tetrametri*
- s. At nunc faciet: neq; ut opinor, sine tuo magno malo.
- d. Id uoluit, nos sic nec opinanteis duci falso gaudio, *Iambici tetrametri*
 Speranteis iam amoto metu, interea oscitanteis opprimi,
 Ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias. *Trochaicus tetra.*
 Astute. s. carnufex quæ loquitur. d. herus est, neq; præuideram. *Iambici*
- s. Daue. d. hem, quid est? s. ehodum ad me. d. quid hic uolt? s. quid ais?
 d. qua de re? s. rogas?
- Metum gnatum rumor est amare. d. id populus curat scilicet.
- s. Hocine agis, an non? d. Ego uerò istuc. s. sed nunc ea me exquirere,
 Iniqui patris est, nam quod antehac fecit, nihil ad me attinet.
 Dum tempus ad eam rem tulit, siui, animum ut expleret suum.
 Nunc hæc dies aliam uitam defert, alios mores postulat.
 Dehinc postulo, siue æquum est, te oro Daue, ut redeat iam in uiam.
- d. Hoc quid sit. s. omnes qui amant, grauiter sibi dari uxorem ferunt.
- d. Ita aiunt. s. tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum,
 Ipsum animum ægrotum ad deteriores partem plerunq; applicat.
- d. Non hercle intellego. s. non? hem. d. non Dauus sum, non Oedipus.
- s. Nempe ergo aperte uis, quæ restant me loqui. d. sanè quidem.
- s. Si sensero hodie quidquam in his te nuptijs *al hisce. Redit ad trimetros*
 Fallaciæ conari, quo fiant minus:
 Aut uelle in ea re ostendere, quàm sis callidus:
 Verberibus cæsum te in pistrinū Daue dedā usq; ad necē, *Rursus ad tetram.*
 Ea lege, atq; omine, ut si te inde exemerim, ego pro te molam.
 Quid, hoc intellextin? an nondum etiam ne hoc quidem? d. imò callide:
 Ita aperte ipsam rem modo locutus, nihil circuitione usus es.
- s. Vbi uis facilius passus sim, quàm in hac re, me deludier.
- d. Bona uerba quæso. s. irrides, nihil me fallis. sed dico tibi,
 Ne temere facias. neq; tu haud dicas tibi non prædictum, Caue.

† *Esse, redundat in metro, ni facias synæresin in audijt, aut nisi elidas e in sed, quod aliquoties facere uidetur Terentius, sed ipsi, ut sit interiectio ueluti conticescentis repente.*

NON dubium.] Narratione iam habita, persona Sosia non erat necessaria. ergo subsistit senex, per quem agenda sunt reliqua. Non dubium. Ad hoc certus inducitur Simo, ut magis perturbetur inopinata consensione Pamphili ad ducendam uxorem, & præterea nihil agat cum Chremete de tradenda filia, confirmandisq; nuptijs. Ita modo.] Non recessit de loco senex: sensit ergo antè, quàm cum Sosia loqui cœpisset. Ita modo Dauum timere sensi. Argumentum quod supra, ab eo quod nostri faciunt. Modo antè quàm cum Sosia loqui cœpisset Simo. & Dauus non recte scribitur, Dauos scribendum, quod nulla litera uocalis geminata unam syllabam facit. Sed quia ambiguitas uitanda est nominatiui singularis, & accusatiui pluralis: necessario pro hac regula, digammo utimur, & scribimus DaFus, serFus, corFus. Mirabar hoc.] Hic locus est in quo Dauus insinuat speculatoribus multa gesturus. Si sic.] Sic, pro leuiter & negligenter, quod Græci αἴτως dicunt. significat autem αἴτως, id est sic: & est de his quæ adiuuanda gestu sunt, ut Tantillum puerum, & Huius non faciam

faciam. Lenitas.] Clementia, facilitas, cui contraria, asperitas & difficultas. Et heri sem
per.] An semper lenitas, ut sit *ἡσυχία* Lucretius, Semper florentis honoris. Semper lenitas
Ac per hoc simulata usque nunc lenitas, Nam nemo in diuersis actibus semper lenis est: nisi
fortefictus assimulator, & callidus. Semper lenitas. Sine differentia est importuna leni-
tas. Quorsum euaderet.] Ad quam partem erumperet. Et euadere, est per quancunque
difficultatem ad aliquid peruenire. Verbum fecit.] Non dixit litigiū, aut rixam: sed uer-
bum ista exiguitates, asseuerationes dicuntur. & cum pronūciatione: ut intelligatur, ne uer-
bum quidem. Neque id agre tulit.] Hoc est semper lenitas. Faciet.] Subaudiendum Ver-
bum. & est Faciet, persona tertia pro prima. Faciet, id est irascetur, denuntiabit, loquitur.

Sine tuo magno malo,] id est comminabitur tibi, & minas contemnes, ut ad pœnas per-
uenias. Id uoluit.] Aut absolute accipiendum Id: aut Id, quomodo Sic demonstratio est,
ut magis gestu quam sensu intelligatur, ut suprà diximus. Nec opinātes.] *ἡσυχία*. Duci.]

Ducere est expectatione longi temporis malum prolatum. Vel induci, ut feras in retia.

Falso gaudio.] Velut ex ira, & uitæ senis iracundia. Amoto metu.] Ista singula sunt, &
amato metu. sic dixit quasi metus sit corpus brutum quod cum molimine mouetur.

Oscitantes.] Oscitatio est animi otium & securitas, dictum ab ore ciendo, id est commo-
uendo. Oscitantes, securi, uel nihil prouidentes. Cogitandi ad disturbandas.] Miranda
locutio: ut si dicas, cogitat ad dicendum. Astute.] Hoc & gestu, & uultu serui, & cum

agitatione capitis dixit. Carnifex.] Aut excarnificans dominum, aut ipse dignus carnifi-
ce ut caro fiat, id est lanietur: Lucilius, Carcer uix carcere dignus. Neque prauideram.]

Præuidencia duplex est: aut enim animo, aut oculis præuidemus. Hem.] Quasi correptio
totius corporis. Ehodum.] Natus est, intentionem animaduersionemque deposcens eius
cum quo uult loqui. Ehodum. Dum *παρίκρου* est hoc loco. Quid hic uult?] More serui,

li, & uernali gestu, sic enim uocati à dominis, secum uultuose agunt. Qua de re?] Negan-
tis uim habet hæc interrogatio, plus est enim qua de re, quam nihil. Rogas?] Hoc cum
interrogatione indignantis. Meum Gnatum Rumor Est Amare.] Mire apud seruum disti-

mulat id quod iam probauit. Meum gnatum rumor est amare. Grauitur, cōstanterque senex
nondum fatetur se credere: nec uerum scire, ne amittat uim uindicaturi si rescierit. Id po-
pulus curat scilicet.] Quia rumigeratio populi est, sed hoc auersus ab illo, contumaciter, sic
Virgil. Scilicet is superis labor est. Scilicet, semper cum *ἰσχυρία* ponitur. Hoccine Agis.]

Agis, id est audis. Alibi sic, Hoc age amabo. Plautus. Vos hoc agite spectatores: pronun-
tians simul demonstratiue, ueluti aurem suam tangens. Istuc.] Deest ago, uel audio. In-
qui patris est.] Inqui est, si nunc uelim quærere actus liberos adolescentis. Nam quæ an-
te hac fecit. Pro ante hæc, consuetudine magis, quam ratione dicitur. Nihil ad me.] Id a-

git ut superius consiliū se seruare ostendat. Dum tempus ad eam rem tulit. Deest se: ut
sit, dum tempus se præbuit: quia suprà dixit, Tute his rebus finem præscripsisti pater.

Ad eam rem tulit. Absolute, & deest se. Siui, animum ut expleret suum. Mira ratio cur
siuerit, ut & hoc quod permisit, ad bonum permiserit, non ad luxuriam, Siui autem distin-
gue, est autem siui modo, permisi, cessauit, siue, antique. Aliter in Adelphis, Non siuit ege-

stas facere hoc nos. Nunc hic dies aliam uitam affert.] Hoc est, recte, & seuerè, & inexora-
biliter denuntiat. Aliam uitam, pro diuersam & contrariam, sic & Virgilius, Dñs aliter ui-

sum est, Te oro Daue.] Grauius illud fecit, nomine appellando. Ut redeat iam in uiam.]
Iam, modo tarditatis est signum. & in uiam dixit, quasi qui deuius sit, & errarit à recta uia.

Siue æquum est.] *πρόδικος* Ut redeat iam in uiam. Prouerbiale. Hoc quid sit? *ἡσυχία*
his, deest enim quæris. Ita aiunt.] Hæc credunt & loquuntur uniuersi, & est trepida con-
fessio, & quasi inuiti responsio, ut in Heauton. Ita credo: monente patre filium. Tum si
quis magistrum.] *μαθητρικὸς*, an quia & pedagogus est magister: ut Geta in Phormione, Me
filijs relinquunt quasi magistrum. Ad eam rem.] Id est super eam rem, hoc est super a-

morem. Animum ægrotum.] Pro ægro, nam animus æger: corpus ægrotum. Hem.]
Interiectio est irascentis. Dauus sum, non Oedipus.] Multiplex contumelia, potest e-

nim senem quasi sphingem dixisse, id est deformem, monstrique similem. potest etiam inhu-
manum & ferum, ut sphinx. Potest per Oedipum, se ultorem promittere futurum, atque
oppressorem sapientiæ senis. Dauus sum, non Oedipus. Facete se negauit Oedipum,
ut senem sphinga esse confirmet. Non Oedipus. Imitationum duo sunt genera. quandam
necessitas, quandam introducit uoluntas. Non Oedipus. Si latine pronunties, geniti-

uus Oedipi faciet, si græce, Oedipodis. Sane quidem.] Sane, ualide: quia qui sanus, & ua-
lidus est. Si sensero.] Comminatio: & sit pronuntiatio, ut in singulis uerbis ardeant mi-
næ. Hodie.] Non ad tempus non plenum, sed ad comminationem refertur, ut Verg. Nun-
quam omnes hodie moriemur inultū, Et dies pro nocte accipitur, ut hoc ipsum, Nunquam

omnes hodie moriemur inulti. Quo fiant minus.] Quo minus, hoc est quo impeditus.
Minus Verberibus casum Te in pistrinum Daue. Vult in pronomine, & nomine exagitare com-
Dare minatione seruum, ne quid relinquat iracundiæ. Dedam.] Dare, est quod repetas: Dede-
Dedere re est ad perpetuum. Damus, & amicis. dedimus, tantum hostibus. Ea lege atq; omine.]
Lex Lege, ad homines: omine, ad rem diuinam refertur. id est firmamentum per humana & di-
Omen uina, Omen autē est quicquid ore dicitur. Ea lege atq; omine, Bene lege atq; omine, quia
 leges auspicijs seruatis ferebantur. Ergo sic intellige, quasi dixerit, ea lege & conditione. &
 antiqui auspiciato omnia faciebant, quæ rata esse uellent. An nondum etiam.] Quantum
Nihil περιμωρ, quin abundat Etiam. Ipsam rem.] Ipsam rem, id est uoluntatem suam: aut inter-
 minationem suam, hoc est pistrinum & poenas seruales. Nihil circuitione.] Nihil pro nō.
Circuitio Circuitione, periphrasi. Vtus es.] Legitur & usor es. Vbiuis facilius.] Admonitio.
Bona uerba Vbiuis facilius. Cicero, Non est in hac causa peccandi locus ullus. Bona uerba quæ
 quæso. Hic in περιμωρ est περιμωρ, quasi dicat, meliora loquere rogo te. ergo cum admonitione,
 bona uerba, inquit, rogo. Nihil me fallis.] Non te ignoro, non me decipis. sic Menander,
Fallere οὐδ' ἐγὼ με λανθάνοις ἄρ'. Nihil me fallis. Figura est λανθάνω. Fallis. Lates, ut sit οὐδ' ἐγὼ με λανθάνω.
 Nihil me fallis. Nihil pro non, etiam nunc. Neq; tu haud dicas tibi non prædictum.]
Negatiue Dux negatiue faciunt unam affirmatiuam: tres negatiue pro una negatiua accipiuntur.
duæ & tres. ut hic, neq; haud non. Sallust. Haud impigre, neq; inultus occiditur. Vera ergo lectio est,
 neq; tu haud dicas. quod plurimi non intelligentes, hoc dicas, legunt. Neque haud tu di-
 cas tibi non prædictum. Vera lectio, neq; haud dicas. est enim quintum περιμωρ. Plautus
 in Bacchidibus, Neq; haud subdititia gloria oppidum arbitror.

ACTVS PRIMI SCENA III.

Iambici tetrametri.

D A V V S

In Enimvero
 eliditur m &
 u consonans.

Eius & huius
 sunt monosyl-
 laba.

ENIMVERO Daue nihil loci est segnitiae, neq; socordiae,
 Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptijs.
 Quæ si non astu prouidentur, me, aut herum pestundabunt.
 Nec quid agā, certum est: Pamphilū me adiutem, an auscul-
 Si illū relinquo, eius uitæ timeo. sin opitutor, huius minas, (tem senī.
 Cui uerba dare difficile est. primum iam de amore hoc comperit.
 Me infensus seruat, ne quam faciam in nuptijs fallaciam.
 Si senserit. perij. aut si libitum fuerit, causam ceperit:
 Quo iure, quaq; iniuria præcipitem* me in pistrinum dabit. me redundat
 Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam hæc Andria, Trimetri
 Siue* ista uxor, siue amica est: grauida e Pamphilo est. ista redundat
 Audireq; eorum est operæ pretium audaciam.
 Nam inceptio est amentium, haud amantium:
 Quicquid peperissent decreuerunt tollere.
 Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
 Ciuem Atticam esse hanc. fuit olim quidam senex
 Mercator: nauem is fregit apud Andrum insulam.
 Is obiit mortem: ibi tum hanc eiectam, Chrysidis
 Patrem recepisse orbam, paruam, fabulæ.
Videtur Tro Mihi quidem hercle non sit uerisimile: atqui ipsis commentum placet.
chaicus Hy Sed Mysis ab ea egre dicitur. at ego hinc me ad forum, ut
percatalecti Conueniā Pamphilū. ne de hac re pater imprudentē opprimat. Trimeter Iamb.
 cus. Enimvero

Nimuerò Daue.] Hic breuis & comica deliberatio est, magnā expectationem plurimarum rerum imminentium cum motu excitans, Dauī consideratione proposita. Enimuerò Daue. Omnis persona aut ab altero commendatur, aut seipsam populo commendat, aut & ab altero & à seipsa, ut hic Dauī, & per Simonem suprà descripta est, ubi dicit. Mala mens, malus animus. & hic per se,

dum hoc, gestu ac sermone agit ac disputat secum. Enimuerò Daue. Enimuerò, significātionem habet nimiam permoti atq; iritanti animi. Cicero, Hic cum alijs ex alia parte, Enimuerò ferendum non est u. m. Segnitia.] Ad agendum. Socordia.] Ad cōsiderandum.

Enimuerò

Segnities

Socordia

Quantum

Prouidere

Quantum modo.] Quantum pro in quantum. Prouidentur.] Prouisio rerum duas significaciones habet. Prouidemus enim nobis tam bonum quā malum. Malum, sicut quis eminens ueniens, telum prouidit, atq; sic cauerit. Ergo hic Prouidenter, cauentur, uitantur. Et nuptias uelut undam nauigio imminentem fecit. quōd si quis undam ex aduerso uenientem prora non exceperit, demersus undis in pessum abit. est ergo metaphora.

Me aut herum.] Herum hic, herilem filium. Pamphilum ne adiutem, an auscultem seni.] Semper deliberatiua uerba, habent quendam sonum per quem exitus rei demonstratur: ut hic ostendit se Pamphilum magis adiuturum, quā uerbis senis obtemperaturum.

Si illum relinquo.] Partium tractatus quæ suprà sunt, Pamphilum ne adiutem, an auscultem seni. Vitæ eius timeo.] Ut alibi, Syre tibi timui male. Sin opitulator.] Opem ferre dicitur in malis rebus, & ijs qui de salute dubij sunt: ut, Fer opem, serua me obsecro. Opitulator & opitulatio dicta ab opem tollendo, hoc est ferendo. Huius minas.] Subauditur, timeo. Cui uerba dare.] Verba dare, fallacia est: & illud spectat, Nihil me fallis. Difficile est.] Non dicit impossibile est, ergo ostendit partem se sequi quæ pro Pamphilo est. Primum iam.] Primo, inquit, iam infensus est senex. deinde à Pamphilo grauida est Glyceriū.

Opem ferre

Opitulari

Verba dare

Primum iam.] *ἴσθι* est enim *ἀνατροφή*, pro iam primum. De amore hoc.] Hoc amore, sic quasi cum tædio & reprehensione eius amoris loquatur. Ne infensus.] Scilicet de amore filij, senex me seruat, & reuera timendus est. Seruat.] *φυλάττει*. Ne quam faciam.] Hoc ad illud spectat, Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum. Quo iure, quāq; iniuria.] Prouerbiale hoc est: qualia sunt, fas & nefas, nolis uelis. Ad hæc.] In ipsa re maior est difficultas, quia grauida est Glycerium. Siue ista uxor.] Et hoc cum quodam tædio, & indignatione stomachi interrumpit. Operæ pretium.] Dicitur de mirificis & laudabilibus. nam & ea quæ magna sunt, etiam si mala, tamen miramur: quia libenter audiamus. & hoc pretium est operæ, id est audiendi. Et audaciam.] Proprie dixit: ut in Eunuchō, Audaciam meretricum spectat. Nam inceptio est amentium, haud amantium.] Amabant ueteres de proximo similia dicere: ut Cicero, Minus charū putauit fore de armario, quā quoddam de sacrario fuisset ablatum. Et quidem si in uerbis sunt, *παρόμοιον* dicitur: in nominibus, *παρρηγομασία*. Quicquid peperisset.] Maiorem reprehensionem sonat, quicquid peperisset. paritur enim aut masculus, aut foemina: & solet iustior esse causa tollēdi, si marcm uxor peperit. sed nimis amoris est non expectare quid tollas. Decreuerunt.]] Decernere

Operæ pretium

Decernere

est de magnis rebus certam proferre sententiam. unde etiam Senatus decretum. Et fingunt.] Argumenti partem narrat: & non credit futura esse quæ dicit, ut supersit locus errori. Et fallaciam quandam, ne uerisimilis sit. * ipsa fallacia totius cōtemptationis & uilitatis. Fuit olim.] Modo totius summæ argumentum populo narratur: sed ut refutet aliquid ad errorem, abrogat fides. Fuit olim quidam senex. à *δινυμνατικῶ* ad *μερικτινῶ* transiit. Is obiit mortem.] Plene dixit, quod nos obiit tantum. Virg. Morte obita qualis fama est uolitare figuras. Recepisse orbam, paruam.] Paruam propterea adiecit, ut fiat uerisimile non posse eam facile suos agnoscere. Fabula.] Redit ad narrationem. Atq; ipsis.] Atq; pro tamen. ut sit, tamen ipsis commentum placet, Quod comminiscuntur probant.

Obire mortē

Atque

Sed Myfis.] *παρρηγομασία* alterius scenæ. Myfis. Semper autem nomina comitorum seruo, rui, aut à nationibus sunt indita, ut Myfis, Syrus. aut ex accidentibus, ut Lesbia uelut ebriosa, à Lesbo insula, quæ est ferax suauissimi candidissimiq; uini. aut à moribus & uernilitate, ut Pseudulus. aut ex negotio, ut Chrysalus. aut ex qualitate corporis, ut Chylacus. aut ex specie formæ, ut Pinacium. Ego hinc.] Nihil adhuc Dauus inuenit consilij, nisi ut quærat Pamphilum, moneatq;. Ego hinc me ad forum. Vultuose hoc pronuntiatur: ut desit, pergam, aut ducam me.

VDIVI Archillis iamdudum Lesbiam adduci iubes.
Sanè pol illa temulenta est mulier, & temeraria:
Nec satis digna, cui committas primo partu mulierem.
Tamen eam adducam. Importunitatem spectate aniculæ,
Quia compotrix eius est. Dñj date facultatem obsecro
Huic pariundi, atq; illi in alijs potius peccandi locum.

Tet. Iambicus
nisi, sed, sit ex/
tra uersum ad
ditum

Sed quid nam Pamphilum exanimatū uideo? uereor, quid fiet.
Opperiari, ut sciam, nunquid nam hæc turba tristitiæ adferat.

VDiui Archillis.] Hæc sunt inuentionis poeticae, ut ad οἰκονομία facietia aliquid addant, nam οἰκονομία est ut accersatur obstetrix, & conueniatur Pamphilus. facietia scribentis in his uerbis est, quod Archillis cōpotricem potissimum adduci iubere fingitur. Audiui Archillis. Frequenter hoc modo Terentius compendium facit, ut egrediens loquatur persona de eo quod est gestura: & simul doceat quid ab altera gestum sit. Audiui Archillis, iamdudum Lesbiam adduci iubes. Vtrum iamdudum audiui, an iamdudum iubes, incerta distinctio est. & sunt qui iamdudum, iam primum intelligant: ut, iamdudum sumite poenas. Sanè pol.] Sanè, multum, aliàs ualde: namq; ualidus est, qui multum rerum necessariarum habet ad salutem. Temulenta.] Pro ducit primam syllabam Te. Temulenta. Vinolenta, hoc est ebriosa, quia temetum, uinum dicitur, unde abstemius, sobrius. Dicitur autem temetum ab eo quia tentet mentem. Temulenta, uino: Temeraria, natura. Nec satis digna.] Bene in conclusione illa specialiter probauit, dicendo non idoneam cui committatur primus partus mulieris. Sed mirè si gnateq; dixit Committas, etenim committimus magna, & quæ salutem in dubio habent. Nec satis digna. Duas res, nec parientem, nec primo partu. Figura δύο δὲ ἑνός. ut Virgilius, Non me tibi Troia Externum tulit, & Dum domus Aeneæ Capitoli immobile saxum Accolet. Tamen adducam.] Redit ad illud, quod ui coacta. Importunitatem.] Importunitas neq; loci, neq; temporis habet commoditatem. Aniculæ.] Archillis scilicet. Quia compotrix.] In uultu remansit oratio. deest enim, per figuram ὑπερβολῆς, ideo illam uult accersiri. In alijs.] Vtram in alijs mulieribus, an in alijs rebus? Exanimatum.] Exanimatus, est perturbatus. Virg. Exanimata sequens impingeret agmina muris. Exanimus, mortuus. Idem, Corpus ubi exanimus positum Pallantis Acestes. Vereor quid sit.] Quid, ob quid, propter quid sit exanimatus. Aut aliter: quid sit, id est quid sit negotij. Sed quidā putant quid pro quare ut Quid ueniant. Aut deest, potest: ut sit, quid esse potest. Nunquidnam.] Comicum est, & Terentianum. Nunquidnam: quum exemptis num & nam, sufficere ad interrogationem potuisset quid.

Iam dudum
Temulentus
Abstemius
Temetum
Committere

Importunitas

Exanimatus

Exanimus

Nunquidnam

A C T V S I. S C E N A V.

PAMPHILVS ADOLESCENS. MYSIS

Lāb. tetr. P.

M.

oc ne est humanū factum, aut inceptū: hocine officium patris?
Quid illud est? P. prò deūm atq; hominum fidem, quid est, si nō
hæc contumelia est? Tetrametro accinitur monometer

Vxorē decrērat dare sese mihi hodie. nōne oportuit Tet. Iamb.

Præscisse me antè: nōne prius communicatum oportuit?

M. Miseram me, quod uerbum audio.

Dimeter

P. Quid Chremes, qui denegarat se commissurum mihi Troch. tetrametri.

Gnatam

Gnatam suam uxorem? id mutauit, quia me immutatum uidet.

Itane obstinate operam dat, ut me à Glycerio miserum abstrahat? Tetr. Iamb.

Quod si fit, pereo funditus.

Dimeter

1 Adeon' hominem esse inuenustum, aut infelicem quenquam ut ego sum?

Pro deum, atque hominum fidem, nullone ego Dimeter, redundante pede

Chremetis pacto adfinitate effugere potero? quot modis Tetrametri Iambici

Contemptus, spretus? facta, transacta omnia. hem Iambicus trimeter

Repudiatus repeto. quamobrem? nisi si id est, quod suspicor? Troch. tetram.

Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,

Itur ad me. M. oratio hæc me miseram exanimauit metu.

P. Nam quid ego dicam de patre? ah

Dimeter Iambicus

Tantamne rem tam negligenter agere? præteriens modo Tetrameter Iambicus

Mihi apud forum, Vxor tibi ducenda est Pamphile hodie, inquit. para,

Abi domum. Id mihi uisus est dicere, Abi cito, & suspende te.

Obstupui: censen' ullum me uerbum potuisse proloqui:

Aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui.

Quod si ego rescissem id prius: quid facerem, si quis nunc me roget:

Prius unica

Aliquid facere, ut hoc ne facere. sed nunc quid primum exequar? Troch. Tetra.

Syllaba est

Tot me impediunt curæ, quæ meum animum diuerse trahunt:

2 Amor, misericordia huius, nuptiarum sollicitudo.

Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo usque adhuc, al. ad hoc Iambici tetra.

Quæ meo cunctis animo libitum est, facere. ei ne ego ut aduerser? hei mihi,

Incertum est quid agam. M. misera timeo, hoc incertum quorsum accidat.

Sed nunc peropus est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa aduersus hunc

Dum in dubio est animus, paulo momento huc, illuc impellitur. (loqui,

P. Quis hic loquit? Mysis salue. M. o salue Paphile. P. quid agit? M. rogas?

Laborat è dolore, atque ex hoc misera sollicita est, *diem

al. die

Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ. tum autem hoc timet,

Ne deferas se. P. hem, egone istuc conari queam?

Trimetri Iambici

Ego propter me illam decipi miseram sinam,

Quæ mihi suum animum, atque omnem uitam credidit:

Quam ego animo egregie charam pro uxore habuerim,

Bene, & pudice eius doctum, atque eductum, sinam

Coactum egestate ingenium immutarier?

Non faciam. M. haud uereor, si in te solo sit situm.

Sed uim ut queas ferre. P. adeon' me ignauum putas?

Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum?

Vt neque me consuetudo, neque amor, neque pudor

Commoueat, neque commoneat, ut seruem fidem?

M. Vnum hoc scio, hanc meritam esse, ut memor esses sui.

P. Memor essem? o Mysis Mysis, etiam nunc mihi

Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
 De Glycerio iam fermè moriens me uocat:
 Accessi uos semotæ nos soli incipit,
 Mi Pamphile, huius formam, atq; ætatem uides.
 Nec clam te est, quàm illi utræq; res inutiles,
 Et ad pudicitiam, & ad tutandam rem sient.
 Quod ego per hanc te dextram oro, & genium tuum,
 Per* tuam fidem, perq; huius solitudinem *tuam unica syllaba est*
 Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deferas.
 Si te in germani fratris dilexi loco,
 Siue hæc te solum semper fecit maximi,
 Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
 Te isti uirum do, amicum, tutorem, patrem.
 Bona nostra hæc tibi cōmitto, & * tuæ mando* fidei. *tuæ & dei monosyllaba sunt*
 Hanc mihi in manum dat. mors continuo ipsam occupat.
 Accepi. acceptam seruabo. M. ita spero quidem.
 3. P. Sed cur tu abis ab illa? M. obstetricem accerso. P. propera.
 Atq; audin? uerbum unum, caue de nuptiis,
 4. Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

1 Prior dimeter est trochaicus, alter est dimeter catalepticus in penultima duas breues habens pro longa, potest tamen totus esse Iambicus, si legas, adeo, aut in inuenustum, elidas u consonantem.
 2 Iambicus tetrameter catalepticus penultima longa. 3 Sunt duo dimetri cataleptici, posterior habet duas breues in penultima pro longa. 4 Hic Senarius perficitur initio proxime scenæ, Quid ais Birria.

Iracundia
 Dolor

Ocine est.] Hic inducitur adolescentis animus circa nuptias: ut ex magnitudine eius ingens gaudium comparetur in sine fabulæ, cognita Glycerio. & si mul id agitur, ut magis magisq; per Mysidem Pamphilus excitetur ad resistendum patri nuptias inducenti. Hocine est. Ab iracundia & dolore coepit. Iracundia descendit ex iniuria: Dolor, ex miseria. Hocine est humanum factum. Quali deliberatio est, in qua duæ partes sunt, una patris, altera amicæ. pro suafore Mysidis est. Principium ab inuectione: in qua ut hominem accusat, deinde ut patrem. Hocine est. Hoc est dilatare orationem, ne diceret quod fecit: & est peruersa *actio*, à maioribus descendens ad minora per amplificationem accusationis. Factum aut inceptum.] In alijs, factu aut inceptu, fuit. Hocine est officium.] Officium ab efficiendo, ab eo quod queritur quid efficere in eo unumquemq; conueniat pro conditione personæ. Quid est, si non hoc.] Sic dicimus de his quæ necessario hoc sunt quod dicimus. Si nō hoc.] Hoc cum stomacho dictum, quasi aliquo contradicente non esse contumeliā. Cicero, Quid est quæso Metelle, iudicium corrumpere, si hoc non est? Vxorem decrerat.] Decernere, est de magnis certam proferre sententiam. Vxorem decrerat. Propositio iniuriæ. Nōne oportuit.] Oportuit. Se ad patrem refert. Nam nec sic consentirem ad nuptias. sed fac me uelle: Nōne oportuit præscisse me anteq; Dolet autem se spacium non habuisse consilio. Nōne prius consultum oportuit?] Quàm de stomacho repetitum est oportuit. Et de more, Præscisse me ante. Præscisse proprie ad eum refertur, hoc est Pamphilum. Communicatum.] Quod neq; huius proprium est, neq; illius. Et Ante abundat, aut certe Præ, cum sufficiat scisse. Communicatum. Quia nuptiarum non omnis potestas in patre est. Quod uerbū. Verbū pro *ἀφ' ἑωυτοῦ* more suo posuit, id est, uxorem dare quod ait. Quid Chremes?] Transiit à patre nunc, & ad socerum redit. Quid, non ad Chremetem dicitur: sed ad illum transeuntis est, & nō considerantis quid dicat. Quid Chremes. Irascitur patri quod

Verbum

tū quod cogat, Chremeti quod non neget uxorem. Noue dolet, non odio haberi, non repudiari. Qui denegarat se commissi.] Non latuerat Pamphilum, repudiassē Chremetē, unde & Dauus ait, Qui postea quā audierat non datum iri filio uxorem suo. Id mutauit.] Noue dixit Id, Id enim ad Denegarāt. Commissurum.] Putauerat nuptias.

& Chremetem mutare sententiam. Id mutauit, quoniam me immutatū. *παρόμοιον*. Nam quoties uerba sunt, *παρόμοιον* dicitur, quoties nomina, *παρωνομοσία*. Itane obstinate.] Obstinatē facere aliquid, est in alterius malum cū conatu facere perseveranter, & in alterius perniciem nimis niti. Abstrahat.] Magna uerbi & proprietate usus est, unde illud est, Iphitus & Pelias mecum, diuellimur inde. Abstrahat. Magna indignatione usus est: tāquam Chremes non tam filia consultum uelit, quā lēsum Pamphilum. Alia exclamatio est aduersum nocerum, Adeon hominem. Neminem putat esse in genere humano ita infelicem ut se: quod est commune omnium qui in aliquo mœore consistunt, itaq; non se, sed conditionem humanam dolet: & queritur natum esse quenquam, qui possit esse tam miser, ut ipse est, ac per hoc se. Adeon hominem.] Amatorie, amore nominato exiliuit in gemitus.

Sic Virg. Aut si lux alma recessit, Hector ubi est? Inuenustū aut infelicem.] Inuenustus est sine uenere, id est sine gratia, quem omnes respuāt, repudientq; pulchræ & quem deformes appetant. Inuenustum aut infelicē. Inuenustus, cui displicens obijcitur. Infelix, cui placens negatur. Aut infelicem quenquam ut ego sum. Adeo se miserum dicit, quod sibi repudiare non licet ut propter se doleat humanū genus, in quo sit aliquis tā miser. Virg. Heu cadit in quenq; tantum scelus? Ut ego sum.] *ἀναπόμνητον* est. Ut. quā enim inferre debuit, non Ut. Prò deum.] Quā ferueat indignatione, hinc aspice, quod frequēter exclamat.

Effugere.] In totū fugere. Quot modis cōtemptus, spretus? Si Chremes spretus intellegimus Pāphilū dicere, quod operā dederit, ut se repudiaret Chremes, ut suprā dixit, Mutauit, quia me immutatū uidet. Quot modis cōtemptus. Chremes, an Pamphilus? Facta, transacta omnia.] Prouerbiale est in id negocij, de quo nihil superfit ad agendū. Facta autē, à Pamphilo: transacta etiā à Chremete. Repudiatus repeto.] Quasi hac iniuria sit, repudiare & repetere. Et tale est in Eunucho, Exclūsit, reuocat. Nisi si id est.] Coniecturalē argumentū. Aliquid monstri alunt: ea.] Duplex contumelia, monstri & aliquid. minus enim esset, aliquid monstrū. sic, Quid hominis uxorem habes? Et mutauit genus dicendo ea: quoniam fœmina est. Sic in Eunucho, Taces monstrum hominis? non dicturus es?

Aliquid monstri. Dum monstrū dixerat, Ea subiunxit, tanq; non uerbis, sed sententiā feruens. Nemini obtrudi.] Mire obtrudi, quasi inuito. & totū cū iracūdia obtrudi, infringi, impingi. Itur ad me.] Dotem amator nō cogitat: & ad uilitatem trahit quod ultrò uenit, & quod se repetit Chremes. Itur ad me. Quasi ad hostē. Plautus in Pseudulo, Itur ad me. Et Virg. Simul ense relicto, Ibat in Euryalū prope. Oratio hac.] Etiā pauca uerba ueteris orationē dicebāt. Nam quid ego.] Redit ad patrē, in quo noue hoc accusat, negligēter eū agere quod noluit fieri. Tantā ne rē.] Summū uoti ac nuptias. Præteriens modo.] Hic ostendit specialiter quid peccauerit. Pater præteriens modo mihi apud forū. Vndiq; conflatur excusatio. ex factō, quod præteriens. ex tēpore, q; modo. ex hoc loco, quia in foro.

ex uerbis, Vxor tibi ducenda est. Mire Ducenda. semper hoc genus declinationis, necessitatem ostēdit. ut Virg. Ut pacē Troiano ab rege petendū. Sall. Agendū, atq; obuiā eundū est. Abi cito, & suspende te.] Ad hodie, Cito retulit: ad Vxor tibi ducenda est, Suspende te. Ineptā saltē, falsam.] Duo cōparātur in defensionē. aut uera, aut ad tēpus accommodata. Ineptū est, quod à quouis reprehēdi potest. Falsum, quod etiā prudentē possit fallere. Quod si ego rescissem. Si mecum cōmunicasset prius. Quid facerem? Ipse se reprehēdit. Quid facerem. *ὑποφύει*. Ut ne hoc facerē.] Tacerem. & nota facerem pro tacerē. Sed nunc.] De liberatio, & partes eius. Amor, misericordia.] Hæc oratoria sunt, cū unū negociū in multas distrahimus partes. Diuerse trahūt.] Pro, in diuersa trahunt. Amor.] A necessario. Misericordia.] *ἀνὰ τοῦ αἵματος*. Misericordia huius, *ἀμφοβολία*. Nuptiarum sollicitatio.] A perturbatione. Quibus colligit consulere se non posse. Sollicitudo est quæ inhæret mentibus. Sollicitatio, quæ ab alio fit. Tum patris pudor.] *ἀμφοβολία*. Qui me tam.] Explanatio, in quo pudendū sit sibi apud patrē. Et ad illud spectat. Tute his rebus finē præscripsisti pater.

Ei ne ego.] Pronomē hoc, uim qualitatis habet. & est, An tali, tam bono? Qui me tam leni passus est animo. Atqui accusabat eum, Sed amator est. Egōne ut aduerser? Videē inclinasse ut secundū patris animū consistat, sed amore ad incertā iterū deuoluī. Quorū sum accidat.] Ad quam rem, quo uersus. Sed nūc per opus est.] Calliditati fœminæ, & astutiæ sententiā hæc congruit. Cum ipsa.] Ipsa, nunc domina mea. Aduersum hūc.] Apud hunc. ut alibi, Et id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam. Dum in dubio est animus.] Translatio hæc est à mole alicuius ponderis, quæ antē, quā in loco sederit, cum

incerta

incerta pendet, facillime commouetur. Quis hic loquitur?] Hoc secum. deinde conuer-
Salue sus, ut uidit, Myfis salue. Salue.] Difficile est aliud inuenire uerbum quod sic declinetur,
 salue, & saluete. quippe huius uerbi per modos est rara declinatio. Quis hic loquitur?
 Principium Terentianum in iungendis personis. O salue.] O, interlectio optantis aduen-
 tum, aut repente perculsi. Quid agis?] Amatorie, & familiariter non addidit quæ. Virgi-
 lius, Quæ mihi reddat eum, uel eo me soluat amantem. Rogas?] Lenta quædam, & tri-
 stis est responsio, & dolore plena. Laborat è dolore.] Duplicem laborem Glycerij esse di-
 cit, unum paritudinis, alterum curæ & sollicitudinis nuptiarum Pamphili. Laborat è do-
 lore. Callide aggreditur iuuenem. nam utraq; propter illum perpetitur, & dolorem, & soli-
 citudinem. Atq; ex hoc.] Myfis, quæ contra patrem suasura est, incertum inueniēs Pam-
 philum, facile ad se conuertit mentione dominæ suæ: & maxime quod addidit, cur illam
 ægram esse dicat. quare statim perfectum est quod uolebat, ut dicat Pāphilus, Egōne istuc
 conari queam? Constituta.] Nec addit à patre: sed inuidiose quasi & à Pamphilo sint con-
 stituta. An timet in negotio? In hunc diem.] Idem enim dies est quo placuerant destina-

Tum tæ nuptiæ, quamuis Chremes denuntiauerat. & suprâ, Hic nuptijs dictus est dies. Tum
 autem.] Tum, præterea. Tertiam sollicitudinem habere Glycerium, ne deferatur à Pamphi-
 lo. Solicita est.] Sollicitudo rerum incertarum magis est. Quod in hunc diem sunt con-
 stituta nuptiæ. Hic certior metus est, & grauior. Egōne istuc.] Ideo sic Pamphilus, quia il-
 la inuidiose non Deferere cogaris, dixit: sed, deferas. Egōne istuc conari. Non perficere,
 sed conari uelle aliquid ad scelus, effectio est, etiam si non potest fieri. hic enim uoluntas, nō

Conari factum damnatur. ut Virgilius, Ausi omnes immane nefas, ausoq; potiti. Egōne conari.
 Leuius est conari, quàm facere. Egōne propter me?] Magna uis est in pronomi-
 nibus. & diuersa sunt, & singula, & non præcipitantur, nec dicuntur uno spiritu, sicut in Eunuchō,
 Egōne illam, quæ me, quæ illum? Quæ illum, deest, amat: quæ me, deest, non amat. Egō-
 ne. Suadenter. subditur, ut fieri sinam. Quæ mihi suum animum.] Ab eius beneficijs.

Suum animum.] Quantum ad amorem pertinet. Atque omnem uitam.] Hoc est ut
 maritum speraret. Quæ mihi suum animum, atque omnem uitam credidit. Argumenta
 à consequenti. Si eam deserit, hæc subiiciuntur. Quam ego animo egregie charam.]
 Egregie, præter ceteras, id est nimis. Bene & pudice.] Hic illud soluitur. Lana & tela ui-
 ctum quæritans, ut hoc præstruat bene & pudice Glyceriū esse educatam. Lana & tela ui-
 ctum quæritans. Et non pertinet ad argumentum, nisi post uitam Glycerij intelligas. Be-
 ne & pudice. Ab honesto. Bene & pudice eius Doctum. Hanc sententiam quasi de exem-
 plo probat. nam bene educata est à Chryside, quæ primo pudice uitā, parce, & duriter age-
 bat. Coactum egestate.] Propterea quod Chrysis, inopia & cognatorum negligētia coa-
 cta. Coactum egestate. Non paupertate, sed egestate. cui contrarium. Inopia, & cognato-
 rum negligentia. Haud uereor.] Acuit animum adolescentis contra patrem, cuius etiam
 nomen graue est. Sed uim ut queas.] Hic uereor subauditur. Ut, pro Ne non posuit: ut sit,
 sed uereor ne non queas uim patris ferre. Et ne non possis, non damnatio est, uerum adole-
 scentis prouocatio in contemptū patris. Adeon' me ignauum.] A uerisimili. Ignauum.
 Quod aduersum necessitatem proferendum fuit, id primum dixit, adesse sibi uirtutem. quæ
 sequuntur, ad fidem pertinent. Itā pro tempore contemptum patris pro fortitudine habet.

Ignauum.] Ignauus est, qui uim non potest ferre, qui non est perseverans. Adeon' por-
 rò ingratum. Porro, coniunctio est expletiva, aliās aduerbium temporis. Ignauum & in-
 gratum, *aduersus* est. Inhumanum aut ferum. Post subiecta dixit, Adeon' porro ingratum,
 aut inhumanum. Mira omnis conuersio. non enim dixit, Adeon' me obsequentem patri
 existimas, adeo gratum, adeo pium, adeo mansuetum: ita amatoris per omnia seruat con-
 ditiones, ut oratorie hoc colligat, scelus esse si pareret nūc patri. Ut neq; me consuetudo.]
 Non ordinem reddit. ferum enim reddit ad mansuetum, quod etiam feræ mansuescunt.

Mansuetus Neq; amor.] Ad illud, Inhumanum. Amor nanq; uehemētior est in homines. Virgilius,
 Quid iuuenis, magnum cui uersat in ossibus ignem Durus amor. Pudor. ad ingratū re-
 tulit. Ut neq; me consuetudo: neq; amor. *aduersus* ad superiora. Consuetudo, aduersus feri-
 tatem. Amor, aduersus inhumanitatem. Pudor aduersus ingratum animum. Cōmoueat
 neq; cōmoneat.] *aduersus* est ad maiora. Ut seruē fidē.] Exquisite: nō dixit ut cōtemnā patrē.

Vnū hoc scio.] In eodē haret, ut excitet iuuenē: neq; audire se fingit quod dicit. Vnū hoc
 scio. Vide q̃ callida sint quæ à Myside subiiciunt ad irritandā promissionē Pamphili. Vnū
 hoc scio, Subiicit illa quæ ardentē incēdant magis. nā dixit ille omnia quibus cogitur serua-
 re fidē: sed de merito, eius aut nihil dixit, aut parū. Vnum hoc scio. Quasi hoc dicat, Quid
 tu factururus sis equidem nescio, sed unū scio. Ut memor esses sui.] Inuidiose, quasi oblito:
 adeo cōmouet hoc dicto Pāphilus. Ut memor esses sui, bene præterito quoniā quæ præte-
 rita

rita sunt, In recordatione magis lachrymabilia sunt, ut Virg. c. p. i. & q. t. d. r. Idē alibi, Per caput hoc iuro, per quod pater ante solebat. O Mylis, Mylis.] Primum uocandi, alterum increpandi est. Etiam nunc scripta.] Id argumētum est quā uita memor sit, qui etiam mortuā uerborum meminere Chrysidis de Glycerio. Iam fermē.] Fermē, aduerbium est festinantis. Moriens me uocat.] Ex tempore probauit locutam uera esse, nō ficta & simula. nam qui sani sunt, spe longioris uitæ adulantur. Virg. Et dulces moriens reminiscitur Argos. Iam fermē moriens. Affectus à tempore, quod postrema uox erat. Accessi. uos semota. nos soli. Figura proprie Terentianæ, ἀποστασὶς καὶ ἰσχυρία. Vos semota. deest. estis. Nos soli. deest remansimus, ut est illud, Egōne illam, quæ illum, quæ me? Vos semota. nos soli. Habuit fidem, quod soli fuimus, quod nemo testis. an timuit, ne hoc pater ante firmatum amorem cognosceret. Incipit.] Deest, dicere. Præparatio, & quasi uestibulum orationis est. Inceptio dicitur orationis, quæ longa taciturnitate, meditate, grauiusq; proferret. ut Virgilius, Tum pater omnipotēs, rerum cui summa potestas, Infit. Mi Pamphile.] μίμνησθαι per ἀποστολήν. & principium à blandimento. Mi Pamphile. Imitatus est etiam blandimentum Chrysidis. Huius formam.] Amat compendium lassitudo. formam enim dicendo, pulchritudinem significat, ætatem, quod parua. Huius formam atq; ætatem. Duplex causa commendationis, forma & ætas, ut supra, Forte unam aspicio adolescētulam Forma, &c. Mi Pamphile. Vide redditam uoci morientis densis interuallis interruptam orationem, utpote lasso anhelitu interueniente. Viræq; res inutiles.] Legitur, & utiles. Et ad pudicitiam.] Propter formam dixit. Et ad rem tutandam. Propter ætatem. ἀπόδοσις. Quod te per.] Quod, propter quod. ut, Quod te per superos. Et est ordo, Propter quod te oro.

Incipere orationem

Quod

Per hanc dexteram.] Tenet eum, ut apparet. Per hanc dexteram. Fidei & fœderis membrum. Ad manum sit conuentio. Et ingenium.] Legitur, & genium. Per huius solitudinem. Legitur, & sollicitudinem. Obtestor.] Obtestatio dicitur quando cum adiurantes quem rogamus, oramus per eas res propter quas rogamus. Virg. Per euerſæ genitor sumantia Troiæ Excidia obtestor. Ne abs te hanc segreges, neu deferas. Ad fidem, ne segreges, reuertit ad solitudinem ne deferas. hoc est, ne aliam ducas, aut amare desinas, etiam si aliam ducas. Ne abs te hanc segreges. Quasi ipsam manu tenens, Hanc: propter formā, & ætatem. Segreges. Hoc uerbum simplex fieri non potest. neu deferas. postremo te obtestor. Sextum ἀπὸ τοῦ dixit enim iam, Quod ego te per hanc dextram oro. Si te in germani.] Sic tunc dicimus, quando præstitimus aliquid, & tamen nolumus exprobare, ut Virgilius, Si qua tuis unquā pro me pater Hyrtacus aris Dona tulit. Et alibi, Si bene quid de te merui. In germani fratris. Non fratris solum, sed etiam germani. Siue hæc, te solū.] Si aut te mihi quoq; prætulit, aut nullum alium nouerit amatorem in domo meretricis. Morigera.] Hoc quasi amanti utile fuit. Virgilius, Fuit aut tibi quicquam Dulce meū.

Obtestari

Si te in germani

Te isti uirum do.] Hæc, ut diximus, & singula sunt, & non præcipitantur, nec dicunt uno spiritu. Amicum.] Potest enim & maritus esse, sed non amicus. sed affectu mariti reuertit ad amicum. Tutorem.] Quasi orba. Patrem.] Quasi parua. Virum.] Ne segreges.

Amicum.] Ne deferas. Patrem.] Ad illud quod ait, Et ad pudicitiam. Bona nostra tibi hæc commendo, & tuā committo fidei. Conclusio per mandatum & obtestationem efficitur satis. Te isti uirum do. Apparet quod iunctis dextris hæc dicebat. ideo &, Per hanc dextram te oro. Bona nostra.] Hæc uerba quasi suppellectilem suam ostendentis sunt. Bonā nostra. Hoc est, Ad rem tutandam. Hanc mihi in manum dat.] Confirmata sunt legitime nuptiæ per in manum conuentionem. Et mire hanc, non, huius manum. Mors continuo ipsam occupat. Quo magis memorem oportet esse eorum, post quæ illa nihil locuta est. Accepi.] Proprie, quasi uxorem. Acceptam seruabo.] Concluit partem de liberationis suæ per electionem. Sed cur tu.] Corripit, quod abeat ab illa. Cur, non inter rogantis, sed corripientis est, & increpatis quod Glycerium deferat. Obstetricem.] Quæ opem tulerit parienti, obstetrix dicitur: unde & parturientes fer opem clamant. Propera. atq; audin?] Et interrogatio quo eat, & reuocatio, ad argumentum magni amoris accedit.

Accipere uxorem

Verbum unum caue de nuptiis.] Deest, dicas. figura ὑλάσις. De nuptiis.] Non quod hodie futuras nescierit Glycerium: sed quod illas hodie indixerit pater filio: cum supra & Pamphilo & Glycerio disturbatæ uiderentur, Quia sunt constitutæ in hunc diem. Caue.] Annotant quidam caue hic corripiendum esse. Ne ad morbum hoc etiam. Iterum ὑλάσις. deest enim, accedat.

ACTVS

Daturne, etc
Dimeter est

VID ais Birria: daturne illa hodie Pamphilo
Nuptum? B. sic est. c. qui scis? B. apud forum modo
De Dauo audiui. c. uæ misero mihi. ut animus in
Spe, atq; in timore usq; ante hac attentus fuit:

Senarij

Ita postq; adempta spes est, lassus, cura confectus stupet. Tetrametri Lamb.

B. Quæso ædepol Charine, quoniam id fieri quod uis non potest, uelis
Quod possit. c. nihil aliud, nisi Philumenam, uolo. Senarius

B. Ah, quanto satius est,

Monometer

Te id dare operam, qui istum amorem ex animo dimoueas tuo, Duo troch.
Quàm id loqui, quo magis libido frustra incendatur tua. tetrametri

c. Facile omnes, quum ualemus, recta consilia ægrotis damus: Lamb. tetrametri

Tu si hic sis, aliter sentias.. B. age age, ut lubet. c. sed Pamphilum
Video. omnia experiri certum est prius quàm pereo. B. Quid hic agit?

c. Ipsum hunc orabo. huic supplicabo. amorem huic narrabo meum.

Credo impetrabo, ut aliquot saltem nuptijs prodat dies.

Interea fiet aliquid spero. B. id aliquid nihil est. B. Birria,

Quid tibi uidetur? adeon' ad eum? B. quidni? si nihil impetres,

Vt te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit?

Iambici c. Abi hinc in malam crucem cū suspicione istac, scelus. Suspisor abin aut abeas le
trimetri P. Charinum uideo. salue. c. ó salue Pamphile. gendum ut constet uersus

Ad te uenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens. Troch. tetrametri

P. Neq; pol auxiliij locum habeo, neq; consilij copiam.

Eliditur f. in Sed istud quid nam est? c. hodie uxorem ducis? P. aiunt. c. Pamphile

istud Si id facis, hodie postremum me uides. P. quid ita? c. hei mihi,

Vereor dicere huic dic quæso Birria. B. ego dicam. P. Quid est?

B. Sponsam hic tuam amat. P. nã iste haud mecum sentit. e hodie dic mihi,

Nunquid nam amplius tibi cum illa fuit, Charine? c. ah Pamphile

Nihil. P. quàm uellem. c. nunc te per amicitiam, & per amorem obsecro,

Principio ut ne ducas. P. dabo equidem operam. c. sed si id non potes:

Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi. P. Cordi? c. saltem aliquot dies

Profer, dum proficiscor aliquò, ne uideam. P. audi nunc iam. Si diuidis iam. uer

Ego Charine, ne utiquam officium esse liberi puto,

sus constat

Cum is nihil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi. Lamb. tetrameter nisi

Trochaici Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscier. elidas u in postulare

c. Reddidisti animum. P. nunc si quid potes aut tu, aut hic Birria,

Facite, fingite. inuenite, efficite, qui detur tibi.

Ego id agam, mihi qui ne detur. c. sat habeo. P. Dauum optume

Video

Video, cuius consilio fretus sum. c. at tu hercle haud quicquam mihi,
Nisi ea, quæ nihil opus sunt scire. fugin' hinc? B. ego uero, ac lubens.

In opus elidit
tur s

Vid ais Birria? In hoc colloquio altera pars ostenditur fabulæ. Siquidem An-
dria ex duorum adolescentium pauoribus, gaudijsq; componitur, cum ferè so-
lam Hecyram Terentius ex unius comœdia adolescentis effecerit. Quid ais
Birria? Has personas Terentius addidit fabulæ: nam non sunt apud Menan-
drum, ne *τραγικῶν τῶν πορ* fieret Philumenam spretam relinquere sine sponso, Pam-
philo aliam ducente. Quid ais Birria? Ex uerbis Charini apparet Birriam nuntiasse nu-
ptias futuras cum Pamphilo: nec adducitur tamen ut statim credat, & accommodet ani-
mum. Sæpius ergo repetit interrogando. Et bene illa, uelut amatorie, de certa loqueretur
persona. Sic Virgilius, Solam nam perfidus ille Te colere, arcanos etiā tibi credere sensus.
Ergo non Aeneas, sed ille. Et item hæc, non Philumena, sed illa, dixit. Quid ais Birria? Mi-
ratur magis, quā interrogat uel potius indignatur. Sic est. Hoc cum indignatione sto-
machi dixit. Qui scis? Non uult enim uerū esse. Qui, quatenus, unde hoc scis? Apud fo-
rum. De loco. De tempore, modo. De persona, de Dauo. Væ misero. Tandem aliquādo
productus est ut crederet. Væ interiectio in his rebus quas execramur. Apud forum mo-
do de Dauo audiui. Plurima dixit ad confirmandum Birria, quando interrogatus est: à lo-
co, à tempore, à persona. Vsq; antehac. Id est antè, quā tua uerba audirem. & duas præ-
positiones posuit ut dicitur: sed una est tantum, uelut aduerbium, nō iam præpositio. At-
tentus fuit. Ut attentius audire, dicitur. Vsq; antehac attentus. Nulla præpositio præpo-
sitioni adiungi separatim potest. Vsq; eiusmodi est, ut sine aliqua præpositiōe raro inuenia-
tur. Lassus cura, confectus stupet. Lassus cura, ex præterita spe. nunc confectus, id est sic
uulneratus, aut percussus, ut sanari non possit. Lassus, cura confectus, stupet. Lassus, ad-
empta attentione. Cura confectus, confirmato timore. Stupet, abiecta spe. Quæso æde-
pol. Obiurgantis est Quæso, uel etiam rogantis. Quoniam non potest. Consolatio ad
id quod fieri non potest, suadens, Id uelis quod possit. Prouerbiale. Nihil aliud. Hoc ma-
gis gemitu amatorio, quā ut responderet Birria, dicit: quasi magis Philumenam uelit, q̃
uitam & lucem. Idem alibi, In eo me oblecto: solum id est charum mihi. Non enim dixit,
Nullam uolo aliam quā Philumenam: sed, Nihil uolo aliud: quod infinitum est. Qui
istum. Qui, pro ut. Ex animo. Legitur ex corde ejicias. Tu si hic sis. Hoc gestu sceni-
co melius commendatur. Nam hæc magis spectatōribus, quā lectōribus scripta sunt. Hic
ergo seipsum ostendens, dicit, & est Hic pronomen. Sed Pamphilum. Sed, inceptium
pro atq; eecum Pamphilum: ut Sallustius, Sed & Metellus in uulnere. Hoc nō discretium:
ut si dicas, sapiens, sed miser hic enim discretium erit. Age age ut lubet. Aduersus hæc
non habuit quid loqueretur. & est permissio reprobantis ea quæ consentit. Sed Pamphi-
lum uideo. Hæc per *ἀποπροσφύ* finguntur. Omnia experiri. Idem alibi, Omnia prius expe-
riri, quā armis, sapientem decet. Virgilius hanc quoq; posuit sententiā, Ne quid inexper-
tum frustra moritura relinquat. Ipsum hunc. Bene ipsum, quasi autorem & principem.
refertur etiam ad dignitatem. Orabo huic supplicabo. Oramus, quæ bona sunt: Suppli-
camus in aduersis magis, uel cum lachrymis. Amorem. Non studium, aut uoluntatem:
sed amorem: Nec petam, sed narrabo dixit: totum magnifice. Hunc orabo, huic supplica-
bo. Proœmia sunt petitionis, quibus ostendit poeta rationem, qua noua, & improba res, ta-
men petitur. Ut aliquot saltem. Saltem, desperatis rebus solam petētes salutem, hoc uer-
bo utimur. Prodat uerò, proferat, prolatet, differat. Lucilius in quinto, An porro proden-
da dies sit? Interea fiet aliquid. Tale est hoc, quale illud. Interea aliquid accidet boni. Sed
nihil illum dixisse, poeta per seruum ostendit, dicēdo, Id aliquid nihil est. Fiet aliquid. Ut
supra, Impetrabo. Adeon' ad eum? Consuetudine magis quā ratione dicitur, unum
enim Ad abundat. Quid, nisi nihil, impetres? aut. Quid nisi nihil, impetres ut te, &c. In
utroq; idem sensus est: sed superior per *ἐπιπροσφύ* inferior per simplicem explanationem solui-
tur. Et si Quid ni legitur, subaudiendum, adeas: ut sit, Quid ni adeas? ut si nihil impetres,
te arbitretur paratum mœchum, si illam duxerit. Si nihil impetres. Impetres per, *ἐπιπροσφύ*
τί dictum uidetur, pro petas, quoniā petitionem sæpe impetratio sequitur. Charinum
uideo. Non imperite Pamphilum priorem loqui fecit, sed ut fiduciā det Charino loquen-
di: quod & Virgilius eleganter, Heus, inquit, iuuenes monstrate, mearum Vidistis si quam
hic errantem forte sororum. Charinum uideo. Ad hoc prior incipit Pamphilus, ut ad cō-
fessionem Charino minus clausa præ pudore sit uia. Consilium expetens. Eleganter,
quoniam demens & improbum est quod petit, nouissimum posuit consilium: ut si non
c possit

Ille

Confectus

Sed

Ipse
Oro
Supplico

Saltem
Prodere

possit concedi, uel consilium expetat ad sanandam dementiam. Cicero, Tu da salutem, qui spem dedisti. Salutem, auxilium, consilium expetens. Ut in petitionibus fieri solet, beneficium petens utitur partibus deliberatiuæ. Neque pol consilij locum.] Apud amantē neque consilij facultas, apud inopem neque copia auxilij. His duobus ostendit etiam sese amatorem.

Neque pol consilij locum habeo, quia amo: neque auxilij, quia sum miser. Sed istud quidnam est? Hoc si non adderet, locus confitendi amoris Charino nullus fuisset. Hodie uxorem ducis?] Vide miram interrogationem, ante confessionem. Aiunt.] De ea re dicimus, quam uolumus esse falsam. Si id facis.] Nihil prius, quam se moriturum dixit, pudenda dicturus. Inde datum est, ut ille instantius quæreret causam. Hodie, postremum.] Plus dixit, quam si dixisset, Morior hodie. Hodie postremum. A necessario: quia uiuere non potest. & postremum aduerbium est. Sponsam hic tuam amat.] Nulla cunctatione Birria, sed facete, ~~maximè~~ seruili paratissime narrat. Næ iste haud.] Næ, ualde. ut & Cicero, Næ illi uehementer errant. Sensus hic est, Non id amat quod amo, nec id odio habet quod odi. hoc est, ualde iste, inquit, non mecum sentit: id amat quod ego odi. Sponsam hic tuam amat. Callide & sponsam, & amat: hoc est, neque adhuc uxor tua est, neque aliquid admisit, quia amat tantum. Næ iste haud mecum sentit. Næ, ualde: aut, ut quidam uolunt, o quam. Lucilius in decimo, Næ in arce bouem discerpsi magnifice, inquit. Nihil ne amplius tibi cum illa fuit?] Artificiose personā expressit Terentius nuptias recusantem: & simul ~~et~~ ^{et} ~~et~~ ^{et} uirgini seruauit. Quam uellem.] Vtiq; ut esset causa recusandæ. Per amicitiam.] Suam & Pamphili. Et per amorem.] Suum tantum circa uirginem. Ut ne ducas.] Sufficeret dixisse, ne ducas. Dabo equidem operam.] Plus illi promisit, quam ille poposcit. Non potest.] Deest, fieri. & hoc ad patrem reulit. Aut tibi hæ nuptiæ.] Hoc ad Pamphilum pertinet. non enim unum, & idem est: nam si idem esset: nuptiæ hæ sunt tibi cordi, superuacuum esset additum. Cordi?] Animo. acute. Dabo equidem operam. Pronuntiatione leuandum est. Plus enim dixit, dabo operam quam si diceret, non ducam. Saltem aliquot.] Primo quæ maiora sunt, petit: postremo quæ ex his uidentur minima. & hoc arte, ut, Incurte uim uentis, submersasq; obrue puppes. Et ad postremum, Aut age diuersas, & disijce corpora ponto. Profer.] Prolata, produc, differ. Aliquo, ne uitdeam.] Aliquo dixit, ut exitum esset incertum. Audi nunc iam.] Correptio impatientis, qui nō sustineat audire de exilio. Ego Charine.] Sententiæ quæ ex pronomiibus incipiunt, fera semper, sed uera promittunt. Virgilius, Me natam nulli ueterum sociare procorum Fas erit. Ego Charine, neuiquam officium. Sensus hic est, Non puto, inquit, hominem liberum, qui cum nihil præstet, haberi gratiam sibi poscat. ergo cū tibi nihil præstem, nolo mihi gratias agas: non enim tui causa fugio, quodd prius quam me peteres, magis nolebam ducere, quam tu cupis. Cum nihil promereat.] Mereri, est aliquid mercedis pro labore sumere. cū dicimus, Nil meretur, hoc intelligit, nihil mercedis dignus est accipere. Neuiquam.] Vna pars est orationis, pro nequaquam. Aut alio modo dicitur, cum is nihil promereat, id est præstet. ut Virg. Quiq; sui memores alios fecere merendo. Et, Nunquā regina negabo Promeritam. E contrario, lædit. Quid commerui, aut peccaui pater? Cum is nihil promereat. Laborret, uel mereatur, uel mercedis petere debeat. ut, Quid meret machæra: Plautus in Pseudulo. Id gratiæ apponi sibi.] Addi in gratiam suam, id est sibi gratiam merere. Nuptias effugere.] Interposita distinctione, uultuose hoc dicitur, hoc est cum gestu. Reddidisti animum.] Plus dici non potuit. Aut tu, aut hic Birria.] Hic ~~aiunt~~ ^{aiunt} quasi efficaciorē ostendit. ergo ad comparisonem alterius refertur. Facite. fingite. inuenite. efficite.] Fit quod uerum est. Fingitur quod falsum est. Inuenitur, ne temere fiat. Inuenite ergo, agite dicit post cogitationem. Efficite, id est in effectum perducite. Sallust. Nam & prius quam incipias, consulo: & ubi consulueris, mature facto opus est. Facite. fingite. inuenite. Mire expressit Pamphili animum nuptias recusantis, cui quicquid dixerit parum est. Qui detur.] Qui, pro quemadmodum. Nemih.] Veteres frequenter Ne pro Non dicebant. Ego id agam mihi qui ne detur.] Non dixit, ego non instabo ut ducam: sed, quod est amplius. & recte utriusq; opera opus: non enim continuo ducet Charinus, si non duxerit Pamphilus. Sat habeo.] Sic antiqui pro sufficit, sat habeo dicebant, an uel abundat? At tu Hercle.] Deest, affers, dicis, nuntias. Nisi ea quæ.] Hoc est, Datūne illa hodie Pamphilo nuptum? B. Sic est. C. Qui scis? B. Apud forum modo de Dauo audiui. Quod memor est Charinus se non libenter audisse. Fugin' hinc?] Comminantis est, & abigentis à se. Ego uero, ac lubens.] Nemo libenter fugit, nisi coactus necessitate. Hic, etiam lubens dixit: quod est, lubenter.

ACTVS SECVNDI SCENA II

Trochaici tetrametri.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

- D.** **D**I BONI, boni quid porto sed ubi inueniam Pamphilum?
 Vt metū, in quo nunc est, adimā: atq; expleam animū gaudio.
- c.** Latus est, nescio quid. **P.** nihil est. nondum hæc rescivit mala.
- D.** Quem ego nunc credo, si iam audierit sibi paratas nuptias,
c. Audin' tu illum? **D.** totum me oppido exanimatum quærete.
 Sed ubi quæram? aut quò nunc primū intendam? **c.** cessas alloqui?
- D.** Abeo. **P.** Daue ades, resiste. **D.** quis homo est, qui me? **o** Pamphile,
 Te ipsum quæro. euge **o** Charine. ambo opportune uos uolo.
- c.** Daue, perij. **D.** quin tu hoc audī. **c.** interij. **D.** quid timeas, scio.
- P.** Mea quidem hercle certe in dubio uita est. **D.** & tu quid, scio.
- P.** Nuptiæ mihi. **D.** & id scio. **P.** hodie. **D.** obtūdis, tamen si intellego.
 Id paues, ne ducas tu illam. tu autem, ut ducas. **c.** rem tenes.
- P.** Istuc ipsum. **D.** atq; istuc ipsum, nihil pericli est me uide.
- P.** Obsecro te, quā primū hoc me libera miserum metu. **D.** hem
 Libero; uxorem tibi iam non dat Chremes. **P.** qui scis? **D.** scio.
 † Tuus pater modo meprehendit. ait tibi uxorem dare *Tuus unica syllaba est*
 Se hodie: item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
 Continuo ad te properans percurro ad forum, ut dicam tibi hæc.
 Vbi te non inuenio, ibi ascendo in quendam excelsū locum.
 Circumspicio. nusquam. fortē ibi huius uideo Birriam.
 Rogo. negat uidisse. mihi molestum. quid agam, cogito.
 Redeunt inerea ex ipsa re mihi incidit* suspicio hem, *In suspicio antepenulti*
 Paululum obsoni ipsus tristis de improviso nuptiæ *ma producitur*
 Non cohærent. **P.** quorsum nam istuc? **D.** ego me continuo ad Chremem:
 Quum illò aduenio, solitudo ante ostium. iam id gaudeo.
- c.** Recte dicis. perge. **D.** maneo. inerea* introire neminem *Introire trisylla-*
 Video, exire neminem, matronam nullam. in ædibus *bum est*
 Nihil ornati, nihil tumulti. accessi intro, aspexi. **P.** scio.
 Magnum signum. **D.** num uidentur conuenire hæc nuptijs?
- P.** Non opinor Daue. **D.** opinor narras non recte accipis,
 Certa res est. etiam puerum inde abiens conueni Chremis.
 Olera, & pisciculos minutos ferre obolo in cœnam senī.
- c.** Liberatus sum Daue hodie tua opera. **D.** at nullus quidem.
- c.** Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. **D.** ridiculum caput.
 Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere:
 Nisi uides, nisi senis amicos oras, ambis. **c.** Bene mones.
 Ibo, etsi hercle sæpe iam me spes hæc frustrata est. Vale.

I boni.] Hæc scena consilium continet personarum, ad quas maxime pertinet argumentum. Et hic est locus in quo, ut fieri solet, fortuna mista rebus dispositis, magnas turbas dat. Di boni, boni quid porto. Non mirum quod insolentius Dæus exultat, qui, ut Simo dicebat, timidus fuit: ut ipse Dæus, etiam de sperauit ex nuptiarum terrore, quas nunc falsas cōperit. Di boni, boni quid

porto. Ex proximo repetiuit bis: sed tamen alterum, nominatiuo plurali: alterum, genitiuo singulari dictum est. Quid porto.] Non solum corpore, sed etiam animo portamus tam bona, quàm mala. Sic alibi, Ne quid Andria apportet mali. Vt metum in quo nunc est, adimam, atq; expleā animum gaudio. Ordine locutus est. prius enim metum adimere: sic demum gaudio perfundere. Hic ordo etiam in laude seruatur. Nescio quid.] Deest propter: ut sit, propter nescio quid. Quid.] Aduerbiale. Exanimatum.] Perterritum, perturbatum. Sed ubi quæram? Nunc in omnes se partes uersat, quærens quod dirigat cursum. Abeo.] Videtur quasi constituisse: deinde quasi elegisse, quod pergat. Habeo per Hinc ueni. legitur & ab eo: uti merito illi dicatur, Resiste. Quis homo est, qui me? ô Pamphile.]

Ante uidet, quàm compleat orationem. Euge ô Charine.] Euge, modo pro interiectione positum est. Opportune.] Deest, adestis: non, opportune uos uolo. Dæue, perij.] Proprium est dolentibus præfestinare quæ dolent. ἀπολαύματα. Habet nonnullum affectū quod

addidit, Dæue. Quin tu.] Quin modo pro imo aliās, cur nō? Mea quidem Hercle.] Videtur Charinus plus dixisse, Perij, quàm Pamphilus, Mea quidem hercle certe in dubio est uita. Sed non est hoc. plus enim Pamphilus dixit. Nam qui uiuit, non potest interijisse: is autem qui uiuit, uitam potest in dubio habere. Ideo & iurauit, Hercle: & affirmans iusiurandum, Certe addidit. Bene Certe: quasi illud interij, falsum sit. Ita Pamphilus plus fecit perituum se esse dicendo, quàm Charinus interijisse. Et quid tu, scio.] Mira compēdia, quæ

contrahit poeta longitudine fabulæ: nec tamen perdit affectus personarum. Et tu quid. Deest timeas. Et id scio.] ἢ ὑποκρίσας. tanquam dicat, nihil est. Et id scio. Legitur, etsi scio. Hodie.] Tempus addidit, tanquam rem sciens. Obtundis.] Sæpe repetendo, idem dicere, obtundere est. translatio à fabris, qui sæpe repetūt tundendo aliquid malleo, & idem obtundunt, & hebetant. Obtundis, tametsi.] Potest esse ἀνακροῖς: sed syncerius est, & melius subdistinguere. Id paues.] Deest Ob: ut sit, ob id. hoc autem Pamphilo dicit. Tu autem ut ducas.] Pro ne non, ut posuit. Hoc Charino. Atq; istuc ipsum ἢ ὑποκρίσας. Ille enim hoc idem dixerat cum exclamatione: quod quasi uanum contemnit. Meuide.] Vtrum, latus

sum? an, me specta fidei datorem: ut dici solet, me habe, me respice. Obsecro te.] Cum precibus & tēpus admiscuit. Et bene libera. perfecta enim securitas, liberatio nominatur. Hem.] Ecce, demonstratio est facti. Vxorem tibi non dat iam Chremes.] Oratorie à summa coepit: cuius partes, multis dicentur. Iam non dat.] Bene Iam. quod si non dixisset, intelligeret Pamphilus uel postea Chremetem filiam esse daturum. Sed addito Iam, plena securitas est. Iam enim, renuntiatio est perpetuitatis. Scio.] Preparatio est auditoris ad eam narrationem, quæ ostendit argumenta falsarum nuptiarū. Me prehendit.] Pro prehendit. Addita aspiratione geminauit syllabam. Et prehendit dixit, quasi uitam ac fugientē.

Ait tibi.] Ait, proprie quia contemnenda dicuntur. Ait tibi uxore dare se. Coniecturam facit ex malis, quæ præcesserunt. Ait tibi uxorem dare se. Dicit cur primò crediderit ueras, dicturus subinde cur falsas. Item alia multa.] Bene distulit narrationem, ne si audirent Charinus & Birria, desinant dolos struere aduersum uigilantissimum senem. Item alia multa. Commoda narratio à necessarijs tantum. Minas autē senis prætermisit, ne corrumperet bona quæ nuntiabat. Quæ nunc.] Argumentū est, quærere potuisse eum qui sit territus. nam timor curam parit. Narrandi locus.] Modo tempus, spatium. Quæ nunc non est narrandi locus. Non uult dicere quàm minaciter secum egerit senex, quamq; instet nuptijs, ne Charinum Birriamq; de spe deiciat, quos uult secum adniti, ne uxorem Pamphilus ducat. Properans percurro.] Vide quantum dixerit, Properans, & percurro, ut continuationem cursus ostenderet. Vbi te nō inuenio.] Vbi, modo non est aduerbium loci, sed temporis, pro postquam. Vbi te non inuenio, ibi. A summo ad imum diuisiones, quibus dicta & facta continentur: sub quorum genere sunt species nunc dictorum, nunc factorum, cum consideratione rerum personarumq;. Nusquam.] Deest, uidi. Video Birriam.] Deest seruum. & recte. dixerat enim, Apud forum modo de Dauo audiui. Rogo. negat uidisse.] Mira breuitas, & imitanda. Paululum obsoni.] Hinc est quod ait, Nimum parce facere sumptum.] Ipse tristis. de improuiso nuptiæ, pronuntian dum.

Ego me continuo.] Et bene continuo ad Chremem: ut si ab utroque hoc fieret, esset uera suspicio Dauis. Ego me continuo. Deest duco. Consuetudine dictam est, & ἡλατῆρος.

Egomet

Locus

Percurro

Vbi

Egomet

Egomet. Vna pars orationis est. Chremem.] Chremem, & Chremetem, ut Darem & Daretem. Solitudo ante hostium.] Signa ab his quæ sunt, quæ non esse deceret. Iam id gaudeo.] Quasi auersum, & non consentientem Pamphilum excitat ad gaudium lætitia sua. Iam id gaudeo. Sic Virgilius, Cum uenit auleis iam se regina superbis. Recte dicis, perge.] Vultu enuntiandum. Hoc dicit Pamphilus. Maneo.] Ne, At parum temporis fuisti. Interea.] Temporis longi significatio. Introire neminem.] A non factis. Exire neminem.] Quid si intus erant? ideo ait, exire neminem. Nihil ornati.] ἀρχαϊσμός. Sic Salustius: Ergo Senati decreto seruiendumne sit. Signum.] Proprie, pro argumento. Non uidentur. A sequentibus argumentum. Non opinor.] Ille opinionem accommodat tantum, hic multum tribuit coniecturis. Non opinor.] Quotiam argumenta sunt, & coniectura, opinor dixit. Nam contra opinionem, certa res est. quæ autem opinamur putamus: quæ putamus, incerta sunt. Opinor narras? Bene à prima ad secundam personam. Pisciculos minutos.] Sufficeret diminutiue pisciculos dixisse. Quod sic minutos dixit, & pretium, obolo esse emptos: quæ est ultima nummorum significatio. Sunt enim genera minorum piscium quæ magno ueneant. Hic ergo ex pretio utilissimos pisces significauit. Et, quid si minutos, sed omnibus? Seni dixit, ut oblationis ostenderet causam. Olera & pisciculos.] Quod supra generaliter, paululum obsoni: hic specialiter dixit. Chremi.] Sic Chremi, ut Vlyssi, & Achilli. Etiam puerum.] Etiam, pro præterea. In coenam seni.] Mire seni, cuius est maior cura domi. Nullus.] Pro, non: ut alibi nullus dixeris. Quid ita? Vna pars orationis. Ridiculum caput.] Pro toto homine. nemo enim ore contempto, ex alijs membris hominem uelit significare. & est συνειδητόν τῶν πραγμάτων. Quasi necesse sit, si huic non det, te illam uxorem ducere.] Ostendit ἀνδρόμυον uitiosum hoc esse, in quo, altero sublato, non necessario alterum relinquatur. Nisi uides, nisi senis amicos oras, ambis.] Hoc laborat Dauus, quemadmodum Philumenam Charinus proprijs laboribus promereatur uxorem. Nisi uides, nisi senis amicos oras. Artificiose Dauus Charinū excitat, ut si fieri possit, adiuetur negotium Pamphili dum ille sibi prouideret. Nisi uides.] Prouides. Ambis.] Magnarum rerum desiderium & appetitus, ambitio dicitur. Confirmata re à factis & à per-

Interea
Ornati
Signum
Opinari
Putare

Obolus

Etiam
Nullus

Videre
Ambitio

A C T V S S E C V N D I S C E N A I I I.

Trochaici tetrametri cataleptici.

P A M P H I L V S D A V V S

Q V I D igitur sibi uult pater? cur simulat? D. ego dicam tibi.

Si id succenseat nunc, quia non det tibi uxorem Chremes,

*Ipsus sibi esse iniurius uideatur, neque id iniuria,

Prius, quam tuū animū ut sese habeat ad nuptias, perspexerit.

Sed si tu negaris dicere, ibi culpam in te transferet.

Tum illæ turbæ fient. P. quid uis patiar? D. pater est Pamphile.

Difficile est. tum hæc sola est mulier, dictum ac factum, inuenerit

Aliquam causam, quam obrem eiiciat oppido. P. eiiciat? D. cito.

P. Cedò igitur, quid faciam Daue? D. dic te ducturum, P. hem. D. quid est?

† P. Egone dicam? D. cur non? P. nunquam faciam. D. ne nega.

P. Suadere noli. D. ex ea re quid fiat, uide.

Iambici trimetri

P. Ut ab illa excludar, huc concludar. D. non ita est,

Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem,

Ducas uolo hodie uxorem, tu Ducam, inquires.

Cedò, quid iurgabit tecum? hic reddes omnia.

Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut fient,

Sine* omni periculo, nam hocce haud dubium est, quin Chremes

Omni super
est.

c 3

Tibi

Tibi non det gnatam. necti ea causa, minueris.

Hæc quæ facis: ne is mutet suam sententiam.

Patri dic uelle: ut cum uelit, tibi iure irasci non queat.

Iambici tetrametri

Nam quod tu speres, propulsabo facile. uxorem his moribus

u eliditur Dabit nemo. *inueniet inopem potius, q̃ te corrupti sinat. †Potius dissyll. est

Sed si te æquo animo ferre accipiet, negligentem feceris.

Aliam ociosus quærat. interea aliquid acciderit boni.

al. alia

P. Ita credis? D. haud dubium id quidem est. P. uide quò me inducas.

D. quoniam taces?

Vide pyrrhichius est

P. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse ab illa, cautio est.

al. ex

Nam pollicitus sum suscepturum. D. ò facinus audax. P. hanc fidem

Sibi me obsecrauit, quoniam se sciret non deserturum, ut darem.

D. Curabitur. sed pater adest, caue te esse tristem sentiat.

† Dux syllabe defunt. forte scriptum erat, faciam Daue, & quoniam sequitur nomen persone, lector putauit idem bis positum.

Perpicere

Vid igitur sibi uult pater? Hæc scena deliberationem continet Dauis & Pamphili. Et bene igitur: si enim falsæ sunt nuptiæ, quid cogitat? stomachose etiam hoc dixit Sibi uult. Virgilius, Quid uult concursus ad amnem? Si id. Id. ob id, propter id. Neq̃ id iniuria. Id est, usque adeo iniustus sibi uidebitur, ut se iniustitiæ ipse cõdemnet. Perspexerit. Perspicere est ad plenum, & perfectum uidere. Tum illa turbæ. Illa, ad terrorem retulit. Quid uis patiari? Hoc est, patiârne uxorem ducere? Pater est Pamphile. Hoc uultuose pronuntiandum est. & mire pater dixit: ut ipso nomine uideatur habere autoritatē. & ueluti dormitatem & oblitum potestatis paternæ, his rebus excitat. Quid uis patiari? Sunt qui quiduis, pro, quicquid euenierit, intelligant: quia dixerat, Adeon' me ignauum putas? Alij pronuntiant, ut sit sen-

sus, quid me uis facere? an ut hoc patiari, uxorem mihi dari? Pater est. A necessario argumentum. Difficile est. Hoc est resistere, cõtradicere. Pamphilo difficile, perniciosum Glycerio. Sola autem. Sine defensoribus proprijs. & sola, & mulier dixit. Sola, sine auxilio, ac per hoc deserta. Difficile est. Inuenierit. Pro inueniet. Contundit uo modo pro indicatio usus est: & est honesta locutio. Quamobrem eijciat. Callide ad eius periculum se conuertit, cui plus amator timet, quàm sibi. ideo uincitur statim. Apparet autem Dauum male suadere, qui tum caueat Pamphilo, cum maxime formidat senem. Oppido. Ex ciuitate. Eijciat. Miratur & studet. Cito. Illo admirante, hic etiam confirmat. addidit & tempus celeritatis. Cedo. Singularis tantum numeri est: cetera etiam plu-

ralis, ut salue saluete. Dic te dicturum. Pronuntia dic: quasi rem facilem, & nullius præiudicij. Dic te ducturum. Hoc est quod ab initio nitebatur. Egone dicam? Ego, quoniam

habet: hoc est, uel quem non oporteat dicere, uel quem non conueniat fallere, atque mentiri. Cur non? Non interrogat, sed facilitatem rei ostendit. Nunquam. Plus habet negationis, quàm non. Ex ea re quid fiat uide. Ut ab illa excludar, huc concludar. Mire hanc cum pronomine significat, dicens ab illa. Illi nec sexum seruauit, ne uxor esse uideatur. Et ex ferarum translatione concludar dixit, ut alibi, Conclusam hic habeo uxorem sæuam. Ut ab illa excludar. Nam aliud infert, atq̃ intelligit Dauum dicere. Nempe hoc sic esse. Coniectura, atq̃ diuinitio, an hoc, an illud uenturum sit. Nempe hoc sic esse opinor. Ab imitatione (mimicis enim dicitur) deducitur.

Nempe hoc. A possibili. Cedo. Cedo singulariter tantum, cetera pluraliter. Hic reddes omnia. Hic, aduerbium loci non est, sed aduerbium temporis. ut Virgilius, Hic annis grauis atque animi maturus Aletes. Reddes. Facies, restitues. Cedo quid iurgabit. Ab utili. Incerta ut fient. Hic est euentus. Sine omni periculo. Hoc est sine du-

cenda Philumena. Nec tu ea causa, minueris. Hoc est quod supra. Id mutauit, quoniam

Concludor hic habeo uxorem sæuam. Ut ab illa excludar. Nam aliud infert, atq̃ intelligit Dauum dicere. Nempe hoc sic esse. Coniectura, atq̃ diuinitio, an hoc, an illud uenturum sit. Nempe hoc sic esse opinor. Ab imitatione (mimicis enim dicitur) deducitur.

Nempe hoc. A possibili. Cedo. Cedo singulariter tantum, cetera pluraliter. Hic reddes omnia. Hic, aduerbium loci non est, sed aduerbium temporis. ut Virgilius, Hic annis grauis atque animi maturus Aletes. Reddes. Facies, restitues. Cedo quid iurgabit. Ab utili. Incerta ut fient. Hic est euentus. Sine omni periculo. Hoc est sine du-

ceda Philumena. Nec tu ea causa, minueris. Hoc est quod supra. Id mutauit, quoniam

Concludor hic habeo uxorem sæuam. Ut ab illa excludar. Nam aliud infert, atq̃ intelligit Dauum dicere. Nempe hoc sic esse. Coniectura, atq̃ diuinitio, an hoc, an illud uenturum sit. Nempe hoc sic esse opinor. Ab imitatione (mimicis enim dicitur) deducitur.

Nempe hoc. A possibili. Cedo. Cedo singulariter tantum, cetera pluraliter. Hic reddes omnia. Hic, aduerbium loci non est, sed aduerbium temporis. ut Virgilius, Hic annis grauis atque animi maturus Aletes. Reddes. Facies, restitues. Cedo quid iurgabit. Ab utili. Incerta ut fient. Hic est euentus. Sine omni periculo. Hoc est sine du-

ceda Philumena. Nec tu ea causa, minueris. Hoc est quod supra. Id mutauit, quoniam

Concludor hic habeo uxorem sæuam. Ut ab illa excludar. Nam aliud infert, atq̃ intelligit Dauum dicere. Nempe hoc sic esse. Coniectura, atq̃ diuinitio, an hoc, an illud uenturum sit. Nempe hoc sic esse opinor. Ab imitatione (mimicis enim dicitur) deducitur.

Nempe hoc. A possibili. Cedo. Cedo singulariter tantum, cetera pluraliter. Hic reddes omnia. Hic, aduerbium loci non est, sed aduerbium temporis. ut Virgilius, Hic annis grauis atque animi maturus Aletes. Reddes. Facies, restitues. Cedo quid iurgabit. Ab utili. Incerta ut fient. Hic est euentus. Sine omni periculo. Hoc est sine du-

ceda Philumena. Nec tu ea causa, minueris. Hoc est quod supra. Id mutauit, quoniam

Concludor hic habeo uxorem sæuam. Ut ab illa excludar. Nam aliud infert, atq̃ intelligit Dauum dicere. Nempe hoc sic esse. Coniectura, atq̃ diuinitio, an hoc, an illud uenturum sit. Nempe hoc sic esse opinor. Ab imitatione (mimicis enim dicitur) deducitur.

Nempe hoc. A possibili. Cedo. Cedo singulariter tantum, cetera pluraliter. Hic reddes omnia. Hic, aduerbium loci non est, sed aduerbium temporis. ut Virgilius, Hic annis grauis atque animi maturus Aletes. Reddes. Facies, restitues. Cedo quid iurgabit. Ab utili. Incerta ut fient. Hic est euentus. Sine omni periculo. Hoc est sine du-

niam me immutatum uidet. Nec tu ea causa.] Quia promiseris te esse ducturum.

Ne is.] Chremes scilicet. Ne is mutet. Ad consilium redit, & coniungit euentum. Patri dic uelle, ut cum uelit.] Scilicet ne securus quod non sit Chremes daturus filiam suam, parui faciat iram patris, & neget uxorem ducere, utpote fretus neminem alium sibi commissurum coniugem. Nam quod tu speres.] Sunt qui pro speres, timeas habeant. ut sit, Nam quod tu timeas. scilicet aliam ducturum. Propulsabo.] Hoc est causam inanem esse monstrabo. id est ostendam nihilominus te esse ducturum aliam uxorem, etiam si hanc non duxeris. Propulsabo.] Eleganter pro eo quod est repellam. His moribus.] Deest ali, quid. ut sit, his moribus agent, aut his moribus prædito. Vxorem his moribus dabit nemo.] Ne, At alteram quæret. Inueniet inopem.] *ἡγορήσῃς ὅτι καὶ*. Negligentem feceris.] Hoc est, etiam in paratis nuptiis. Aliam ociosus.] Ex ocio, hoc est securus. Interea ali, quid boni acciderit.] Scilicet ne, At quærendo inueniet. Interea aliquid. Mortem patris adolescenti in delicto pro bono seruus ostentat. Acciderit.] Et ad causam refertur: & certe quia mortem patris bonum denuntiat. Acciderit. Nota acciderit etiam pro bono & ab hoc, & apud ueteres frequentatum. Haud dubium.] Plus intulit, quam est interrogatus.

Propulsare

Accidere

Inducas.] In eadem translatione permanet, quia supra dixit. Huc concludar. Bona *οἰκονομία*, ut mox iuste Dauo succenseat Pamphilus. Quin taces?] Cur non securus es, significat. nam nunc tacere, securum esse significat: ut in Adelph. Tace, egomet conueniam Pamphilum. Et ideo ille, ut consentire dicenti, Quin taces, uideretur: ait, Dicam. ut scias illum, non silentium, sed securitatem imperasse. Quin taces? Correptio est silentium præcipientis, de eo duntaxat, ne timeat de nuptiis. id est, esto securus. nam tacere, securi est. Puerum autem.] Videtur hoc illi contrarium esse, quod dixit, Quicquid peperisset, decreuerunt tollere. Sic ergo soluitur, Quod ibi seruus cum stomacho dixit, hic tantum Pamphilum uere, cunde locutum accipimus. Puerum autem ne resciscat. Aut diutnat: aut puerum pro

Tacere

Puer

quolibet sexu, sibi uolem hoc est factum, ut, Quicquid peperisset decreuerunt tollere. ut Græci pueros *παῖδας*, Homerus, *παιδὸς πρῶτον ἡρώδης*, & Horatius, Dicam & Alcidem, puerosq; Lædæ. Cautio est.] Cautione opus est, hoc est cauendum est. Nam pollicitus sum.] Promissio & pollicitatio eandem uim habent: sed pollicitatio, maioris asseuerationis est. Hanc fidem.] Ordo est, ut hanc fidem sibi darem, me obsecrauit, qui se sciret non deserturum. Curabitur.] Non curabo, sed imperpersonaliter, cum difficultate, quod quasi arduum esse, & graue ostendit.

Cautio est

Promissio

Pollicitatio

Curabitur

ACTVS II. SCENA III.

Iambici trimetri.

DAVVS, PAMPHILVS.

D. E V I S O quid agant, aut quid captent consili. Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges. Venit meditatus alicunde ex solo loco, Orationem sperat inuenisse se, Qua differat te. proin tu face, apud te ut sis.

P. Modo ut possim. D. crede mihi hoc inquam Pamphile, Nunquam hodie tecum commutaturum patrem Vnum esse uerbum, si te dices ducere.

 E U I S O.] Hæc scena nodum inicit erroris fabulæ, & periculū comicū. Facit etiā executionē consiliorum. Reuiso quid agant, aut quid captent consilij. Quid agant: auribus opus est. *αὐτὸς τὸ* quid captent consilij, prudentia & sagacitate. & quod supra dixit, non poenituit idem repetere, Obserues filium quid agat, quid consilij cum illo capter. Quod enim prudenter dictum fuerit, non piget repetere. Actio tamē ex his tribus consistit, cogitatione, dicendo, gerendo. Reuiso. Redeo ut uideā. Quid agāt. Quid respōdeant, quid dicant. Hic nūc non dubitat.] Non dixit, senex, aut pater: sed hic, cū odio, quoniā animo aduerso loquit. Ex solo loco.] Solo, deserto, ubi meditari facilius possit. Et orationem dixit, quod quasi ad plenum cogitari potuisset, quippe meditatus

Reuiso

ex solo loco. Menander, *ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ τῶν ἰσχυρῶν οἱ τὰς ὁρμῶν αἰσθάνονται.* Venit meditatus alicunde. Terror obiurgaturi patris, hortatio est ad promittendum Pamphilo quod iubetur.

Differre Qua differat.] Disturbet, & in diuersum ferat. Virg. Atq; arida differt Nubila. Et in Adel
Apud se esse phis, Miseram me, differor doloribus. hoc est in diuersum rapit, dissipat. Apud te ut fies.]
Vt Non, ne timeat, cauet Dauus: sed ne amore à consilio suo alienetur Pamphilus. Apud te
 fies. Præparatus sis. Cui contrarium est, non sum apud me. Modo ut possim.] Vt, pro ne
 non. Modo ut possim. A possibili, possim apud me esse. Nunquā hodie.] Ab utili euen
 tu, Nunquam, plus assueurationis habet quā non ut Virg. Nunquam omnes hodie mo
Commutare riemur inulti. Commutaturum patrem.] Iurgium habiturum. hoc est enim uerba mu
uerba tare. Commutaturum uerbum. Altercaturum. Sic in Phormione, Non cōmutabis uer
 ba inter nos hodie. hoc est dabis atq; accipies, id est iurgabis, Ego puto commutare uerba
 hoc est, pro bonis dictis mala ingerere, hoc esse iracundia in maledicta compelli.

A C T V S S E C V N D I S C E N A V.

Iambici trimetri.

BIRRIA. SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

B. ERVS me relictis rebus, iussit Pamphilum
 Hodie obseruare ut quid ageret de nuptijs,
 Scirem. id propterea nunc hunc uenientem sequor.
 Ipsum adeo præstò uideo cum Dauo. hoc agam.

s. Vtrumq; adesse uideo. d. hem serua. s. Pamphile.

d. Quasi de improviso respice ad eum. p. hem pater.

d. Probe. s. hodie uxorem ducas, ut dixi, uolo.

B. Nunc nostræ parti timeo, hic quid respondeat.

p. Neq; istic, neq; alibi usquam tibi erit in me mora. B. hem. s. eliditur in istic

d. Obmutuit. B. quid dixit? s. facis, ut te decet,
 Quum istuc, quod postulo, impetro cum gratia.

d. Sum uerus? B. herus, quantum audio, uxore excidit.

s. I iam nunc intro: ne in mora, cum opus sit, fies.

p. Eo. B. nullāne in re esse homini cuiquam fidem?

Verum illud uerbum est, uolgo quod dici solet,

OMNES SIBI melius esse malle, quā alteri.

Ego illam uidi uirginem. forma bona

Memini uidere. quo æquior sum Pamphilo,

Si se illam in somnis, quā illum amplecti maluit.

Renuntiabo, ut pro hoc malo, mihi det malum.

*Imponere ma
 num rebus*

Herus me relictis rebus.] Vide quā mire, quum omnes consulto consilio si
 bi agere uideantur, tamen omnes rerum exitu inopinato ludificantur & Si
 mo, & Dauus, & Pamphilus, & Charinus, & ipse Birria. Herus me reli
 ctis. Ad hoc uenit Birria, ut in errorem conculcet Charinum. & in hac sce
 na quatuor personæ sine implicatione intellectus loquuntur. Herus me
 relictis rebus. Imponitur manus rebus, cum perficitur id quod coeperit. ut Virgilius, Im
 ponit regina manum. Relinquuntur uerò res, cum imperfectæ relinquuntur. Item Virgi
 lius, Atq; opere in medio defixa reliquit aratra. Hodie obseruare.] Obseruatio duplex
 est, uel captionis, uel obsequij. Relictis rebus me, Adeo præposuit hoc negocij rebus
 omnibus. Id propterea.] Neceffe est aut alterum esse superuacuum, aut propterea post
 accipiendum. Hoc agam.] In gestu est. nam est figura corporis obseruantis quid agatur.
 Vtrumq;

Verumq;] & Dauum, & Pamphilum. Quasi de improviso respice.] Interest eius qui repente aspexerit nam uidebitur nihil dolose locuturus: ut, Magnam respexit ad urbem.

De improviso.] Scilicet, ne meditata intelligat eum habuisse consilia. Hodie, & c. uolo.]

Nolo & uolo, nimis imperiosa & superba dictio est, ut alibi, Pisces ceteros purga Dromo.

Congrum istum maximum in aqua finito ludere Paulisper. ubi ego uenero, exossabitur,

Prius nolo. Usquam erit in me mora.] Recusantis est magis, quam non uolentis, consen-

sio ea segnis, ac tepida, si penitus consideres. Hem.] Percussus hoc dicto Birria; interie-

ctione magis, quam uerbo exclamauit. Quid dixit?] Nota hic Birria; personam quar-

ram, sed non admistam. Cum istuc quod postulo impetro.] Nimis obsequenter locutus

est pater. Et postulo, pro iubeo: & impetro, pro extorqueo. Postulo, iuste uolo. Petimus enim

precario: Poscimus imperiose: Postulamus iure. Impetro, pro, cum impetrem. Vxore exci-

dit.] Cadere spe dicuntur, qui leuati animo, a summo ad inferiora labuntur. Vxore, hoc est

matrimonio ac nuptijs. Sum uerus?] Id est, ueridicus: ut falsus, pro falsidicus. Vxore

excidit.] Quod Græci dicunt *ἡ ἀπὸ τοῦ ὄρους ἀπὸ τοῦ ὄρους*. Nulla ne in re esse homini cuiquam fi-

dem?] Non in nullis terris, sed neq; in terris neq; in persona. ut Virgilius. Nusquam tuta fi-

des. cum in amore fracta esset ab eo, Quem subiisse humeris confectum ætate parentem. Ali-

bi Terentius, Cuius tu fidem in pecunia perspexeris, uerere ei uerba credere: ubi quid mi-

hi lucri esset? Illud uerbum.] Id est prouerbum & sententia. & sic ueteres uerbum pro sen-

tentia. Omnes sibi melius.] Sic alibi, Proximus sum egomet mihi. Ego illam uidi.]

Hic corrigitur à poeta quod per iracundiam dixit Pamphilus, Aliquid nostri alunt. Me-

mini uidere.] Aut memor sum me uidisse. Aut memini uidere, hoc est intelligo, scio. Aut me

mini quod uiderim. Memini uidere, pro uidisse. Ennius, Memini me tum fieri pavidum. Ali-

bi sic, memini uidere, non probare. Forma bona.] Distinguitur. Quo æquior.] Hoc est

quare æquior Pamphilo, beneuolentior, non iratus, uel minus iniquus. In somnis.] Per no-

ctem. ait Virg. Libra dies, somniq; pares ubi fecerit horas. Plautus, Miris modis ludos fa-

ciunt hominibus, mirisq; exemplis omnia in somnis. Quam illū.] Dicit nunc quod uul-

go dicitur, cum illa manere, cum illa dormire. Alij, in somnis, uigilans: sed melius, per noctem.

A C T V S II. S C E N A VI.

Iambici trimetri.

D A V V S S I M O

D. **M** i c nunc me credit aliquam sibi fallaciam

Portare, & ea me hic restitisse gratia.

S. Quid Dauus narrat? D. æque quidquam nunc quidem.

S. Nihil ne? hem. D. nihil prorsus. S. atqui expectabam quidem.

D. Præter spem euenit: sentio. hoc male habet uirum.

S. Potin' es mihi uerum dicere? D. nihil facilius.

S. Num illi molestæ quippiam hæ sunt nuptiæ,

I Propter hospitæ huiusce consuetudinem?

D. Nihil hercle. aut si adeò, bidui est, aut tridui

Hæ sollicitudo: nostin'? deinde desinet.

Etenim eam secum rem recta reputabit uia.

S. Laudo. D. dum licitum est illi, dumq; ætas tulit,

Amavit, tum id clam. cauit, ne unquam infamiæ

Ea res sibi esset, ut uirum fortem decet.

Nunc uxore opus est: animum ad uxorem appulit.

S. Subtristis* uisus est esse aliquantulum mihi.

D. Nihil propter hanc rem* sed est quod tibi succenseat.

uissus

In sed eliditur d

Quid

- 2 s. Quid nā est? d. puerile est. s.† Quid est? d. nihil. s. quin dic quid est.
 d. *Ait nimium parce facere sumptum. s. me ne? d. te. *Ait unica syllaba est*
 Vix inquit drachmis obsonatus est decem.
 Num filio uidetur uxorem dare?
 Quem inquit uocabo ad cœnam* meorum æqualium *Meorū dissyllabū est*
 Potissimum nunc? & quod dicendum hic fiet,
 Tu quoq; perparce nimium. non laudo. s. tace.
 d. Commoui. s. ego, istæ recte ut fiant, uidero.
 Quid nam hoc rei est? quid nam hic uolt ueterator sibi?
 Nā si hic mali est quidquā, hem illic est huic* rei caput. *Rei monosyllabum est*

1 Hic uersus uidetur deprauatus inuerso dictionum ordine. Constat si legas, Huiusce propter consuetudinem hospitæ. 2 Si legas, quid id est, aut quid nam est, uersus constabit.

Gratia

Hem

Nihil prorsus

Expecto

Spero

Præter

Potis

Quippiam

Reputo

Puto

Via

Ferro

Licitum

Placitum

Puditum

Appello

Sub

Hic nūc me credit.] Hæc scena dolos cōtinet utriusq; personæ, quibus utraq; capit, & capitur miro modo. Hic nūc me credit aliquā sibi fallaciā. Dauus ita uidetur loqui, ut nullus spectator audiat: sed hoc ait, ut uelit audiri à sene. Gratia.] Gratia ueteres pro causa, ponebant. Quid Dauus narrat?] Videtur illi blandius locutus esse. Acq; quicquam nūc quidem.] Bene, nūc quidē similiter nūc nihil, ut paulo ante, cum dixit, Id populus curat scilicet. Aequē quicq; nūc quidē. Hoc est, nihil. Nihil ne? Hem.] Hem interiectio est irati aduersum eum qui neget se aliquid locutum esse. simul quid sit æquē quicq; nūc quidem, senex explicat, cum ait, Nihil: Et est *ὡς φημι πρὸς τοὺς ἀντιφωκιστοὺς* antiquorum pro Nihil. Nihil prorsus.] Id est neq; prorsus. Nihil prorsus dicitur, in quo nulla est ambiguitas. & est confirmatio negātis. At qui expectabam quidem. Expectamus tam bona, quā mala: Speramus bona. Præter spem euenit.] Præter, pro contra: ut, Præter ætatem tuam. Hoc male habet uirum.] *ἀπὸ τοῦ* uirum dixit defessum senem. modo enim uirum ioculariter dixit. Virum.] Ad uituperationem cum ironia. ad laudem uerò sine ironia. Potin' es uerum.] Integrum, potis ne, id est potes. Vt Virg. Nec potis ionios fluctus æquare sequendo. & deest illi Es. Est enim nomen potis: & facit, potis potior potissimus. Num illi molestæ quippiam.] Quippiam, si gnificationem minimæ rei habet. Propter huiusce hospitæ cōsuetudinē.] Hæc omnia pro nominibus bene mollita sunt. etenim atrocitas sunt, si cum suis nominibus nuda ponantur. Et huiusce hospitæ, non, meretricis: & consuetudinem, non amorem dixit. ita omnia extenuat, ut Dauus audeat confiteri. Aut si adeo, bidui est, aut tridui.] Bene, aut si adeo: ne si omnino negaret: Cur igitur tristis est ille? diceret. Sollicitudo.] Propter turbationem. Nostin' ?] In significationem multorum, quæ compendio facimus, Nostin' dicimus. Recta reputauit uia.] Reputauit, retractauit: quia putare, purgare est. unde & arbores, & uites putare dicimus. Via. Consilio, ratione. Laudo.] Senex inducitur, & credit. Dum licitum est.] Deest, per te: hoc est, dum tu permisisti. Et mire hic utitur uerbis senis. ipse enim suprà dixit, Dum tempus ad eam rem tulit, siui, animum ut expleret suum. Dumq; ætas tulit. Dum esset ætas immatura nuptijs. Tulit, duo significat: attulit, & abstulit: passus est, & pertulit. Dum licitum est ei.] Sic ueteres & placitum, & puditū dicebant: quæ nos, placuit, puduit. Tum id clām.] Bene clām, quia nunc liquido apparet Pamphilum uoluntatē, propositumq; mutasse. Caut ne unquam infamiae sibi esset.] Mire utitur senis uerbis. ipse enim suprà dixerat, Dum tempus ad eam rem tulit, siui, animum ut expleret suum. Nunc uxore opus est.] Quasi denuntiatio est quædam necessitatis seni impositæ. Et bene appulit, quasi ab iactatione fluctuū, & marini æstus. has enim tempestates habet amor. Et sic dixit, ad uxorem animum appulit, ut suprà, animum ad scribendum appulit. Subtristis uisus est.] Sub, temperamentum est plenæ pronūciationis: ut subtristis, subridet, nō ad plerumque tristis aut ridet, ut confessionem eliceret. Subtristis uisus est aliquantulum mihi. Mi re seruatum est in adolescente libero *τὸ πρῶτον*: & in amatore *τὸ δεύτερον*. Nam & honesto iuueni non congruebat uersipellis uultus: & in amatore absurdū fuerat, ingenuū celare tristitiā. Itaq; nec ad plenū tristis fuit, quia dixit celanda res erat: nec gaudiū fuerat, quia ingenium & amoris necessitas in tristitiā retrahebat. Sed est quod succenseat tibi.] Quod ille à summo

summo ad imum opposuit, hic causæ deriuationem opposuit. Quod succenseat tibi.] Succensere potioris est. Succensere in re graui, & iusta irasci. Puerile est.] Apparet Dauū nunc querere quid respondeat: & ad quam causam deriuat auersa suspitione tristitiā Pamphili, quam animaduertit senex. Puerile est, nihil est.] Verum magis ideo suspendit, ut senex audire desideret: an quia necdum commentus est causam contrā rependendam propositioni senis? Nihil est. Videtur inuenire non posse. Ait nimium parce facere sumptum.] Mire ipsum dicere ueluti fecit & nimium, & parce. Nimium parce facere sumptum. Pepercit, ne diceret sordide. Mene? Perturbati indicium est, quia seipsum prouine ostendit. Meorum aequalium potissimum? Aequalium ætate, potissimum dignitate: etenim potis, potior potissimus facit. Et quod dicendum hic fiet.] Bene hic, ubi non sit adolescens. Tu quoque perparce.] Bene quoque, quasi dicat, cum ille peccet, quod pueriliter succenseat: tu quoque peccas, perparce nimium faciendo sumptum. Tu quoque perparce nimium. Et perparce, & nimium, cum sufficeret unum. Et nimium, uituperatio est, ut, Ne quid nimis. Non laudo.] Et quia perparce, & quia nimium. nam parce agere, laudis: nimium, peccati. Et magna moderatione, non laudo, dixit potius, quā uitupero. Commoui.] Ideo commoui, quia argumenta dixit seni, quibus proditur non esse ueras nuptias.

Succensere

Aequalis

Potissimum

Perparce nimium

Commoui. Suprà sollicitauit dixit, modo commoui. & commoui dicit apud se, ut spectator audiat, non senex. Quid nam hoc est rei? Verba sunt secum cogitantis senis aut de his quæ nunc locutus est Dauus, aut de aduentu mulierum quæ in scenam ueniant.

Quid nam hoc est rei? Pulsatus est senex argumento falsarum nuptiarum, paululum obsonij, tanquam se illuderet Dauus. Quidnam hic uult ueterator sibi? Veterator, est uetus in astutia, & qui in omni re callidus est. Et hi duo uersus ostendunt pulsatum esse senem argumento falsarum nuptiarum: illo argumento quod ait, paululum obsonij: tanquam se illuderet Dauus. Sunt ergo uerba, ut diximus, secum cogitantis senis aut de his quæ nunc Dauus locutus, aut de aduentu mulierum quæ in scenam ueniunt modo. Nam si hic est mali quicquam.] Si promissa non compleuerit Pamphilus. Illic est huic rei caput.] Caput, est origo & summa uniuscuiusque rei, ut Virgilius, O Latio caput horum & causa malorum.

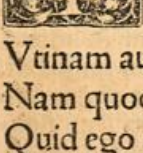
Veterator

Caput

ACTVS TERTII SCENA I.

Iambici trimetri.

MYSIS. SIMO. DAVVS. LESBIA OBSTETRIX.
GLYCERIVM MERETRIX.

- M. TA pol quidem res est, ut dixi Lesbia:
Fidelem haud fermè mulieri inuenias uirum.
- S. Ab Andria est ancilla hæc. quid narras? D. ita est.
- M. Sed hic Pamphilus. s. quid dicit? M. firmavit fidem. s. hem.
- D. Utinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
- M. Nam quod peperisset, iussit tolli. s. o Iupiter
Quid ego audio? actum est, si quidem hæc uera prædicat.
- L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optimum.
Sed sequere me intrò, ne in mora illi sis. L. sequor.
- D. Quod remedium nunc huic malo inueniam? s. quid hoc?
Adeon' est demens, ex peregrina? iam scio, Ah.
Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensisse se ait? In stolidus eliditur s
- S. Hæc primum adfertur iam mihi ab hoc fallacia. (in fine)
- Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
- G. Iuno Lucina fer opem. serua me obsecro.
- S. Hui, tam cito? ridiculum. postquàm ante ostium

Me au

Me audiuit stare, appropinquat. non sat commode
Diuisa sunt temporibus tibi Daue hæc. d. mihi n?

s. Num immemor es discipuli? d. ego, quid narres, nescio.

s. Hicne me si imparatum in ueris nuptijs

Adortus esset, quos mihi ludos redderet.

Huius mono/
syllabum est

Nunc* huius periculo sit. ego IN PORTU NAVIGO.

† In sed uidetur elidi d litera, aut certe uocalis e.

Ta pol quidem res est.] In hac scena nouo modo cessante Dauo fallitur Simo, per nimiam sagacitatem suam. simul in hac scena id agit poeta, ut ad nuptias faciendas magis accendatur Simo. & quædam industria, quædã uelut casu eueniunt: ut nunc suspicio senis. in mulus enim οἰκονομία comicorum poetarum ita se habet, ut casu putet spectator uenisse, quod consilio scriptorum factum sit.

Ita pol quidem res est, ut dixi, Lesbia. Et hoc sermone, quem habent ingrediētes, scenæ apparet principium. quod enim auditur, non quod incipitur, initium dicunt. Ita pol quidem. Productio est narratiua ad explendum modo potius iusurandum. Ut dixi.] Et di-

Fidelis xti, & dixisti legitur. Fidelem haud fermè.] Fidelem maluit, quàm fidum dicere. fidum

Fidus enim honestius dixisset. Fermè pro facile posuit. & fermè, facilitatē significat, quia sunt ad-

Fermè uerbia extenuationis. Inuenias.] Secūdam pro tertia persona posuit, pro inueniat quis.

uel inuenire possit. ut Virgil. Migrantes cernas, tota q̄ ex urbe ruentes. Ab Andria hac

ancilla est.] Simpliciter dixit ab Andria est, pro, Andriæ est. nam & usu sic dicere solemus.

Ab illo est Ergo ab Andria est, hoc est Andriæ fauet, Andriæ est. ut cum dicimus, Ab illo est, hoc signi-

Hem ficamus, illi fauet, illi accommodat suffragium. Sed hic.] Semper Sed, contrariæ senten-

tiæ significatio est. Et bene Hic, ut ostendat de illo fuisse sermonem. Hem.] Interiectio est

accipientis uerba, & admirantis. Vtinam aut hic surdus.] Comice & facete, aut hic sur-

Suscipi dus, qui audire non possit. aut hæc muta facta sit, ne possit dicere. Aut hic surdus, aut hæc

Tollere muta facta sit. οὐρανός per genera. Iussit tolli.] Hæc est fides: suscipi filios legitimos faciūt

Actum est parentes. & sublatio, matris est: patris tollere. Iupiter quid ego audio.] Bene rursus ad-

ducitur ad desperationem senex Myfidis uerbis. Actum est.] In summa rerum, despera-

Peristi tione ponitur, Actum est, Illicet Peristi. Hæc res, secundum ius ciuile dicitur: in quo cauetur

Ingenium ne quis rem actam apud iudices, repetat. Sic ipse in Phormione, Actum, aiunt, ne agas.

Bonum ingenium.] Ingenium, naturam. Quid hoc?] Secum senex ἰλακτισμός deest

enim, rei est. Adeon' est demens ex peregrina?] ἰλακτισμός per ἀποσιώπησιν apta cogitanti. re-

liquum autem sic pronunciat, quasi reposito consilio. Et bene adeo: quia tam demens est

quod amat ex peregrina, id est ex meretrice. Mulieres enim peregrinæ, inhonestæ ac mere-

trices habebantur. Sic ipse alibi, Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi. Et seruus, Po-

test taceri hoc quidem. hoc est, meretricem habuisse te matrem uerisimile est. Ex peregrina?

ἰλακτισμός. deest em̄, ut filium suscipiat: aut aliquid tale. Vix tandem sensi stolidus.]

Pulchro colore inducitur, poeta ostendit non minus falli suspiciosum, quàm qui stultus est.

huic enim ueritas fallacia uidetur, dum nimis est acutus ac perspicax. & hoc est quod ab

euentu fingit poeta. non enim in Dauo est sic errare nunc senem. Vix tandem sensi stoli-

dus. Quinq; sunt sensus, quorum duos, uisum & auditū, magis sensibiles habemus, quàm

pecora. Vnde Cicero, Non solum uideam, sed etiam audiam, planeq; sentiam. quasi ad ta-

ctum retulit, quo etiam pecora impelluntur ad sensum. duabus ergo rebus scimus: aut ra-

tioinatione, aut sensu: quibus maxime præstamus ceteris animalibus. Ergo senex se non

sensu, nō ratioinatione sensisse, sed ueluti calcaribus & stimulis punctum. Hæc primū.]

Satis se sagacem senex ostendit, quando principia ipsa inceptionsq; comprehendit. Hæc

primum. Bene primum: quasi ex multis quas parauerat Dauus contra Chremetem.

Iuno Lucina Quo.] Quare. Iuno Lucina fer opem: serua me.] Iuno Lucina, Iunonis filia. Græce

ἰουνοῦ δὲ λέγεται dicitur. Latine Iuno à iuuando dicta. Lucina ab eo quod in lucem producat. Et ge-

mina uota sunt, ut & partus, & pariens seruetur. nam fer opem, propter partum: serua me,

propter parietem dicitur. Iuno Lucina fer opem: serua me obsecro. Nota, hoc uersu to-

tidem uerbis uti omnes puerperas in Comœdijs, nec alias induci loqui in proscenio: nam

hæc uox post scenam tollitur. Fer opem.] Propter quod Lucina est. inde obstetrix, quod

opem tulerit. Serua me obsecro. Hoc, extra etiam hanc potestatem, Iunoni attribuitur:

quanquam

quanquam illam Menander Dianam appellet, & hoc sentiat in Bucolicis Virgilius. Hui, tam cito:] Tam cito ut felicitatem partus ostendat incredibilem. Tam cito, ad reprehensionem. *Ridiculum.*] Ad irrisionem. & inspicere, ridiculum aduerbium sit, an nomē, ut sit, uide de hominem ridiculum. sed aduerbium est magis. Non sat commode diuisa.] Confusa sunt tibi omnia, inquit: nec unumquodq; suo tempore geritur, qua re proderis. Non sat, non satis. Diuisa sunt, digesta, & composita, & distributa temporibus, id est per tempora.

Mihin?] Adhuc Dauus non percipit, & bene, quasi dicat, cum ille loquatur, illa agant.

Num immemor es discipuli.] Discipuli Myfis, Lesbica, & Pamphilus, omnes per quos agitur fallacia. Bene ergo discipulos imperitos ostendit, & magistrum Dauum, quia supra dixit, Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum. Num immemor es discipuli? *Discipulus* *Magister* Alij hic Pamphilum significari putant discipulum: quia Dauus magister. Nam nomina ad aliquid sunt, discipulus & magister: & tunc discipuli, genitiuus est singularis casus. Alij nominatiui pluralis putant: ut discipulos dixerit, omnes per quos agitur fallacia, secundum illud, Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum. Ego, quid narres nescio.] Quasi fabulam. Num immemor es discipuli? Deest, nunc. Et bene discipuli: quia ipsum magistrum supra fecit. Ego, quid narres, nescio. semper ita respondet Dauus seni, tanquam non intelligat quid loquatur. Hiccinē me si imparatum.] Redit ad illam sententiam, Simul sceleratus Dauus, si quid consilij habet, ut consumat nunc cum nihil obest doli. Adortus esset.] Adortus dicitur qui ex insidijs repente inuadit. dictum ab eo, quod corpora aggredientium exurgant subito, atq; increpant. Adortus, aggressus. Omnia hæc ex translatione * maris dicta sunt *μεταφορικῶς.*

al. Martis

ACTVS III SCENA II.

LESBICA. SIMO. DAVVS.

L. DHVC Archillis quæ assolent, quæq; oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse uideo.
Nunc primum fac istæc ut lauer post deinde
Quod iussi ei dare bibere, & quantum imperaui

*Iambici dimeter
tritetris, quibus
accinutus
duo trochei*

Date. mox ego huc reuertar.

Dimeter catalecticus

Per ecastor scitus puer natus est Pamphilo.

Iambicus trimeter

Deos quæso, ut sit superstes, quandoquidem ipse est ingenio bono. *Iamb. tetrametri*

Cumq; huic ueritus est optumæ adolescenti facere iniuriam.

triametri

s. Vel hoc quis non credat, qui norit te. abs te esse ortum? d. quidnam id est?

s. Non imperabat coram, quid opus facto esset? puerperæ. *Puerperæ trisyllabum est*

Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de uia.

bum est

O Daue, itane contemnor abs te? aut itane tandem idoneus

Tibi? uideor, quem tam aperte fallere incipias dolis? *Si legas uidebor constat*

Saltem accurate, ut metui uidear? certe si rescuerim

uersus

d. Certe hercle nunc hic se ipse fallit, haud ego. s. edixi tibi?

Interminatus sum, ne faceres? num ueritus? quid retulit?

Credone tibi hoc nunc peperisse hanc è Pamphilo?

Iambicus trimeter

d. Teneo quid erret? quid ego agam habeo. s. quid taces?

Item hic

d. Quid credas? quasi non tibi renuntiata sint hæc sic fore.

Iambici tetrametri

s. Mihine quisquam? d. Eho an tute intellexti hoc adsimulari? s. irrideor.

d. Renutiatum est. nam qui istæc tibi incidit suspectio?

s. Qui? quia te noram. d. quasi tu dicas factum id consilio meo.

s. Certe enim scio. d. Non satis me pernocti etiā qualis sim Simo. *Troch. tetr.*

d. Egone

s. Egone te? d. sed siquid narrare ocepī, continuo dari
Tibi uerba censes. s. falsō. d. itaq; hercle nihil iam mutire audeo. *Iambici tetrametri*

*Huic uersui
deest syllaba,
nā est scazon.* s. Hoc ego scio unum, neminem peperisse hic. d. intellextin?
Sed nihilo secius mox deferent puerum huc ante ostium. *Trochaici tetrametri*
Id ego iam nunc tibi renuntio here futurum, ut sis sciens.
Ne tu hoc posterius dicas, Dauī factum consilio, aut dolis.

Prorsus à me opinionem hanc tuam ego esse amotam uolo.
s. Vnde id scis? d. Audiui, & credo. s. Multa concurrunt simul,
Qui coniecturam hanc nunc facio. iam primū hāc se è Pamphilo
Grauidam dixit esse inuentum est falsum. nunc, postquā uidet
Nuptias domi apparari, missa est ancilla ilico
Obstetricem accersitum ad eam, & puerum ut adferret simul.

d. Hoc nisi sit, puerum ut tu uideas, nihil* mouentur nuptiæ. *al. morentur*

s. Quid ais? cum intellexeras *Trochaicus dimeter catalecticus*
Id consilij capere, cur non dixti extemplo Pamphilo? *Rursus troch. tetrametri*

d. Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem
Scimus quā misere hanc amarit. nunc sibi uxorem expetit.
Postremo id da mihi negocij. tu tamen has nuptias
Perge facere ita, ut facis. & id spero adiuturos deos.

s. Imò abi intrò ibi me operire, & quod parato opus est para. *Iambici trimetri*
Non impulit me, hāc nunc omnino ut crederem:

Atq; haud scio, an quæ dixit, sint uera omnia.
Sed paruipendo, illud mihi multo maxumum est,
Quod mihi pollicitus est ipse gnatus. nunc Chremem
Conueniam orabo gnato uxorem. si impetro,
Quid aliās malim, quā hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitus est, haud dubium est mihi id,
Si nolit, quin eum merito possim cogere.

*Iambic. tetra/
meter scazon
catalecticus* Atq; adeò in ipso tempore eccum ipsum obuiam Chremetem.

Adhuc

Dhuc Archillis.] In hac scena spectā, quā scite expressa sit consuetudo medi
ci, uel medicæ egredientis ex agri domo. Nam ueniēs, de negocijs eius loquē:
abiens, de morbo. & hāc sunt præter *οἰκονομία*, quæ dicuntur *ἐνρήματα*. Adhuc
Archillis. Sic ueteres scribebāt adhuc, quando incerti futurarum rerū, ex præ
sentibus firme nuntiabant: quod est genus certissimæ promissionis, & cautæ.

Adsolet *Adsolet* Adhuc Archillis, quæ adsolent, quæq; oportet. Medicina aut in ratione, aut in consuetu
dine, aut in exemplis. Adsolent ergo, consuetudinis est: Oportet, rationis. *Oportet* Signa esse ad sa
lutem.] Deest hærentia, aut pertinentia. sic in Heautontimorumenos, Atq; hāc sunt ad uir
tutem omnia. Ergo absolute dixit, ut desit aliquid tale. unde & nos dicimus, Quid ad rem
uel, Quid ad me? Nunc primum fac isthac ut lauet.] Imperitiæ notantes Menandrū, aut
Terentium, ipsi utrò imperiti inueniuntur. nam & ille *λοῦσαντε αὐτῶν* dicens, à cōsuetudine nō
recessit: cum lauissē, aut non lauissē dicimus, à parte totū significantes. & Terētius propius
ad significationem accessit, isthac dicendo, ne pudenda nominaret. Et sunt qui, Adhuc Ar
chillis, correptionem esse nimium sollicitæ nutricis putēt. quod ego nō probo. Fac isthac
ut lauet.] Isthac quæ ex puerperio sordebāt. Quidam isthac, ipsam puerperam dicunt. sic
enim & Menander, *λοῦσαντε αὐτῶν*; sed imperitiæ accusantur, quod non continuo solent post
puerper

puerperium lauare, sed diebus omis. Quod iussi dare bibere, &c. quantum imperavi, dare.] Consuetudine magis, quam ratione dixit, pro, Date ei potionem. Lucilius in sexto, Date bibere summo. Nam duo uerba actiua, nullam habent significationem sine nomine, aut pronomine: ut si dicas, Dic facere. Quod iussi dare bibere, & quantum imperavi dare. Et qualitatem, & modum rei dixit. Mox huc.] Vide, ut auctoritatem & iactantiam medicorum imitetur, dicendo, quod iussi. & non sufficebat, sed etiam, imperavi dixit. si, mul, hæc quæ solent medici promittere frequenter, Mox ego huc reuertar. Scitus puer.] Satis obstetrici est adhuc incertum, qualem dicat. Ita & à matre sanguinolentum, non pulchrum: quod ipsum nimium uideretur cito dicere: sed scitum pronuntiat. Ideo, sublanditur, ut operæ pretium maius accipiat. Per ecastor.] Per castorem, & pollucem, ornatiua sunt iurandi, apta foeminis. Et natus est Pamphilo.] ut Virgilius, Quem Dardanio Anchisæ Alma Venus Phrygiæ genuit Simoentis ad undam. Scitus.] Elegans, pulcher, quæ Græci *κόσμιος* dicunt. Quod enim quis scit, hoc scitum, & pulchrum. Et est *δυσίπριος*. nam ordo est, Per scitus ecastor. ut in Hecyra, Per pol quam paucos reperias meretricibus fideles euenire amatores. ut sit, per quam paucos. Deos quæso ut sit superstes.] Superstes, nunc saluus, aliàs superstities sunt senes & auius: quia ætate multis superstities, iam delirant. Vnde & superstitiosi, qui deos timent nimis, quod signum est deliramenti. Ut sit superstes. Superstes, nunc saluus. Quandoquidem ipse est.] Quando, & cum, interdum sunt coniunctiones causales. & quando pro quoniam & pro quia intelligimus. Quando quidem ipse. transit à puero ad ipsum Pamphilum. Vel hoc quis non credat? *σίμωσις* est. Vel, modo non est disiunctiua coniunctio, sed pro etiam posita. ut apud Virgilium, Vel Priamo misera manus. Et, Carmina uel cælo possunt deducere lunam. Et bene, uel hoc subaudias, exceptis illis quæ reprehendit supra. Abs te esse natum? Et ortum legitur, ut sit, instructum, commentum, & compositum. Non imperabat coram.] Coram, ad certas personas refertur: Palam, ad omnes. Quid opus esset facto.] Esset, impersonatiue dicitur, Opus facto esset. Puerperæ.] Datus casus est, ut sit, ipsi puerperæ coram non imperabat, quid facto opus esset. Sic enim dicimus, quid uis tibi faciam? Puerperæ. Omnis quæ peperit, puerpera. *πρωτότοκος*, quæ primum. Et non quod puerum, sed quod filium peperit, puerpera dicta est. Et apud ueteres, puer puellus, puera puella. Illis quæ sunt intus.] Argumentum ex eo quod non factum est, cum fieri potuerit: & ex eo quod factum est, cum fieri non oportuit. Clamat de uia.] Mire clamat, quasi dicat, maluit clamare, quam sine labore intus imperare. Itane contemnor.] Hoc est, usque adeo contemnor: ualde contemnor. Temnor autem, Græcum est, id est cador & rescior, *τὸ τίμνωμαι*. nam ueteres temno dicebant sine præpositione. Itane tandem? Indignatio est ad æstimationem reuocantis eius dicta uel facta, à quo contemnitur quis. Idoneus.] Aptus, & ei rei natus. Aperte fallere.] *ἴσο δὲ ἴπδος*. & fallere, & aperte. Saltem accurate.] Mire saltem: quod ponitur in desperatione rerum. primo enim fuerat hortatus Dauum, ut non conaretur fallere. Saltem accurate. *ἀνύμω* à superiore, fallere incipias, aut certe *σύνωμω* fallere incipias. Certe si rescuerim.] Et utrum pro cum rescuerim. an quia stultum me putas? Certe hercle nunc hic se.] Hoc ita dicitur, ut audiat spectator, non ut Simo. Edixin' tibi? Hic illud reddit, Edico tibi, ne temere facias. Interminatus sum.] Pro minatus sum. Plautus in Aulularia, Præterea tibicinam, quæ mihi interbibere sola, si uino scateat Corinthiensem fontem, & Pyrenæum potest. Non ueritus? Veretur liber, metuit seruus: & deesse: apta eclipsi ira senti. Alibi, Non simulatatem meam reuereri? Quid retulit? Retulit, profuit, uel interfuit: & producit re syllabam. & est sensus, Sic contempsisti quasi tibi non comminatus sim. Teneo quid erret.] Hoc dixit, non ut Simo, sed ut spectator audiat. hoc denique senex probat dicens Dauo, Quid taces? Et quid agam habeo.] Et quid respondeam scio. Quid credas? Propter quid, aut propter quam rem, aut quo modo, aut propter quid. Quid credas? Repetit uerbum eius, quod ait, Credon'. quare adiuuandum pronuntiatione est. Quasi tibi non renunciata.] Nuntiata, compositum pro simplici. Mihin' quisquam.] Fauet sibi senex in eo, quod se uult perspicaciorē uideri. Eho an tute.] Eho modo interfectio est admirantis, aliàs ad se uocantis. Ehodum ad me. Nam qui.] Quis, unde. Quasi tu dicas.] Dicas, pro credas. non enim dicimus nisi quod credimus, ab eo quod sequitur, id quod præcedit, figura *μετάληψις* à posterioribus ad priora. Idem alibi, Audacter dicito. Et alibi, Foeneratum istud beneficium pulchre tibi dices, id est credes, scies, senties. Etiam qualis.] Etiam pro adhuc. ut Virgilius, Idæumque etiam currus, etiam arma tenentem. Egone tes? Duobus istis pro nominibus ostendit se senex scire omnia. Sed si quid tibi narrare ocepit.] Ocepit melius quam incepti. dicitur ab occipio. est enim ocepit, quasi caput rei institui. Falso.] Potest & *σίμωσις* falso pronuntiarī. potest & falso loqueris, dici-

Mutare ut Sallustius, Falso queritur de natura sua humanum genus. Et uocalitatis causa sic dixit,
Nemo ut sedulo, optato, certo: quasi sedule, optate certe. Nihil iam mutire.] Ennius, Nec dico,
 nec facio. Vnde & mutos dicimus, quod Græci *mutos*. Neminem peperisse hic.] Nemi-
 nem dicendo, maiorem confirmationem fecit, non solum Glycerium non peperisse, sed
 etiam neminem. & Hic ostendit domum. Et est neminem, nullum hominem, Et nota, in fœ-
 minino genere etiam neminem positum. Mox deferent puerum.] Quasi dicat nobis.

Id ego iam tibi renuntio.] Fingit se prodere quod ipse facturus est: ut non credat senex
 ab eo fieri, quod prædixerit fore. Id ego iam tibi renuntio here futurum. Re syllaba, apud
 ueteres interdum abundat ut modo renuntio pro nuntio: & Cicero, Renuntiat mihi.

Renuntio Renuntio.] Quasi secretum consilium: ut suprâ, Renuntiatum est. Dauis factum consi-
 lio, aut dolis.] Commodius, & magis cum inuidia dixit, Dauis, quàm si meo dixisset. ut Vir-
 giliius cum Turnus incusaretur, dixit, Nulla mora in Turno. Prorsus à me.] Prorsus qua-

Prorsus si porrò uersus: quod Græci *μολαπυ* dicunt, id est uel longum actum. Prorsus à me. Qui-
 dam prorsus pro *μολαπυ* positum putant. Ego pro eo quod est omnino. Sunt qui coniu-
 ctionem uelint esse. Opinionem hanc tuam.] Hanc tuam, cum tædio dixit, hoc est nimis
 molestam, nimis suspicacem, nimis accusatricem. Sic dixit hanc tuam, ut ille de apibus, Ve-
 re suo. Et, Solem q̄ suum, sua sydera norunt. Et in Adelphis, iam uerò omitte Demea tuam
 istam iracundiam. Audiui, & credo.] Locus communis, an famæ credendum sit. Et be-
 ne subiunxit, Credo. nō enim audisse, statim credere est. Multa concurrunt.] Restat enim
 ut multis concurrentibus signis, una coniectura consletur. Iam primum hæc se è Pam-
 philo grauidam dixit esse, inuentum est falsum.] Secundum quod credit senex. Et à sum-
 mo ad imum, & ex factis, & ex dictis, & ex rebus atq; personis sumit argumenta. Post-
 quàm uidet nuptias domi apparari.] Eleganter omisit, in cuius domo. Missa est ancilla

illico illico.] Quod Græci dicunt *αὐτόθι* in i, *μολαπυ*. Nam loci significatio est, etiam breuitatem tem-
 poris notans. Nihil mouentur nuptiæ.] Non perturbantur nuptiæ. Mouentur.] Disse-
 runtur. Quid ais: cum intellexeras id consilij capere.] Quaquā se uerteret Dauus, ob-
 uitium infestumq; inuenit senem: & tamen ita uersute it obuiam, ut etiam comprehensus ela-
 batur. Quis igitur illum ab ea abstraxit.] Non frigide intulit, dixisse se: sed cum magna
 asseueratione. & Abstraxit proprie, ut suprâ, Me à Glycerio miserum abstrahat: & Diuelli-
 mur inde, Iphitus & Pelias mecum. Quis igitur eum. Hoc sic audiendum est quasi dicat,
 Dixi. Id mihi da negocij.] De proiectione pueri pro foribus. Tu tamen idem.] Idem
 abundat. Apud ueteres, Tamen idem, integrum fuit. unde apud nos, Tandem, & tamen na-
 tum est. sic & idem * eorumq; dictum. Misere hanc.] Misere, ualde nimis.

Nunc sibi uxorem expetit.] Oratorie, pro eo quod est non recusat, expetit. Id mihi da
 negocij. Ut caueatur ab appositione pueri ante ostium. Tu tamen idem. Tamen idem, aut
 pro tamen positum est, aut pro tandem, ut sit, tu tamen has nuptias perge facere, ita ut fa-
 cis. Quod parato opus est.] Diserte, & latine dixit, quod parato opus est. Non impu-
 lit, non persuasit, non perfecit ut crederem Glycerium peperisse. Et cū dicit Omnino, osten-
 dit quādam se credidisse, in quibusdam iam esse cicrumuentum. Mire autem cautum cap-
 in ducit senem, ut crederet quod Glycerium nō peperisset. Quæ dixit, sint uera omnia.]
 Quæ postea dixit Dauus. Et bene, omnia: ut appareat senem multa credere uera esse, quæ
 Dauus dixerit. Multo maximum.] Multo etiam comparatiuis antiqui adiunxerunt.

Pollicitatio Quod mihi pollicitus est.] Pollicitatio, multarum rerum promissio. Gnato uxorem.]
Tempus Subauditur, ut det. Quid aliās.] Pro, cur aliās, alio tempore. In ipso tempore.] In ipsa
 opportunitate, in ipso articulo. Eccum ipsum obuiam Chremetem.] Continuo mutauit
 declinationem, ut, Iubeo Chremetem.

ACTVS

Iambici tetrametri.

S I M O, C H R E M E S, S E N E S I I

S. **V** B E O Chremetem. c. o te ipsum quærebam. s. & ego te,
c. optato aduenis.

Aliquot me adiere. ex te auditum qui aiebant hodie filiam
Meam nubere tuo gnato id uiso, tunc, an illi insaniant.

s. Ausculta paucis & quid ego te uelim, & tu quod quæris, scies.

c. Ausculto loquere quid uelis.

Iambicus dimeter

s. Per te ego deos oro, & nostram amicitiam Chreme, *Iambici trimetri*

Quæ incepta à paruis cum ætate adcreuit simul.

Perq; unicam gnatam tuam, & gnatum meum,

Cuius tibi potestas summa seruandi datur.

Vt me adiuues in hac re atq; ita, uti nuptiæ

Fuerant futuræ, fiant. c. ah ne me obsecra.

Quasi hoc te orando, à me impetrare oporteat.

Alium esse censes nunc me, atq; olim, cum dabam?

Si in rem est utriq; ut fiant: accersi iube.

Sed si ex ea re plus mali est, quàm commodi,

Vtriq; id oro te, in commune ut consulas.

Quasi illa tua sit. Pamphiliq; ego sim pater.

s. Imò ita uolo, itaq; postulo ut fiat, Chreme.

Neq; postulem abs te, ni ipsa res moneat. c. quid est?

s. Iræ sunt inter Glycerium, & gnatum, c. audio.

s. Ita magnæ, ut sperem posse auelli. c. fabulæ.

s. Profecto sic est. c. sic hercle, ut dicam tibi,

A M A N T I V M iræ, amoris redintegratio est.

s. Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur,

Dumq; eius libido oclusa est contumelijs.

Prius quàm harum scelera, & lachrymæ confictæ dolis,

Reducant animum ægrotum ad misericordiam,

Vxorem demus. spero consuetudine, &

Coniugio liberali deuictum Chreme,

Dehinc facile ex illis sese emerfurum malis.

Emergere a cline

c. Tibi ita uidetur. at ego non posse arbitror

Neq; illum hanc perpetuo habere, neq; me perpeti. *In illum eliditur l*

s. Qui scis ergo istuc? nisi periculum feceris?

c. At istuc periculum in filia fieri, graue est.

In istuc eliditur s

s. Nempe incommoditas deniq; huc omnis redit.

Si eueniat, quod di prohibeant, discessio. At

d 3 Sicor

Si corrigatur, quot commoditates, uide

Principio, amico filium restitueris.

Tibi generum firmum, & filia inuenies uirum.

c. Quid istuc? si istuc animum induxti esse utile

Nolo tibi ullum commodum in me claudier.

s. Merito te semper maximi feci Chreme.

Iambici tetra- c. Sed quid ais? s. quid? c. qui scis eos nunc discordare inter se?

metri eatale/
fici scazotes

s. Ipsus mihi Dauos, qui intimus est eorum consilijs, dixit.

Et is mihi suadet, nuptias quantum queam ut maturem.

Num censes faceret, filium nisi sciret eadem hac uelle?

Tute adeo iam eius uerba audies. heus euocate huc Dauum.

al. Atq;

*Sed eccum uideo ipsum foras exire.

Hac pars est scazontis sequentis

Vbeo Chremetem.] Hac congressio duorum senum ad tale periculum adigit fabulam, ut id non uideatur consilio, sed euentu posse uitari: qui euentus, est Critonis praesentia. nam nunc ex falsis fient uerae nuptiae. Iubeo Chremetem. Fir

me aliquid iubere, uelle est. Iubeo ergo, uolo. & deest, saluere: quod exprimitur ab alterius personae interuentu, ut Virgilius, Reddiq; uiro promissa iubebat. Et quia qui dicit saluere, iubet. uolumus enim animo: iubemus, uerbis. Te ipsum quarebam.] Placabilis & lenis amicus per totam fabulam inducitur Chremes, ut cogni

Viso

tioni ad ultimum interesse possit. Optato aduenis.] Optato, aduerbium est. ut Virgilius, Ac uelut optato uentis. Aliquot me adiere.] Aliquot, hoc est nec multi, nec pauci. Adiere, non accesserunt: quia aditus arduus, difficilisq; est. Ergo adiere, quasi importune, & interpellantes adierunt. sic alibi, Birria quid tibi uidetur? adeo ad eum? Ex te auditum.] ut est, De Dauo modo audiui. Ex te auditum, ergo non rumor, sed ueritas. Id uiso.] Ob id uiso, deest te: ut uiso ad uidendum uenio. Tunc, an illi insaniant.] Tu insanis, si dixisti illi insaniant, si non audita referunt. Paucis.] Et paucis, & pauca legitur. Et quid ego te uelim.] A docilitate, Per ego te deos oro.] Ordo est, te per deos oro, ut Virgilius, Per ego te has lachrymas, Et nostram amicitiam Chremes.] Legitur & Chreme. Quae ince

Obtestatio

pta a paruis, cum aetate.] Mire autem incepta a pueris cum aetate, ut ostendat non nuper col tam amicitiam, sed antiquam, ut, Veterem Anchisen agnouit amicum. Idem alibi, Neque enim nouus iste Dianae Venit amor. Adcreuit.] ut supra, Adcurate. Ad praepositione utitur familiariter. Adcreuit. Hinc Virgilius, Crescent illa, crescetis amores. Et meum gnatum.] Ineptum est sic adiurare aliquem, Per salutem filij mei, ut facias id quod te rogo: sed huic etiam subiungit, Cuius tibi potestas datur seruandi summa. in tua est, inquit, potestas, & tuus est. hac ergo obtestatio dicitur, cum per eas res adiuramus aliquem, de quibus agitur causa. Ut, Iliaci cineres, & flamma extrema meorum. Idem alibi, Per eversa genitor fumantia Troiae Excidia obtestor. Ut me adiuues in hac re.] Atq; ipsam petitionem, ut nuptiae fuerant futurae fiant Breuiter & latine. Et hoc genus compositionis ueteres mutabant.

Nec obsecra.] Pro, ne obsecres. Quasi hoc te oratio a me impetrare oporteat.] Hac plena uox est & charitatis, & officij. quod enim amicus ab amico petit, iustum esse debet: nec pro eo quod non est iustum, supplicare oportet. Olim cum dabam.] Nos dicimus, cum darem. Virgilius, Tum decuit, cum sceptrum dabas, En dextra, fidesq;. Et nota Olim pro nuper. Alium esse censes nunc me.] Non personae, sed rei conditio est commutata. Si in rem est utriq;.] ὅτι ἀντίφρα συλλογισμῶν praeu

In commune

praeu proposuit, ut recte replicaret. Hic syllogismus negatiuus dicitur. nam in secundo μέμνηται negat quod prius dixit, Sed si ex ea re plus mali est, quam commodi. Si in rem utriq;. Ab utili argumentum. Vterque duobus constat. Bene utrique, mihi & tibi: non, alteri utile, alteri inutile. Sed si ex ea re. Id est nuptiarum, mutauit numerum, ex plurali singularem. Fiant. & Ex ea re. In commune consule.] Id est, ex aequali provide. Quasi illa tua sit, Pamphiliq; ego sim pater.] Nota suauissimam

Itaq;

uarietatem. non dicit, quasi tua sit, & ille meus. Imò ita uolo.] Quia utile est, quia in rem est. Itaque postulo.] Itaq;, modo duae partes orationis sunt, ut in Hecyra. Itaq; nos unam in ter nos aetatem agere liceat. Neque postulem.] Quia postulo praetulit. Ira sunt inter

Glycerium

Glycerium & gnatum. Hoc læto vultu pronūtiat Simo: & hoc à possibili est: loquitur enim apud eum, ex quo audiuerat Pamphilum pro uxore habere hanc peregrinam. Audio.]

ἡρωεία. Mox. fabulæ. Et hic paulo sapientior inducitur, & minus obnoxius dolis. Profecto sic est.] Profecto, confirmatio est. Amantium iræ.] Sententia ἡρωική in qua à specie rece-

Profecto

Sententia

Parcemia

Redintegratio

tio

ditur, & in omnes aliquid dicitur. παροιμία Est autem sine autore sententia. Redintegratio.] Instauratio. Id te oro.] Deest ob: ut sit, ob id. ut Virgilius: Quod te per superos oro. Priusquàm harum.] Inuidiosius, harum, quum una sit. sic in Eunuchio, Non perperam me rettricum contumelias. Animum ægrotum.] Hoc ut suprà, Ipsum animum ægrotum ad deteriore partem applicat. Vxorem demus.] ἡδίκως, ut in Heautontimorumenio. Quo modo minimo periculo id demus adolescentulo. Neq; illum hanc perpetuo.] ἀμφιβολίαν de industria posuit: aut utrunq; significat. Nisi periculum feceris.] Periculum tentamen-

Periculum

facere

tum. Cicero, Tute melius periculum feceris. Idem Terentius, Fac periculum in literis. At istuc periculum in filia fieri, graue est. Memorabile dictum, & id quod merito in pro- uerbium cesserit. Quod di prohibeant. παρὶνδισις, per ὑψηλὸς μὲν. At si corrigatur.] Alter est syllogismus per contraria ῥήματα, & ipse negatiuus. Principio, amico filium.] Principio, nec intulit, secundo. Restitueris. inuenies.] Ergo ἀνακόλουθον duplex. Amico filium.] Ab honesto. Quid istuc?] Concedentis, & ueluti uicti uerbum. tanquam si diceret, quid & abundat istuc. Vel potius, quid istuc, significat hominem de loco, ac de sententia decedere. ut è contrario, perstare ac resistere dicitur, qui aliquid negat. Si id animum induxti.] Legitur &, animum induxisti. sed illud, plenum est: hoc, per μεταπλάσμον ὀνηροπῆν diminuitur.

Ipsus mihi Dauus dixit.] Commendatio testis, ut, In foro modo de Dauo audiui. Ergo Ipsus, quasi qui maxime sciat. Tute adeò.] παρὶ λανταί. Adeò modo & abundat. ut Virgilius, Tu quoq; adeò quem mox quæ sint habitura deorum Concilia, incertum. Sed ec- cum.] Eccum, quasi ecce eum, ueteres dixerunt. eccum eccuius. Ellum, quod apertius signi- ficat ecce illum, & obscurius ellum.

A C T V S T E R T I I S C E N A I I I I.

Scazontes ut ante.

D A V V S. S I M O. C H R E M E S.

D. te ibam. s. quid nam est?
D. Cur? uxor non accersitur? iam aduersperascit. s. Audin' tu il-
lum? Vxor redundat in uersu, & uidetur additum ab interprete.
Ego dudum non nihil ueritus sum Daue abs te, ne face-

ceres idem

Iambici tetrametri

Quod uolgens seruorum solet dolis ut me deluderet,

Propterea quod amat filius. D. egon' istuc facerem? s. credidi.

Idq; adeò metuens uos cœlaui, quod nunc dicam. D. quid? s. scies.

Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. tandem cognosti qui siem.

s. Non fuerant nuptiæ futuræ. D. quid non? s. sed ea gratia

Simulaui, uos ut pertentarem. D. quid ais? s. sic est res. D. uide,

Nunquam? quiui ego? istuc intelligere. uah consilium callidum.

s. Hoc audi. ut hinc te iussi introire, opportune hic fit mihi obuiam.

D. Hem numnā perijimus? s. narro, quæ tu dudū narraſti mihi. al. narro huic

D. Quid nam audio? gnatam ut det, oro, uixq; id exoro.

D. occidi.

Trochaicus tetrameter catalecticus

s. Hem, quid dixti? D. optume inquam factum. s. nunc per hunc nulla
est mora,

Rursus octonarij Iambici

d 4 Domum

Aut eliditur
u in quini, aut
s in istuc

Hem pendet
à priore uer-
su

- c. Domum modo ibo: ut apparentur, dicam, atq; huc renuntio.
 s. Nunc te oro Daue, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.
 D. Ego uerò solus. s. corrigere mihi gnatum porrò enitere.
 D. Faciam hercle sedulo. s. potes nunc, dum animus irritatus est.
 D. Quiescas. s. age igitur. ubi nunc est ipse? D. mirum, ni domi est.
 s. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam eadem illi. D. nullus sum.

In nullus eliditur s

Quid causæ est, quin hinc in pistrinum recta proficiscar uia?

Nihil preci loci relictum, iam perturbaui omnia.

Herum fefelli in nuptias conieci herilem filium.

Feci hodie, ut fierent, insperante hoc, atq; inuito Pamphilo.

Hem astutias. quòd si quiessem, nihil euenisset mali.

Sed eccum ipsum uideo, occidi.

Dimeter Iambicus

Vtinam esset mihi aliquid hic, quo nunc me præcipitem darem.*

*Trochaicus tetrameter catalecticus.

D te ibam.] Dauus ut rectè scribatur, Dauos scribendum est, quia nulla litera uocalis geminata, unam facit syllabam. sed quia ambiguitas uitanda est nominatiui singularis & accusatiui pluralis, necessario pro hac regula, digamma utimur, DaFus, serFus, Fulgus, corFus. Ad te ibam. Locus est, in quo iam ad discri-
 men mali producta comœdia, in meliorem partem iam incipit inclinare.

- Dudum Ego dudum.] Semper grauis inceptio orationis quæ exordium sumit à pronomine ego: ut, Ego te quæ plurima fando. & Ego postquam te emi à paruulo. Ego dudum. Aduerbia temporis, aut certa sunt, ut hodie, cras: aut incerta, ut dudum, nuper. Itaq; incertis certum additur tempus: ut iam dudum, nunc nuper. Non nihil ueritus Dauæ abs te.] Breuiter, pro, ueritus ne quid abs te fieret, sicut supra, Hei, metui à Chryside. Et Cicero, Quod precatus sum à dijs immortalibus, pro eo quod est, quæ ab dijs petij, precatus eos. Quod uolgens seruorum solet.] Totum cum extenuatione protulit, tanquam qui satisfactum uoluerit Dauo ob comprobata fidem eius. Nam propemodum habeo.] Ridicula dilatio eius rei, quæ iam dudum nota est auditori. Nam propemodum habeo iam.] Hoc est propemodum, cuius actus est, admodum. Sed ea gratia.] Gratia, pro causa posuit, noue.
- Sic est res Sic est res.] Quod Græci dicunt, οὕτως ἔχει. Num nam.] Nam παραίτηται, ut in quis nam Quid nam audio? Legitur & audiam. Menander enim sic ait, τίδ' ἔπος ἀκούω Occidi, optime.] Bene usus est παραίτηται, occidi. & optime, ut similitudine falleret audientem.
- Per hunc.] Chremetem scilicet. Ibo atque huc renuntio.] Varie, ibo & renuntio.
- Nunc te oro Daue.] Te, id est per quem stat summa negotij. Et modo magis uerè rogat, quàm tunc cum ait, Dehinc postulo, siue æquum est, te oro Daue. Ibi enim iracundia latet, cum dixit siue æquum est. Effecisti has.] Non fecisti, est enim efficere, perficere faciendo. Et bene has: quarum causa laboro. Ego uero solus.] Et hoc ad increpationem dicit, non Porro ad confirmationem. Solus.] Id est cui non assentiebat Pamphilus. Porro.] In futurum, Eniti deinceps. Futuri temporis aduerbium, uel adhortantis, ut, Porro q q que. Enitere.] Labora: quasi difficile sit, & conatu sit opus. Hercle sedulo.] Productiones sunt Comici stili ad fucum orationis posita. Potes nunc.] A possibili argumentum.
- Irritati Dum animus irritatus.] Quia dixerat. Iræ sunt inter Glycerium & gnatum. Irritatus est, commotus, ira prouocatus, ut in Phormione. Dicitur autem uerbum à canibus, qui restrictis dentibus hanc literam r imitantur. Quiescas.] Id est conquiesce imperatiui modi, ne iniuriosum uideretur. Age igitur.] Age, dic: ut est, Egi, atque oraui tecum, aut aduerbium est hortandi. Quiescas. Pro quiesce, aut deest uolo, aut facito. Mirum ni domi est.] Existimationem intulit, incertum fugiens: & est compositum quasi miror.
- Nullus sum Mirum ni domi est, compositum est, quasi hoc est mirum ni domi est, Cautè seruus callidam interrogationē senis paratus excepit. Memor simulata discordiæ cū amica, fingit non se alibi cum esse suspicari, quàm domi. Dicam eadem illi.] In alijs itidem scriptum est, quod si est, pro item accipiamus. An ego idem, pro item? Nullus sum.] Plus est nullum esse,

esse, quàm perisse, nam qui perit, uel corpus habet reliquum: qui uerò nullus est, ita non est, ac si natus non sit. Recta proficiscar uia:] Bene recta, ut corporis impulsione lucrificiam, aut recta, ut non eam ad precatorem, aut ad Pamphilum. Et bene proficiscar, proficisci enim in rem ægram ac difficilem dicimus. Et recta uia, plana dixit, non tantum recta.

Hinc.] Id est, ex hoc loco. Nihil est preci loci relictum.] Subiungit ergo causas cur proficiscatur in pistrinum. Nihil est preci. Quod prædixit senex. Iam perturbauit omnia.] Alloquutio in qua quid metuat, quid uelit, manifestum est. Herum fefelli.] Hæc enumeratio causarum est, quia magnifice exaggerauit errores suos. Conieci.] Nec immisi, sed conieci: quod impetum & iniuriam significat. Herilem filium.] τὸν τρεῖς μὲν. Feci hodie.] Nec solum feci, uerum etiam addidit tempus, Hodie: ut ne diecula quidem eius sit, quod fecerat, mali. Insperante hoc, atq; inuito.] Insperante & inuito, duplex offensio. Hem astutias.] Bona *ἀστυχία*. Pluraliter dixit astutias, quasi is qui abundet astutijs, ut ei una non sufficeret. Utinam mihi esset aliquid.] Non dixit gladium, aut laqueum, ne esset tragicum. Ergo expressit bene, dicens: Quo me nunc præcipitem darem.

Conijcere

ACTVS TERTII SCENA V.

Iambici tetrametri.

PAMPHILVS. DAVVS,

P. BI illic scelus est, qui me perdidit: D. perij. P. atq; hoc cōfiteor, Iure obtigisse, quando quidem tam iners, tam nulli consili Sum. seruon' fortunas meas me commisisse futili: Ergo pretium ob stultitiā fero, sed inultum nunquā id auferet.

nullig cōsili

D. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc hoc si deuoto malum.

P. Sed quid ego nunc dicam patri: negabon' uelle me, modo Qui sum pollicitus ducere: *qua fiducia id facere audeam: Nec quid me nunc faciam, scio. D. †nec quid de me, atq; id ago sedulo. Dicam aliquid iam inuenturum, ut huic malo aliquam producam moram. P. oh.

*Qua refertur ad dimetrum priorem.
†Nec pertinet ad dimetrum priorem.

D. Visus sum, P. eodum bone uir, quid ais: uiden' me consilijs tuis Miserum impeditum esse: D. at iam expediam. P. expedies: D. certe Pamphile.

P. Nempe ut modo. D. Imò melius spero. P. oh, tibi ego ut credam furcifer: Tu rem impeditam, & perditam restituas: †hem quo fretus siem, Qui me hodie ex tranquillissima re coniecisti in nuptias. An non dixi hoc esse futurum: D. dixti. P. quid meritis es: D. crucem. Sed paululum sine ad me ut redeam. iam aliquid dispiciam. P. hei mihi, Cur non habeo spacium, ut de te sumam supplicium, ut ut uolo: Nanq; hocce tempus præcauere mihi me, haud te ulcisci sinit

†Hem additur extra metrum

BI illic scelus est.] Hæc scena, cuius perturbationis esse debeat, etiam suprà poeta præstruxit, cum ad consentiendum Dauis consilio tardum Pamphilum faceret. Vbi illic scelus est. Accusatio. Vbi illic scelus. Nimirum terribile est scire ante q̃ uideas eum contra quem irascaris. Vbi illic scelus est. Ad intellectum, nō ad uerba redegit. & est figura *ἀντιθέσεως* per genera. Virg. Pars in frustra secāt. Sed hic figura est per numeros: nā quia scelus, scelestus intelligit, modo q̃ subiūxit, nō quod. Tam iners.] Sine arte. Tā nulli cōsili.] Vna pars orationis est, nulli cōsili. nos, nullius & solius, rectè

Iners

- Post ubi est tempus promissa iam perfici,
 Tum necessario sese aperiunt, & timent,
 Et tamen res* cogit denegare. Ibi Deest aliquid metro, nam pro quarto cretico po- al. premit
 Tum impudentissima eorum oratio est. Cretici tres. (sunt Iambus
 Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus, Et hic pro quarto ponitur Iambus
 Proximus sum egomet mihi. Attamen, ubi fides, Cretici quatuor
 Si roges, nihil pudet. hic, ubi opus est, Cretici tres
 Non uerentur. illic, ubi nihil opus est, ibi uerentur. Trochaicus scazon
 Sed quid agam? adeamne ad eum, & cum eo iniuriam hanc exposulem? Trochaici tetrametri catalectici
 Ingeram mala multa atque aliquis dicat, Nihil promoueris.
 Multum molestus certe ei fuero, atque animo morem gessero. Iamb. tetrameter
 P. Charine, & me & te imprudens, nisi quid di respiciunt, perdidisti.
 C. Itane? imprudens. tandem inuenta est causa. soluiisti fidem.
 P. Quid tandem? C. etiam nunc me* subducere istis dictis postulas. al. seducere
 P. Quid istuc est? C. postquam me amare dixi, complacita est tibi. Troch. tetrametri
 Heu me miserum, qui tuum animum ex animo spectauimus meo.
 P. Falsus es. C. non tibi satis esse hoc uisum solidum est gaudium,
 Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres?
 Habeas. P. habeam? ah nescis quantis in malis uerser miser,
 Quantasque hic suis consilijs mihi confecit sollicitudines, Iambici trimetri
 Meus carnifex. C. quid istuc tam mirum est, si de te exemplum capit? In istis eliditur s
 P. Haud istuc dicas, si cognoris uel me, uel amorem meum.
 C. Scio, cum patre altercasti dudum & is nunc propterea tibi
 Succenset. nec te quiuit hodie cogere, illam ut duceres.
 P. Imo etiam, quo tu minus scis ærumnas meas. Iambici trimetri
 Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
 Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.
 C. Scio: coactus tua uoluntate es. P. mane,
 Nondum scis. C. scio equidem illam ducturum esse te.
 P. Cur me enecas? hoc audi. nunquam destitit
 Instare, ut dicerem esse ducturum patri
 Suadere, orare, usque adeo, donec perpulit.
 C. Quis homo istuc? P. Dauos. C. Dauos? P. interturbat. C. quam ob
 rem? P. nescio. Iambicus tetrameter
 Nisi mihi deos satis scio fuisse iratos, qui auscultauerim. Et hic tetrameter
 C. Factum est hoc Daue? D. factum est. C. hem, quid ais scelus? Trimetri rursus
 At tibi di dignum factis exitium diunt.
 Eho, dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
 Inimici uellent: quod, nisi hoc consilium, darent?
 D. Deceptus sum, at non defatigatus. C. scio.
 D. Hac non successit, alia aggrediemur uia.

Nisi p[er]itas, quia primo processit parum,
Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.

P. Imò etiam. nam* satis credo, si aduigilaues,
Ex unis, geminas mihi conficies nuptias.

In satis eliditur

D. Ego Pamphile, hoc tibi pro seruitio debeo
Conari manibus, pedibus, noctesq[ue], & dies,
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum est, si quid præter spem euēnit, mihi ignoscere.
Parum successit quod ago, at facio sedulo.
Vel melius tu aliud reperi, me missum face.

P. Cupio. restitue, in quem me accepisti, locum.

D. Faciam. P. at iam hoc opus est. D. hem: sed mane. concrepuit à Gly-
cerio ostium. Iambici tetrametri.

P. Nihil ad te. D. quæro. P. hem, nuncine demum? D. at iam hoc tibi
inuentum dabo.

Hocine est credibile.] Elegans perturbatio, in qua inter se Simo, Pamphilus
Dauus, Charinus, Birria, Chremes, omnes omnibus redduntur offensi.

Hocine est credibile. Et incredibile est inquit, & nefandū, è contrario enim
ab interrogatione quadam incipiunt, qui nimis irascuntur, ut & illud, Hocine
humanum factum Et totum hoc in pronūtiatione est, hoc enim genus in-
terrogationis uim negandi exprimit. Hocine est credibile. A generalitate
incipit, ut Cicero, Quam facile serpat iniuria & peccandi locus, quam non fir-
mum hocne se-
clum, hosce clareo g f o h i Cutquam ut fiet) Singulari & plurali numero respondet.

Comparo Vt malis gaudeat.] Cum dixisset cuiquam, intulit numerum pluralem, ut alibi, Si quis
quam est qui placere se studeat bonis Quāplurimis, & minime multos lædere: In his poe-
ta hic nomen profitetur suum. Vt malis gaudeant. Legitur & gaudeat. Ex incommo-
dis alterius.] Et hic, gaudeant, subauditur. Sua uti comparent.] Hoc est acquirat, uel æsti-
ment. Atq[ue] ex incommodis alterius, sua comparent ut commodat. Hoc est, nō intelligūt
commoda sua, nisi ex alterius incommodis ea æstimauerint. Inde est uerum? Imò id ge-
nus. Alij sic, Verum est hoc genus hominum * hominem se probauit esse, cum malus
sit: & sic contra hoc, imò non hominem, sed pessimum hominem se probauit. Id ne est ue-
rum? Imò id genus. Parum accusauerat, dicens: Id ne est uerum hominum genus: & ideo ad-
didit, Imò id genus hominum est pessimum. ut hoc facere, non hominis modo sit, sed pessi-
mi hominis. In denegando modo.] Modo pro tantummodo. Quis pudor paululum
Aperire se adest.] Adest pudor, ne denegent: non adest, ut & præsent. Post ubi tempus.] Deest est: ut
Timor sit tempus est. Necessario se aperiunt.] Mire ait necessario: quia sunt tales: necessitas autem
Pudor in natura est constituta. Aperiūt.] Mire, aperiunt: quoniam tunc cum promittebant, ma-
li erant: sed latebat malitia intra pectoris altitudinem. Et timent, & tamen.] Bis numero
subauditur denegare. Et melius timēt, quā si diceret, pudet eos. nam timor, est malorum:
Heus pudor, tantum bonorum. Res.] Malitia scilicet: tanquam mali sint ad rem quam præsta-
re non possunt. Quid mihi es? quis tu es? Quis tu es, ad dignitatem refertur. quis mihi
Proximus es, ad necessitudinem, id est frater, aut cognatus. Et hæc uerba, mollia sunt dictu, sed animo
Pudor aspera. Cur meam tibi? Heus, proximus sum.] Heus significatio est modo no-
Verecundia minis ad intentionem considerationemq[ue] reuocandi. Proximus sum egomet mihi.] Id
est charior mihi met ipsi sum, quā quisquam alienus. Proximus. Charus, beneuolus. &
hoc est quod ait supra, Quo æquior sum Pamphilo, si se illam in somnis, quā illum am-
plexi maluit. Inde proximi & propinqui dicuntur, qui nobis chari esse debent. Nihil pu-
det.] Pudor est mali facti: Verecundia, recti & honesti. Ergo mire posuit. Si roges.] Abun-
dat, si roges: sed additum est. Hic.] Vbi promiserant. Illic, ubi nihil opus est, ibi.]
Illic & ibi, aptum irascenti repetitiōis genus. Hic ubi opus est. Saluo pudore. Illic. Legi-
tur & illi. Vbi nihil opus est.] Vbi nondum promiserunt, ibi uerentur, quod ait supra. In
denegando

denegando modo quis pudor est paululum. Adeam ne ad eum? Hic locus deliberatio
nis est: an adeat ad Pamphilum. & unum Ad abundat. & moraliter uerba Charini sunt po-
fita. Iniuriam.] Pro, de iniuria. Expostuleme? Expostulatio est aduersus eum quem in-
cusamus. nam expostulare, est querelam apud eum ipsum deponere, de eo ipso qui fecit in-
iuriam. Postulare autem, querelam dicere de altero apud alterum. Ingeram mala multa.]

Expostulare

Quasi tela, ita se dicit ingesturum mala. Atque aliquis dicat, nihil promoueris.] Hoc di-
cit. Et si existat aliquis qui mihi dicat, quid profeceris? respondebo, Multum. Multum.]

Postulare

Non subiunxit, quo modo multum? sed illud faciam. Multum. Subauditur, promoue-
ro. Molestus certe ei fuero.] Transiitum fecit dicendo, Molestus certe ei fuero. hoc est, si ni-

Molestus

hil aliud promouero, certe ei molestus fuero. Atque animo morem gessero.] Erit fructus
iracundiæ ex uindicta. Et per iracundiam atque turbationem non inuenit, quod sit mul-

tum, aliud, ergo inuenit, molestus certe ei fuero. Charine, & me, & te.] Mire, & artificiose
fecit Pamphilum priorem alloqui ad perfringendam iracundiâ Charini, alioquin si prior

uociferari potuisset, tragica exclamatione usus fuisset. Imprudens.] Defensio ab impru-
dentia, etenim nisi bonæ esset conscientia, nunquam diceret, te perdidi, purgaturus. Itane?

imprudens.] Imprudens, distingue. & attende hoc illum repetere, quod indignatur magis,
quasi audierit imprudens, & non audierit reliqua. Itane imprudens. Quia articulus o-

mnis defensionis per concessiuam qualitatem hoc dicto est constitutus: idcirco hoc ipsum
Charinus per infirmationem repetit, hoc cupiens eripere Pamphilo quo ille maxime niti-

Falsus

tur. Qui tuum animum.] Legitur & Cum. Falsus es.] Modo participium est, id est
falleris: si Pamphilum dicit. Si uero coniungitur, pro fallax accipitur. Hoc solidum.] Soli-

Solidum

dum, plenum, idoneum, integrum. Nisi me lactasses.] Produxisses, oblectasses, induxisses.
quæ significatio frustrationem ostendit. Lactare, est inducere in aliquam uoluptatem. à la-

Lactare

ctando, unde & oblectare dicitur. Habeas.] Permissio animi irati. Habeam? Vt supra,
Aut si tibi hæ nuptiæ sunt cordi. P. Cordi? Hic suis consilijs mihi confecit.] *si pueria*. Dixit ut

Oblectare

supra, cuius consilio fretus sum. Et cum uerser protulerit, Conficiat debuit inferre. est ergo
ἀναγκαστικόν. aut ut est illud, Principio, amico filium restitueris. Tibi generum firmum, & filiæ
inuenies uirum. Confecit. Legitur & conflauit. Sollicitudines.] Perturbationes. Me-

us carnifex.] Id est in me carnifex, qui me torserit: ut alibi, Deo irato meo: hoc est in me ira-
to deo. De te sic exemplum capit.] Vtrum, si te imitatur: an, si de te exigit poenas? ut ipse

Exemplum

alibi, Vterque exempla in te edent. sed melius, te imitatur, accipimus. Haud istud dicas si
cognoris.] Nosti enim, sed si cognoris, non ita dicas. Cum patre altercasti.] Ab ijs quæ fa-

Altercor

cta sunt, ad ea quæ facta non sunt. Cum patre altercasti. Legitur & altercatus es. nō enim
alterco dicimus. Nec te quiuit hodie cogere.] Hoc argumentum attulit ex ijs, quæ nō sunt
facta, cum fieri debuerint. Imò etiam.] Propterea & amplius. Imò etiam. Deest, audi.

Quo tu minus scis.] Quo, id est quod. & deest, audi, uel accipe: ut sit, quod, uel quoniam
minus scis. Vel quo, id est ex quo, aut qua re: Aut certe erit sensus cum huiusmodi tamen

subauditione, Imò etiam quo tu minus scis ærumnas meas, eo magis audi. Aut, Imò etiam
hæ nuptiæ nō parabantur mihi, quo ipso minus tu scis ærumnas meas. id est, falsæ nuptiæ

erant: quæ res te fallit magis, irasci quæ mihi cogit merito. Hæ nuptiæ. Legitur & hæ nuptiæ.
sic enim ueteres dixerunt. Non apparabantur.] Apparari cum datiuo casu semper cla-

dem & perniciē significat, ut Virgilius, Mihi sacra parari. Coactus tua uoluntate.] Hæc
est accusatio. ille enim excusat per imprudentiam: hic arguit uoluntatem. hoc ergo dixit,

Enecare

Eo grauius, quo nullo cogente peccasti. Cur me enecas? Excrucias. Instare, suadere,
orare.] Quia dixit, instare, suadere, orare, non plus dicere posset: quando nihil potest esse.

Interturbo

Dauus.] Dauus, cum admiratione pronuntiandum. Interturbat omnia.] Deerat, ut &
hic, Dauus, diceret: sed plus intulit, interturbat. Et inter, modo non mediocriter, signifi-

cat: est enim adauetiua particula. ut interfectus, interemptus. Modo post, ut, Hunc inter, flu-
uio Tyberinus amœno Vorticibus rapidis & multa flauus arena In mare prorumpit.

Nescio.] Quia irascitur Dauo, dixit Nescio: alioquin scit. Nisi mihi deos satis scio fuisse
se iratos.] Deest, quia: ut sit, nisi quia. Factum est hoc.] Non quod nō credat, interrogat,

At

sed quod increpet. At tibi dis.] At, principium increpationi aptum. ut Virgilius, At tibi
pro scelere. & Horatius, At o deorum quisquis in cœlo regis Terras, & humanum genus.

Eho

Eho dic mihi.] Eho, interiectio est intentionem audientis exposcens. Dic mihi.] Sem-
per tō dic mihi, iniuriosum est. ut Virgilius, Dic mihi Dāmœta, cuium pecus. Quod, nisi

Dic mihi

hoc, consilium darent.] Cum odio Hoc pronuntiandum est. ideo coniectum dixit. De-
ceptus sum.] Concessio. Scio.] tō Scio, non ad deceptionem, sed ad defatigationem red-

Succedere

dit. ergo cum *si pueria* sonandum. Hac non successit.] Deest, quod conabamur. & proprie
de bono sic dicitur. Alia aggrediemur uia.] Vel adoriemur, id est enitemur. Adoriri pro-

Adoriri

c

prie

Seruitium prie dicitur repente ex insidijs aliquem inuadere. Hoc tibi pro seruitio debeo.] Seruitiū pro seruitute posuit: ut, Seruitio enixa tulimus. Conari manibus pedibus. Ad id intulit quod ait supra, Quem ego credo manibus, pedibusq; obnixē omnia facturum. Et accu- fatio casu sine intermissione significat, noctes & dies. Manibus, pedibus. *ὀπίσθαιον*.

Præter spem euenit.] Euenit, productum magis: quia hoc perpetuo non uult Pamphilo accidere. Ergo euenit: non autem euenit, media correpta. Parum succedit quod ago.] Si

Sedulo nostrum est officia præbere: at nostrum non est fortunam posse præstare. Et bene, succedit, ut quod agimus, ostendat successus esse fortunæ. *Sedulo.*] Id est ex animo, & sine dolo.

Missum face Me missum face.] Id est noli uti opera mea. Parum succedit quod ago. Vtilis sententia pro sapiente contra fortunam. Restitue in quem me accepisti locum.] Sensus his est, O-

Sed mane mnia mihi integra & salua redde, qualia tibi tradidi consulturo, uel quum nihil promissis-
Demum sem patri. Hem, sed mane.] Hoc quasi incipientis, demonstrantisq; aliquid noui se inue-

nisse. Nihil ad te.] Hæc enim ad cogitantem nihil pertinere oportuit. Nuncine demum.] Pro denique. Atiam hoc tibi inuentum dabo.] Consilium scilicet, quo in pristinum lo- cum restituaris.

A C T V S Q V A R T I S C E N A II.

Iambici tetrametri scazontes cataleptici.

M Y S I S. P A M P H I L V S. C H A R I N V S.

D A V V S.

M.

A M ubi ubi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum. tu modo anime mi noli te macerare.

† Versus con-
stat, si legas,
oportune te
mihi offers

P. Mysis. M. quid est? hem Pamphile, optume mihi te offers.
P. Quid est? M. orare iussit, si se ames, hera, iā ut ad sese uenias.

Videre ait te cupere. P. uah perij. hoc malum integrascit.

Sicine me, atq; illam opera tua nunc miseros sollicitari?

Nam idcirco accerfor, nuptias quod mihi apparari sensit.

C. Quibus quidem quā facile poterat quiesci, si hic quiesceret?

D. Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga. M. atq; ædepol

Ea res est propter quam nunc misera in mœrore est. P. Mysis,

Per omnes adiuro deos, nunquam eam me deserturum.

Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omneis homines.

Hanc mihi expetiui, contigit. conueniunt mores. ualeant

Qui inter nos dissidium uolunt. hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.

C. Resipisco. P. non Apollinis magis uerum atq; hoc responsum est,

Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat,

Quo minus hæ fierent nuptiæ, uolo. sed si id non poterit.

Id faciam, in proclui quod est, per me stetisse ut credat.

Quis uideor? C. miser æque, atq; ego. P. consilium quæro. C. fortis.

Scio quid conere. D. hoc ego tibi profecto effectum reddam.

P. Iam hoc opus est. D. quin iam habeo. C. quid est? D. huic, non tibi habeo,
ne erres.

C. Sat habeo. P. quid facies? cedó. D. dies hic mihi ut sit satis, uereor,

Ad agendum. ne uacuum me esse nunc ad narrandum credas,

Proinde hinc uos amolimini, nam mihi impedimento estis,

Ego

P. Ego hanc uisam. D. quid tu? quò hinc te agis? C. uerum uis dicam?

D. imò etiam

Narrationis mihi incipit initium. C. quid me fiet?

D. Eho tu impudens. non satis habes, quòd tibi dieculam addo.

Quantum huic promoueo nuptias? C. Daue, attamen. D. quid ergo?

C. Ut ducam. D. ridiculum. C. huc face, ad me ut uenias, si quid poteris.

D. Quid ueniam? nihil habeo. C. attamen si quid. D. age, ueniam. C. si quid, Domi ero. D. Tu Mysis dum exeo, parumper me hic operire.

M. Quapropter? D. Ita facto opus est. M. matura, D. iam inquam hic adero.

Am ubi ubi erit. In scena hac, instauratio est adhortationis Pamphili per Mysidem. Opus est enim exhortari rursus adolescentem, ne sub patris oppressione frangat. Iam ubi ubi erit. Opportune rursus æstuante Pamphilo, amicæ mentio obijcitur per Mysidem, ne succumbat ad nuptias patri, quamuis promiserit patri se ducturum coniugem. aduersus quam difficultatem, quia ipse persona non sufficit: id agit ut ad Glycerium modo adducat Pamphilum: cuius affectum excitat, non ex eo solum, quod eum puella uocat, sed etiam quòd desiderat eum uidere. Vbi ubi erit. Vbi ubi, In prima parte uim suam tenet. in posteriore productionem: & est quem admodum ut ut, qua qua: unde unde: pro ubicunq, ut cunq, quacunq, undecunq. Iam ubi ubi erit, inuentum tibi curabo. Non solum se adducturam promisit, sed & tempus addidit. Et bene tibi, quasi amanti. Anime mi. Mollis oratio & fœminea multis implicata blandimentis. Ait enim, Tu modo anime mi. Mi, pro meus. Integrascit. Integratur, quod ad integrum redit, quod repetitur, quod instauratur. Virg. Ramoq, sedens miserabile carmen Integrat. Sollicitari. Perturbari. Hoc malum. Amor meus, aut Glycerij sollicitudo, quam nescire oportuit nuptias. Quòd mihi apparari. Apparari, ad honorem & timorem refertur: & datiuo casui subiunctu, cladem & perniciem significat. ut Virgilius, Mihi sacra parari. Age si hic non insanit satis. Hic excitus, comprimit Charinum, ne fomenta iracundiæ, Pamphilo præberet. Aut, si poenitet te, quatum hic sua sponte insanit. Si hic non insanit satis. *si parua*, aut laus ad mitigandum Pamphilum. Ea res est. Id est nuptias apparari sensit. Mysis. Aseueratio est, si à nomine eius incipias, cum quo loqueris. Per omnes adiuro deos. Ad, autiuua particula est: ut admirabiliter, ualde mirabiliter, & aduerto. Et hoc superest amissa fide, ut adiurandum sit. Omnes homines. Mira uerecundiæ: omnes homines maluit dicere, ut in his quoq, parentes significaret, quam aperte dicere patrem, cuius metu promisit nuptias. & est contra illud, Sed uim ut queas ferre. Omnes homines. Ita dixit de uno, hoc est patre, omnes homines: ut idem alibi, O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni. Nunquid & cœlum, Neptuni est: non utiq, sed omnia hæc maria uoluit esse. ut Virg. Omnia uel medium fiant mare. Contigit. Quod uix euenit, contigisse dicitur.

Vbi ubi

Vt ut

Qua qua

Vnde unde

Mi

Integrare

Sollicitari

Apparari

Contigit

Valeant

Resipiscere

Vt ne

Sto

Conueniunt mores. Recte id quod matrimonium firmat. Valeant. hoc est, abeant, recedant: quia & discedentibus & mortuis, uale dicitur. ut Virgilius. Salue æternum mihi maxime Palla Aeternumq, uale. Vel potius *ἡδὲ νύμφη μου*, cum male optaturus esset, confiderato patre *πατὴρ ὄψω* locutus est: & non dixit quod intenderat, pereant. Et attende quam moderate pluraliter dixerit, cum significaret patrem. Valeant. Renuntiationis & imprecationis est uerbum. Hanc, nisi mors, mihi adimet nemo. Et si ualeat, hanc, nisi mors, nemo adimet. Perseuerat, ne dicat, pater: pro, Non adimet pater. Resipisco. Spiritum reuocat sensus. Magis uerum. Aut magis uerum, aut uerius dicimus. Vt ne pater. Vt ne, pro ne non. Per me stetit. Stetit, hoc est esse: ut Virg. Desertaq, montis stat domus. Aliter, plenum est: ut idem, Stant & iuniperi, & castaneæ hirsutæ. Aliter horreat. ut, Stant luma flamma. & Lucilius, Stat sentibus fundus. Per me stetit. Hoc est, per me factum esse, ne fierent nuptiæ. Miser æque atque ego. Bene atq, ego: quia hic amore uexatur. Et intulit *παρὰ δ' ὅσων*. Nam uolebat Pamphilus sibi dici, fortis: quod illi tamen mox dicitur. Hic igitur aliter respōdet, atq, interrogat Pamphilus, idèd quòd uideat impossibile esse, palam resistere parenti. Scio quid conere. Sensus est, Scio quidem quid coneris: sed an efficere possis, nescio. Scio quid coneris. Si Pamphili est persona, cum *ἡδὲ νύμφη* dicitur: si Charini, simplex laudatio est. sed si Pāphili est, hoc significat quod suprà, Ex unis geminas mihi con-

ficies nuptias. Sed non esse personam Pamphili, ex subiectis ostenditur. Non tibi habeo, ne erres. Deterret etiam nunc Charinum, ut & ipse adiuuet Dauum, ne Pamphilo nubat Philumena. Et eodem sensu utitur Dauus aduersum Charinum, quo supra, Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere. Non tibi habeo, ne erres. Velut etiam pro se Charinus sentiat, hoc dicit. uel ut solent serui contumaciores aduersum amicum domini, quia nuper à Charino accusatus est. uel quia & quid dicat non habet: & uidet tacendū non esse. Sat habeo:] Quia dilatio facta est. Ut satis sit.] Ut, pro ne non. Ne uacuum esse me.] Ne, pro nedum. aut aduerbium est prohibentis: ut sit, ne, non. Sallust. secundo lib. Ne illa tauro parita sint. pro nedum. Proinde hinc uos amolimini. Amoliri dicuntur ea quæ cum magna difficultate. & molimine summoventur, & tolluntur è medio: sic dixit quasi odiofo, & molesto. Discedere dicitur, qui facile abit è medio: Amolitur, qui uix recedit. Proinde hinc uos amolimini. Molestum impedimentum ex rei magnitudine iacētis in medio. & ideo impediētibus se, dixit amolimini hinc, non, abite. Proinde hinc uos amolimini. Spe iniecta, etiam domino imperat seruus callidus. Nam mihi impedimento estis.] Verū hoc uere dicit, an fingit qui adhuc consilium non inuenit quod narrare possit? Hanc.] Glycerium scilicet. & cum miseratione puellæ, hanc. Quo nunc te agis?] Ut tarditatem discendentis ostendat. Agere enim se tardi, & tristes dicuntur. sic Virgilius, Amissis remis atq; ordi ne debilis uno, Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat. Idem alibi, Ecce gubernator sese Palinurus agebat. Quo hinc te agis? Admonitio discendentis ut solet. nam à quo discere desideramus, admonemus eum, quo uadat, uel quo eat. Id facere, per interrogationē admonet Dauus Charinum: ut ipse abscedat Charinus, qui nunc ultimus remanet. Verum uis dicā:] Pro initio sedulæ narrationis hoc sumimus. Ac sic respondet Charinus, tanquam qui intelligat non discere uelle Dauum quo eat: sed id agere, ut abscedat. Narrationis mihi incipit initium.] Narrationis scilicet quo eat. quia, Verū uis dicā, uelut procerum narraturū est. Quid me fiet? Quid igitur, inquit, quid de me fiet? Ab eo hoc, quasi à iocante, pronuntiandum est, nam sic illi imprudens, respondet. Quid me fiet? De Philumena ducēda. Eho tu impudens.] Proprie Charino dixit impudens, quasi insolita & multa poscenti. quippe qui & sponfam alienam petere ausus sit: & non satis habeat, per Dauum sibi moram præstitam Pamphili nuptiarum. Quod tibi dieculam addo:] Dieculam, horam. & est *ἡμέρας ἑκατομύρια*. Dieculam, hoc est tempusculum: & sumitur ab eo quod est hæc dies. Diecula mora, & quasi parua dies. & dieculam, in qua scilicet ambias, quantum poteris, ad ducendam Philumenam. Vult enim se Dauus adiuuari per Charinum & Birriam. Promoueo.] Differo. Promoueo nuptias. Memoriter Dauus. scit enim illum his uerbis petiisse, Saltem aliquot dies profer, dum proficiscar aliquo, ne uideam. Cuius rei oblitus Charinus, etiam ut ducat uxorem petit. Ridiculum.] Deest, hominem. Age, ueniam.] Vix concedentis, uix consentientis est, age ueniam. Dum exco.] A Glycerio scilicet,

ACTVS QVARTI SCENA III.

Iambici trimetri.

MYSIS.

NIHIL ne esse proprium cuiquam: Di uestram fidem.
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum:
Amicum, amatorem, uirum in quouis loco
Paratum. uerum ex eo nunc misera quem capit

Dolorem: facile hic plus mali est, quàm illic boni.

Sed Dauus exit. mi homo, quid istuc obsecro est?

Quò portas puerum?

Hemistichium absoluitur proxima scena.

NIHIL ne esse proprium cuiquam:] Hæc scena administrationem doli habet, quod fit ut deterreatur Chremes filiam suam Pamphilo dare. Et uide non minimas partes in hac comœdia Mysidi attribui, hoc est personæ foemineæ: siue hæc personatis uiris agitur, ut apud ueteres: siue per mulierem, ut nunc uidemus. Nihil ne. Ne, aduerbium percunctantis. Nihil ne esse proprium cuiquam: Omne quod habemus, aut mutuum est, aut proprium. Ergo proprium, perpetuum: ut Virgilius: Propria hæc si dona fuissent. Ergo nihil nobis proprium esse potest. quod enim non fuit, nec esse quidem

quidem potest. aut quod eripi potest, non est nostrum: nisi illa quæ eripi non possunt, ut sapientia, iustitia, prudentia: quæ fortuna neque dare, neque eripere cuiquam potest. Et simul hoc ipsum & à re, & à persona hic ostendit. A re, Nihil ne esse proprium: A persona, Cuiquam.

Proprium. Perpetuum, non temporale ac mutuum. *Dij uestram fidem.*] Admirantis ad uerbum cum exclamatione. Fidem dixit opem & auxilium: ut, Tyrrhenamque fidem. *Summum bonum esse.*] Mire pro pleno. Et neutro extulit, summum bonum. Amicum, amatorem, uirum.] Amicus. animi est: Amator uero, corporis. non enim continuo amator est qui bene uult. ut, Dido amauit quidem Aeneam: sed non & amica fuit, quæ ait, Non potui auulsum diuellere corpus, & undis spargere. Et ite Catullus, Cogit amare magis, sed bene uelle minus. & est hic officium, & blandimentum. Amatorem & uirum dixit ad discretionem: ut per ea quæ enumerat, maritum ostenderet. In quo uis loco paratum.] Paratum dixit ad omnes affectus, quicumque de proximo esse possunt. & maxime ad Homericam sententiam respexit. * Verum ex eo.] Id est Pamphilo. Nunc misera quæ capit dolorem.] Cum admiratione pronuntiat quem, & cum exclamatione quadam. Facile hic plus mali est, quam illic boni.] Facile, aduerbium confirmantis est, id est, liquido & manifesto. Veteres dicebant facile, pro certo. Ut Cicero, Illius ciuitatis facile princeps. Dolorem. Dolorem distinxit. probe: & post intulit separatim quod sequitur, Facile hic plus mali est, in dolore, & metu scilicet amittendi, quam in uoluntate retinendi. Quam illic boni. In summo bono. Dicit enim, Ex bonis quæ bona existimamus, plus nos mali capere, cum aut amissuros nos credimus, aut amittimus: quam boni, cum habemus. Facile hic plus mali est. Plus mali, in dolore & metu, ut diximus. Quam illic boni, id est in amico, amatore, & uiro. Mi homo, quid istuc obsecro est: Ex Mysidis uerbis, quid Dauus faciat demonstratur. Quid istuc obsecro est: Inuolutum puerum portabat Dauus: & ideo dicit mulier, Quid istuc obsecro est: Tum ille euoluit puerum, & profert. quæ postquam expedituit, tum illa dixit, Quo portas puerum?

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

DAVVS.

MYSIS.

D. **M**YSIS, nunc opus est tua *Iambici trimetri*

M. Mihi ad hanc rem exprompta memoria, atque astutia.

M. Quid nam incepturus? D. accipe à me hunc ocus.

Atque ante nostram ianuam appone. M. obsecro,

Humine? D. ex ara hinc sume uerbenas tibi,

Atque eas substerne. M. quam ob rem id tute non facis?

D. Quia si forte opus sit ad herum iurandum mihi

Non apposuisse, ut liquido possim. M. intelligo.

Noua nunc religio te istac incessit, cedo?

al. in te

D. Moue ocus te, ut quid agam porro intelligas.

Prò Iuppiter. M. quid? D. sponsæ pater interuenit.

Repudio consilium, quod primum intenderam.

M. Nescio quid narras. D. ego quoque hinc ab dextera

Venire me adsimulabo. tu, ut subseruias

Orationi, utcumque opus sit uerbis, uide.

M. Ego quid agas, nihil intellego. sed si quid est,

Quod mea opera opus sit uobis, aut tu plus uides:

Manebo: ne quod uostrum remorer commodum.

YSIS nunc opus est.] Hæc scena actiua est. magis enim in gestu, quam in oratione est constituta. Mysis nunc opus est. Properantis & impense agentis Dauis uerba monstrantur. Exprompta.] In medium prolata. Memoria atque astutia.] Memoria, ut præcepta Dauis retineat. Astutia, ad agendum strenue quæ imperet. Memoria. Simpliciter magis, ut memor sit Dauis præceptorum

Exprompta

Memoria

Astutia

c

3

ceptorum

ceptorum. Et memoria, modo pro intelligentia, ut Virg. Instamus tamen immemores.

Ex ara hinc sume uerbenas.] Ex ara, scilicet Apollinis, quem *Ἀπόλλων* Menander uocat, aut quod Apollini comœdia, dicata est: in cuius honorem aram constituiebant comœdiam celebrantes. Apollini ergo comœdia, Libero patri tragœdia. Sume uerbenas tibi. Verbenæ, quasi herbenæ, redimicula sunt ararum. Tibi. id est tibi, quasi gestum quendam & motum stomachatis habet: ut alibi. Quid uis tibi? Et tibi sume, dixit, & nō, tibi substerne. Ex ara sume uerbenas. Verbenæ, sunt omnes herbæ frondesque festæ ad aras coronandas: uel omnes herbæ frondesque ex aliquo loco puro decerptæ. Verbenæ autem dictæ quasi herbenæ. sic Menander. * Quamobrem id tute non facis?] Tute nunc dicitur, cū pro nomen ad eam reuocatur personam, à qua sumitur: ut uerbi gratia, cum dicimus: Tu lege: ille nobis respondeat, Cur tute non legis? Quia si forte opus sit ad herum iurandum mihi.] Sic locutus est, ut explicari atque intelligi nō possit, aut enim deest ius, ut sit iurandū pro iusiurandum aut (ut uulgo dicitur) iuramentum. Et opus est illam rem: non, opus est illa re. Vt liquido possim.] Liquido, pure, & manifeste. Nam quæ sunt pura & defecata, liquida sunt. Noua nunc religio.] Bene iusiurandum metuere seruum monstri simile est.

Noua religio. In seruo, & subita. Noua nunc religio. Seruum nolle mentiri, noua religio est. Cedo.] Porrigentis est manum. Porro intelligas.] Porro, modo aduerbitum est ordinis: aliās, temporis. Sponsæ pater interuenit.] Mire non dixit Chremes: ne, cum dixisset, quis Chremes? rursus hic responderet, sponsæ Pater. & non temere hoc facit poeta: nam promiserat se rediturum domum Chremes, Domū modo ibo: ut apparentur, dicam: atque huc renuntio. Quod primum intēderam.] Verbum à uenatoribus translatum, qui retia intendunt ad feras captandas. Quia ergo parat Chremem & Simonem fallere, intēderam dixit. Vel à sagittis atque arcu. Nescio quid narres.] Bene narres, narrare enim aliena, & quæ nobis non sunt necessaria, dicimus. Ego quoque.] Bene ait Quoque: quia & Chremes ueniebat. Tu ut subseruias.] Recte, ut subseruias, dixit. nō enim tantum loquitur Mysis, quantum Dauus. Orationi, ut cunctis opus sit uerbis.] Tuis uerbis orationi meæ. plura enim loquetur Dauus, inde orationi dixit. Illa subsequetur, ideo uerbis. Vide.] Cauta esto, intellige, specta. Aut tu plus uides.] Si sapias, intelligis. Remorer commodum.] Remorer, retardem, retineam. Remorari à remora pisce minutissimo, qui naues retinet. nam Græce *ῥυμνίς* uocatur.

A C T V S Q V A R T I S C E N A V.

Iambici trimetri.

C H R E M E S. M Y S I S. D A U U S.

C. **R**EVERTOR, postquam quæ opus fuere ad nuptias

Gnatæ, parauī, ut iubeam accersi. sed quid hoc?

Puer hercle est. mulier tun' apposuisti hunc? M. ubi

Illic est? c. non mihi respondes? M. hem, nusquam est. uæ mihi seræ mihi.

Iambicus tetrameter

Reliquit homo me, atque abiit. D. diu oſtram fidem,

Al. litigat Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum*litigāt? Troch. catalecticis

Tum annona chara est. quid dicam aliud, nescio. Rursus trimetri Iambici

M. Cur tu obsecro hic me solam? D. hem, quæ hæc est fabula?

Eho Mysis, puer hic unde est? quis uē huc attulit?

M. Satin' sanus es, qui me id rogitas? D. quem igitur rogem,

Qui hic neminem alium*uideo? c. miror unde sit. Al. uideam

D. Dicturān' quod rogo? M. Au. D. concede ad dexteram

M. Deliras. non tute ipse? D. uerbum si mihi

Vnum, præterquam quod te rogo, faxis: caue.

M. Male dicis. D. unde est? dic clare. M. à uobis, D. ha he.

Mirum

Mirū uerò, impudenter mulier si facit meretrix

Iambici c. Ab Andria est ancilla hæc, quantum intellego.

Trimetri d. Adeon' uidemur uobis esse idonei

In quibus sic illudatis? c. ueni in tempore.

d. Propera adeo puerum tollere hinc ab ianua.

Mane, caue quoquam ex istoc excessis loco.

m. Di te eradicent: ita me miseram territas.

d. Tibi ego dico, an non? m. quid uis? d. at etiam rogas?

Cedò, cuium puerum hic apposuiisti, dic mihi.

m. Tu nescis? d. mitte id quod scio: dic quod rogo.

m. Vestri. d. cuius uestri? m. Pamphili. d. hem, quid Pamphili?

m. Eho, an non est? c. recte ego semper fugi has nuptias. *Eho est extra uersum.*

d. O facinus animaduertendum. m. quid clamitas? *aut annectitur priori*

d. Quem ne ego heri uidi ad uos adferri uestperi?

m. O hominem audacem. d. uerum uidi Cantharam

Suffarcinatam. m. Dis pol habeo gratias

Cum in pariundo aliquot* adfuerunt liberæ.

adfuerunt trisyllabum est.

d. Næ illa illum haud nouit cuius causâ hæc incipit.

Chremes, si positum puerum ante ædes uiderit,

Suam gnatam non dabit, tantò Hercle* magis dabit.

In magis eliditur s

c. Non Hercle faciet. d. nunc adeo, ut tu sis sciens:

Ni puerum tollis: iam hunc ego in mediam uiam

Prouoluam. teq; ibidem peruoluam in luto.

m. Tu pol homo non es sobrius. d. fallacia

Alia aliam trudit. iam susurrari audio,

Ciuem Atticam esse hanc. c. hem. d. coactus legibus

Eam uxorem ducet. m. eho obsecro, an non ciuis est?

c. Iocularium in malum insciens pene incidi,

d. *Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus aduenis.

In Quis eliditur s

Ausculata. c. Audiui iam omnia. d. ah, ne tu omnia.

c. Audiui inquam à principio. d. audistin' obsecro? hem

Scelera. hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi,

Hic ille est: non te credas Dauom ludere.

m. Me miseram. nihil pol falsi dixi, mi senex.

c. Noui rem omnem. Sed est Simo intus? d. est.

Pentameter est nisi legas. in-

amb. tetra. m. Ne me attingas scelestè. si pol Glycerio non omnia hæc.

tus est. in fine.

d. Eho inepta, nescis quid sit actum. m. *quid sciam?

al. qui Trimetri

d. Hic focer est. alio pacto haud poterat fieri,

Vt sciret hæc quæ uoluimus. m. prædiceres,

d. Paulum interesse censes, ex animo omnia

Vt fert natura facias, an de industria?

Euertor.] Adest nunc ipse Chremes, cuius causa scena fraudibus instructa est, ne promissas compleat nuptias. Vt iubeam accersi.] Recte iubeam; quia summa potestas nuptiarum in patre puellae est. Sed quid hoc? Non interrogantis, sed mirantis & non intelligentis est, & apparet cum non oculis prius, quam corporis offensu puerum sensisse latentem. Puer Hercle est.] Ornatiua particula est Hercle. Mulier.] Magis, quam Myfis. Vbi illic est? Dauum quærit, qui nunc abscessit, ut & ipse de foro uenire uideatur. Non mihi respondes? Bene, non respondes: Se enim memor est ueritatem quicquam dicere, nisi subseruiatorum Daui. Reliquit me homo.] Mire hominem, non Dauum dixit: ut etiam si audiat Chremes, incertam personam hominis audiat, non Dauum. Dij uestram fidem.] Aduerbiū admirantis cum exclamatione. Quid turbæ est apud forum? Hæc uerba sunt uenientis de foro. Quid illic hominum litigant? Legitur & litigat. Tum annona cara est.] Comminantis est potius, quam alicui referentis. Quidnam aliud dicam? Hoc ad spectatores. Cur tu obsecro hic me solam,] *ἀπορίωνος* tertia. Fabula.] Fabulam se dicit audire, qui rei principium rationemque ignorat. Eho. Eho interiectio est, uel principium animaduersionem in se poscentis, aut repente cernentis. Hic neminem uideo.] Calide affirmat non sibi uisum Chremem, cum & prauiderit ueniētem, & præsentem uideat.

Miror unde

Au

Miror unde sit.] Miror ueteres cum Vnde, pro nescio ponebant. nam admiratio ab ignorantia descendit. Plautus, Ne quis miretur qui sim, paucis eloquar. Au.] Interiectio confternatæ mulieris. Concede ad dexteram.] Et bene dexteram. sinistra enim uenit Chremes: & non uult proximum ei Chremetem, sed iuxta. supra enim dixit, Ego quoque hinc ab dextera uenire me adsimulabo. Deliras, nō tute ipse? Deest cum mihi dedisti. Sed & supra, & nunc inturbat Dauus: ne mulier totū dicat. Non tute ipse? Submissa uoce. Verbum si mihi unum:] Accommodate comminatur Dauus: penē enim Myfis uniuersa narrabat. Præter quā quod te rogo.] Hoc & senex sentiat, pronuntiari potest.

Vero

Faxis caue.] Gestu comminantis est, & uultu: ut suspenderet comminationem, deinde inferret gestum. Ordo, Caue faxis. Male dicis.] Cum contemptu loqueris, conuictum facis. Apparet ergo male dicis lentius esse dictum, cum subiungit, Dic clare. Male dicis. Noue male dicis pro comminatione posuit, cum pro conuictio soleat poni. Nisi forte, quia contumeliæ genus est comminatio. Quidam putant esse unam personam, Daui scilicet, dictum superius Myfidis non satis manifestum Chremi, in maledicti similitudinem deriuantis. Vnde est, dic clare.] Hic expressius dixit. A uobis,] Quia à uobis parum intelligebatur, hic addidit morem meretricis: ut uel sic intelligat senex. Mirum uerò.] Sæpe ad *σιγῆς* refertur. Impudenter mulier si facit.] Bono ordine locutus est. primo enim, causa impudentiæ natura est: deinde conditio. Adeon' uidemur uobis Esse idonei. Idoneus est aptus ad omnia, & bona, & mala. In quibus sic illudatis? Et illudo in te, septimo casu: & illudo te accusatiuo dicimus. sed in primo superuacuum est: ut sit, quibus illudatis. Ab Andria est ancilla hæc.] Efficit quod uolebat Dauus. nā intellexit Chremes ex qua sit Pamphilo natus puer. Adeon'.] Adeone, an adeone ad cum? Veni in tempore.] Cum prouisus sit, interuenisse putat. Veni in tempore. Opportune, nos sine prapositione dicimus, tempore & tempori. Propera adeo puerum tollere.] Hic uersus clare dicitur: sequens, ne senex audiat, presse. Caue quoque ex isto excessis loco.] Necessario Dauus retinet Myfidem. nondum enim omnia audiuit Chremes, nondum comperit unde sit mulier, & puer de quo susceptus sit. Excessis, pro excedas: ut faxis pro facias. An etiam rogas? Rursum iurgium repetit, & turbulentam orationem. Cedo.] Cedo idem significat quod dic, & da mihi. Ergo repetitionem significat, non superuacuum orationem. & est dictum cum quadam fiducia, & contemptu eius cum quo sermo est, interrogantis aliquid. Mitte id quod scio.] Hoc lentius, & summis. Hem, quid Pamphili? Apparet mulierem Vestri Pamphili lentius pronuntiasse, quā Dauus uellet: & ideo nunc repetisse nomen nostri, & Pamphili. Hem, quid Pamphili? Duas res operatur Dauus simul, & ut ignarissimum se ostendat, & ut Pamphilus nominetur. Et argute repetit nomen Pamphili: quasi per indignationem, ut soceri auribus adolescentis nomen inculcet. metuit enim, ne non audiat uelut senex. Recte ego has.] Et hic efficit quod uoluit Dauus, ut Pamphili Chremes puerum esse cognoscat, & recuset generum. Has.] Id est huiusmodi. O facinus animaduertendum.] *ἀπορίωνος* quarta.

In tempore

Tempore

Quid clamitas? Clamauit enim Dauus, ut puerum audiret Chremes. Quem ne ego heri uidi ad uos adferri uesperis? Vult negando irritare mulierem ad confirmandam quæ uult. O hominem audacem.] Exclamatio Myfidis. testimonium ueritatis est. Verrum uidi Cantharam suffarcinatam.] Vide infirmum argumentum, prius uidi puerum afferri

afferri, dixit: pōst, non puerum, sed Cantharam suffarcinatam. Canthara, nomen est anus. Et hoc dicit, ut leuiter redarguat Mysidem, nō ut uincatur. hoc enim uidisse se innuit, Cantharam suffarcinatam, nō puerū portantem. Suffarcinatam. Proprium est anibus suffarcinatas esse. ut Persius, Pannucia Baucis. Et Paulus, Doliarem, claudam, crassam. Quod in pariundo aliquot affuerunt liberae. Indicium secuta confirmatio est, quam expressit Dauus refutatio. superest etiam ut & concludatur effectus doli, negante Chreme se daturum filiam: quod subinde efficit Dauus dolo. Aliquot liberae. Nec pauca, nec multa. Liberae. Testimonia libera contra seruum. Et hoc proprium Terentij est. nam de Romano more hoc dixit. Nae illa illum. Nae, ualde. Cicero, Nae illi uehemēter errant. Chremes, si positum puerum. *ἢ ὑποκρίσει*. Et est *μῖμνσις*, transit enim à mixto ad imitatioem characterem. Nae illa illum. Chremetem scilicet. Chremes si positum puerum. *μῖμνσις*, quando aliqua uerba sic pronuntiamus, ut uana uideantur. Non hercle faciet. Bene enim de se tertiam personam fecit, ut supra, At nunc faciet. Vt tu sis sciēs. Eloquēter. sic enim ueteres pro sciās

Sis sciens

dixere. In mediam uiam prouoluam. Bene, in mediam uiam: quia ante fores positus iacebat. Teq̃ ibidem peruoluam in luto. De proximo *παρόμοιον* repetit. Et quādo nomina sunt, *παρὰ νόμισιν*: quando uerba, *παρόμοιον* dicitur. Prouoluā. Id est, porrò uoluam. & dolo quidem minatur quod facturus non est: uerum sedulo id agit, ut iam puer tollatur è me, dio. simul eum seruat Chremeti: ut ipse recuset generum, non ut à quoquam passus uideatur iniuriam. Tu pol homo non es sobrius. Sobrius, est sanæ mentis, quasi sebius, hoc est ab ebrio separatus, secretus, separatus ab ijs qui discernuntur. Fallacia alia aliam trudit. Prouerbiū. cui subiacet, memorem mendacem esse oportet. Ciuem Atticam esse hanc. Transit ad imitationem. Eho. Interiectio est conturbatæ mulieris. Iocularium in malum. Econtrario pro graui, & molesto, ac nimio. Iocularium igitur *κατ' ἀντίφρασιν*. Quis hic loquitur? Chreme. Principium loquendi Dauus Chremeti dat, perfectum, quæ ipse conatus est. Per tēpus aduenis. Idem est per tempus, quod in tempore. aut certe per tempus, tempestiue. O Chreme, per tempus aduenis. Astute, quasi eū nunc primum uiderit. An nec tu omnia. Aut nec pro non legitur. aut ne tu omnia, ut ne producat, & accipiatur pro non. Tu omnia. Audisti, subauditur. Audisti' obsecro hem. Exultans Dauus infert, & inculcat frequenter repetendo. Audisti' obsecro hem. Difficile credendo, affirmat se non sciuisse præsentem Chremem: ut hac confirmatione nihil illum de se faciat suspicari. In cruciatum. Non in crucem, sed cruciatum. Hic ille est. Cum *ἢ ὑποκρίσει*, quasi uir magnus. sed hoc, Chremetem ostendens, dicit cum *ὑποκρίσει*. Non te credas. Dauum ludere. Virg. Non Diomedis equos, non curus cernis Achillis. Mi senex. Bene senex: quia quasi alienior est, & ignotus Mysidi. Mi, suppalpatio muliebris. Ne me attingas. Quædam ostenduntur aperte in comædijs: quædam ex alijs personis intelliguntur. Si pol Glycerio non omnia hæc. *ἢ ἀποσιώπησης* tertia, quod alienæ personæ interuentu reticeatur. Fiunt autē *ἀποσιώπησης*, id est reticentiæ tribus modis. aut enim tacet per seipsum & ad alium transit: & est prima. aut tacet, nec ultra aliquid dicit: & est secunda. aut alterius interuētū personæ silet: & est tertia. Nescis quid sit actum. Nescis, plerunq; dicitur ei, nō quem uolumus redarguere imperitiæ aut ignorantiae, sed quem facere uolumus ut uelit libenter audire. Paulum interesse. Noue, pro multum. Et est *τακτικῶς ἔλεγχος*. Ex animo omnia, ut fert natura, facias. Figura *ἢ ὑποκρίσει*. Nam quid est ex animo, nisi, ut fert natura? Et hæc sententia à Terentio *ἢ ὑποκρίσει* prolata est: quam Menander *ἢ ὑποκρίσει* posuit. Vt fert natura. Hoc est, naturalis & ingenta actio. An de industria? Id est sciētia, & prouidentia. ea enim quæ discimus & scimus, operatione genita & industria quadam scimus. ut Virgilius, Et cui putre solum, nanq; hoc imitatur arando.

Prouoluere

Sobrius

Per tempus

Aposiopesis
tribus modis

Nescis

Ex animo

Industria

ACTVS QVARTI SCENA VI.

CRITO HOSPES. MYSID. DAUUS.

c. **I**N hac habitasse platea dictum est Chrysidem. Iambici trimetri
Quæ se inhoneste optauit parare hic diuitias Eliditur u consonans
Potius, quàm in patria honeste pauper uiuere. in diuitias
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.

Sed quos perconter uideo. saluete. m. obsecro
Quem uideo: estne hic Crito sobrinus Chrysidis?

Is est

Isest. c.ó Myſis ſalue. m. ſaluos ſis Crito.

c. Itáne Chryſis m. hem, nos quidē pol miſeras perdidit. Duo troch. tres cretici.

*Sic addūt in
terpretes, &
ſine illo nō cō
ſtat uerſus tri
meter

c. Quid uos? quo pacto hic? ſatisne recte? m. nōsne? *ſic

Vt quimus, aiunt, quandō ut uolumus, non licet.

Iambici trimetri

c. Quid Glycerium? iam hic ſuos parentes repperit?

m. Vtinam. c. an nondum etiam? haud auſpicato huc me appuli.

Nam pol, ſi id ſciſſem, nunquam huc tetuliſſem pedem,

Semper enim eius dicta eſt hæc, atq; habita eſt ſoror.

Quæ illius fuerunt, poſſidet. nunc me hoſpitem

Lites ſequi, quàm hic mihi ſit facile, atq; utile,

Aliorum exempla commonent. ſimul arbitror,

Iam eſſe aliquem amicum, & defenſorem ei. nam ferè

Grandiuſcula iam profecta eſt illinc. clamitent,

Me ſycophantam, hæreditatem perſequi,

al. lubet Mendicum. tum ipſam deſpoliare non *licet.

† m. Optume hoſpes pol Crito antiquum obtines.

c. Duc me ad eam. quandō huc ueni, ut uideam. m. maxume.

D. Sequar hos. nolo me in tempore hoc uideat ſenex.

† Si addas morem in principio, conſtat uerſus: aut ſi pro optume legas oportune, & probabile eſt hoc commiſſum ſcriptoris uicio. Nam Donatus nō addit morem.

Platea

Optare

In hac habitaffe platea.] In hoc loco perſona ad cataſtrophē machinata, nunc loquitur. Nam hic Crito nihil argumento debet, niſi abſolutionē erroris eius. ſi mul ex uerbis ſuis, quàm grauis, quàm modeſtus, quàmq; iuſtus ſit oſtendit.

In hac habitaffe. Non habitare: ſed quia mortua eſt, habitaffe dicit. Platea.

Græci πλάττω dixerunt, quam nos plateam dicimus, Secundum formam

eiuſmodi, πλάττω & Medean, μεδω & ſpondeum ſcribimus. Quæ ſe inhoneſte opta-

uit. Optare, eſt unum de duobus eligere. Virgilius, Pars optare locum teſto. Parare hic

diuitias.] Animo hæredis dixit parare diuitias. Potius quàm in patria.] Primum dolet

Crito quòd meretrix fuit Chryſis. ſecundo progreſſus, quæritur quòd mortua eſt. Et no-

ta quòd tria dixit Crito contempſiſſe Chryſidem: patriam, honeſtatem, & paupertatem.

τὸ πρίτω etiam ſeruatum eſt graui uiro, cum illum ſobrinx pudet. ſimul hic oſtenditur eius

generis fuiſſe Chryſidem: ut quæ probe uiuere potuerit: niſi, ut ait, neceſſitas cogeret.

Quàm in patria honeſte. ἀντιδιωξὶς primum. Potius quàm in patria honeſte pauper ui-

uere. Hiſ uerbis à poëta iam honeſtus inducitur Crito, & dignus cui credit oporteat. Pau-

per uiuere ad illud reddidit, Sed inopia, & cognatorum negligentia coacta. Ea ad me le-

Interrogare ge redierunt Bona.] Hic ius tractauit dicendo redierunt: quia in familiam redeunt, ſi non

Percontari eſt hæres de proximo, aut ex teſtamento. Perconter.] Interrogatio, eſt cui neceſſario re-

ſpondetur aut etiā, aut non. Percontatio, cui nihil horum: ut ſi quis dicat, Cur adulterium

commiſiſti? Simul etiam modeſte, & mature, & de ſe nihil interrogaturus, cœpit à blandi-

Sobrini mentis. Eſt ne hic Crito ſobrinus Chryſidis? Sobrini ſunt conſobrinorū filij: nam ſic dicit

Saluus ſis Menander. uerum ut alij putant, de ſororibus nati, ut ſobrini quaſi ſororini. Saluus ſis

Crito.] Saluus ſis, aſſeueratio ſalutantis eſt, non quaſi reſponſio. Itan' Chryſis: hem.]

Non nunc interrogat, ſed commiſeratur: & ita ſequebatur ut diceret, periſt. ſed magis

gemitus ſignificat, quod minus dixerat. Nos quidem pol miſeras perdidit.] Hic in-

telligitur, ſuprà ſubaudiendum periſt. Nam pro periſt, hæc reſpoſuit perdidit. Quid uos?

quo pacto hic? Progreſſio loquentis ad interrogandum. Id eſt, puta, inquit, quòd illa pe-

riſt: uos autem quo modo? Quo pacto hic? Significatio eſt peregrinantis. Nōs ne? ſic

ut quimus.] τὸ ſic, nudum eſt. & eſt ſignificatio languoris cuiuſdam, & lentitudinis.

Sicue

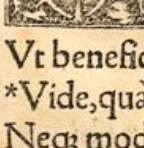
Sic ut quimus, aiunt, quando ut uolumus non licet. Et ad praesentis, & ad praeteritæ uitæ excusationem pertinet ista responsio: qua purgatur uoluntas Chrysidis in quaestu meretricio. Cecilius in Plocio, Viuas ut possis, quando nequis ut uelis. Quid Glycerium iam hic suos.] Cónuenit hæreditatem petēti, cónuenit iudici futuro, de pluribus indagare. Ergo recte & ordine quaesuit, Quid Chrysis: quid uos: quid Glycerium? *Vtinam*] Nouo genere exoptationem pro negatione intulit. Haud auspicato huc me appuli.] Id est inauispicatus, quod non esset auspicatus. & usitatum ueteribus sic dicere, si quid aliquando aliter euenisset quàm uellent. Nunquam huc tetulissē pedē.] Virg. Mēne efferre pedem genitor te posse relicto Sperasti: Et, Ferte simul Fauniq; pedem, Dryadesq; puellæ. Sed Critici adnotant alienius esse charactere comico, tetulissē pedem. Semper enim eius dicta est atq; habita soror.] Aut ueris credendum est, aut etiam falsis, quæ tamen inueterauerint. Hinc Cicero, Ita habeantur, itaq; dicantur. Habita ergo plus est, quàm credita. Semper eius. A possibili & utili. Nunc me hospitem lites sequi.] Mire dicit me, cum *in quædam*, id est senem & remotum à litibus. Hospitem, id est peregrinū. Lites sequi, id est pauperem. totum per *in quædam*. Quam hic mihi sit facile atq; utile.] Id est difficile, & inutile. & est comicum. Grandiufcula iam.] Ad parem ætatis refertur grandis, id est grandis natu est. Maior autem, generaliter & ad summam ætatis refertur, & ad comparisonem ætatis pariter positum est. Sycophantam.] Hoc est, cum in me conueniunt lites. Sycophantam. Bene sycophantam: quia bonam causam habet, nihil aliud timet quàm conuitia. Et sycophantam, subdistingue: & sic infer sequentia. Tum ipsam despoliare non licet. Ab honesto. & bene, quia nihil suum habet, nisi Chrysidis. Antiquum obtinet.] Antiquū, absolute dixit, ut æquum. aut bonum, quod antiqui solebant: aut certe per *in quædam*, id est morem, & ingenium. Duc me ad eam, quando huc ueni, ut uideam.] Vel hoc inquit, ut uideam. cur autē ut uideam: quia timet. & est ordo, Duc me ad eam, ut uideam. quando huc ueni. Videat senex.] Bene senex. Simo enim cum Chremete est, propter hoc uideri non uult, ne eius utatur apud socerum testimonio, rem esse Pamphilo aduersus Glycerium: & rursus nuptiæ cōfirmentur.

*Vtinam**Habitus
Creditus**Grandis
Maior*

ACTVS QVINTI SCENA I.

Trochaici tetrametri catalectici.

CHREMES. SIMO.

- C** ATIS iem, satis Simo spectata erga te amicitia est mea.
Satis pericli cœpi adire orandi iam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, penè illusi uitam filia.
- S.** Imò enim quàm maxime abs te postulo atq; oro Chreme,
Ut beneficium uerbis initum dudum, nunc re comprobes.
- C.** *Vide, quàm iniquus sis præ studio, dum efficias id quod cupis.
Neq; modum benignitatis, neq; quid me ores, cogitas.
Nam si cogites, remittas iam me onerare iniurijs.
- S.** Quibus? c. ah rogitas: perpulisti me, ut homini adolescentulo
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria,
Filiam darem in seditionem, atq; incertas nuptias.
Eius labore, atq; eius dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetrasti incepti, dum res tetulit: nunc non fert, feras.
Illam hinc ciuem esse aiunt, puer est natus. nos missos face.
- S.** Per ego te deos oro, ut ne illis animum inducas credere,
Quibus id maxime utile est, illum esse quàm deterrimum.
Nuptiarum gratia hæc sunt ficta atq; incepta omnia.
Vbi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his desinent,

**Vide corripi
pit sicut cane*

Erras

- c. Erras. cum Dauo egomet uidi iurgantem ancillam. s. scio. c. at
Vero uoltu, cum ibi me adesse neuter tum præsenserat.
s. Credo, & id facturas Dauos dudum prædixit mihi,
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac uolui, dicere.

Atis iam satis Simo.] Hæc scena officiorum disceptationem continet, patrum inter se de officio amicorum & paterna pietate tractantium. Satis iam satis. Hæc ueluti quædam controuersia est. namq; iniuriarum reus sit Simo. contra, dicitur per coniecturam, falsum esse quod intendit: cum Pamphilus neque a met, neque ex eo natus sit filius. & adhibetur deriuatio causæ, qua dicitur meretricem ista omnia esse molitam ad disturbandas nuptias. Satis iam satis. Benè, negaturus filiam, *Spektata* purgat prius officium suum de fide promissi: & ultrò accusat ipsum. *Spektata*.] Probata. ut Virgilius ait, Rebus spektata iuuentus. Imò enim.] Enim *παρρησιος* est figura. Imò enim quàm maxime abs te postulo. Renuntiare affinitati Chremetem aut parum adhuc intelli- *Initum* git Simo, aut subtiliter dissimulat: ut ad fidem promissi hominem compellat. *Initum*.] Coeptum ab ineundo: unde & initia quoq; dicta. Quod cupis.] Quod uelis. Legitur &, quod iubes. Neq; modum benignitatis, neq; quid me ores, cogitas.] Id est, nō cogitas aut quantum de benignitate amoris exigendum, aut præsumentum sit: aut quòd sit impossibi- le quod petis. Remittas iam.] Remittas pro mittas. Perpulisti me ut homini adolescen- tulo.] Hæc est tota accusatio. Homini adolescentulo. Sic Sallustius, Occultans se tugurio mulieris ancillæ. Filiam ut darem. Inuidiose, non, promitterem, inquit, sed darem quan- tum in te est. Dum res retulit.] Conpositum pro simplici est retulit. & altius quàm decet comicum characterem, dictum uidetur. Per ego te deos oro.] Defensio per coniecturam, & est ordo, Per deos oro te ego. Quibus id maxime utile est.] Argumentum à persona. Quibus id maxime utile est. à causâ ratiocinatiua. Vbi ea causâ.] quamobrem hæc fa- ciunt. *ἀναγκασιότατον*. nam non intulit, ob quam causam: cum supra dixerit, ea causâ. sed quasi dixerit, Vbi ea res: intulit, quamobrem hæc faciunt. Erit adempta.] Aut rem abundat, aut causâ. Vero uoltu.] Quasi dixerit Simo, simulabat ancilla. Cum ibi me adesse neu- ter tum præsenserat.] Credit. Aut etsi uisus à Myside erat, tamē ignorabatur esse Chremes, donec diceret Dauus, Hic ille est. non te credas Dauum ludere. Cum ibi me adesse. Tum deest, ut sit integrum, Tum cum. Dauus dudum prædixit mihi.] Hic ostenditur, quòd ut dit callidus Dauus, ut prædiceret futurum seni id quod ipse erat facturus. Nescio quid.] *Ac* Deest propter: ut sit, propter nescio quid, aut nescio pro qua re: ut sit aduerbiale. *Ac* uolui.] *Ac*, pro contra quàm.

A C T V S Q V I N T I S C E N A I I.

Trochaici tetrametri.

DAVVS. CHREMES. SIMO. DROMO. SERVVS.

- D. NIMO iam nunc ocioso esse impero, c. hem Dauom tibi
s. Vnde egreditur? d. meo præsidio, atque hospitis. s. quid
*illud mali est? In illud eluditur l
D. Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non uidi.
s. scelus,
Quē nā hic laudat? d. OMNIS RES est iam in uado. s. cesso alloqui?
d. Herus est. quid agā? s. ó salue bone uir. d. hem Simo. ó noster Chreme,
Omnia apparata iam sunt intus. s. curasti probe.
d. Vbi uoles, accerse. s. bene sanè id enim uero hic nunc abest.
Etiam tu hoc respondes? quid istic tibi negoci est? d. mihin? s. ita.
d. Mihine? s. tibi ergo. d. introij modo. s. quasi ego, q̄p dudum, rogem.
d. Cum tuo gnato unā, s. anne est intus Pamphilus? crucior miser.
Eho, non

Eho, non tu dixisti, esse inter eos inimicitias carnifex?

D. Sunt. s. cur igitur hic est? c. quid illum censes? cum illa litigat.

1 D. Imò uerò indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias.

Nescio quis senex modo uenit. ellum confidens, catus.

Cum faciem uideas, uidetur esse quantuius precij.

Tristis seueritas inest in uultu, atq; in uerbis fides.

In tristis eliditur s

s. Quidnā apportas? D. nihil equidē, nisi quod illā audiui dicere. *Iamb. tetrameter*

s. Quid ait tandem? D. Glycerium se scire ciuem esse Atticam. *Trochaici rursus*

2 s. Hem Dromo, Dromo. DR. quid est? s. Dromo. D. audi. s. uerbum si addideris. Dromo.

D. Audi obsecro. DR. Quid uis? s. Sublimem hunc intrò rape, quantum potes.

Iambici tetrametri

DR. Quem? s. Dauom. D. quamobrem? s. quia lubet. rape inquam. D. quid feci? s. rape.

D. Si quidquam mentitum inuenies, occidito. s. nihil audio. *Duo troch. tetrametri*

Ego iam te commotum reddam. D. tametsi hoc uerum est. s. tu tamen

Cura adseruandum uinctum, atq; audin? quadrupedem constringito.

Agenunc iam ego pol hodie, si uiuo, tibi

Iambici trimetri

Ostendam herum quid sit pericli fallere, &

Illi patrem. c. ah ne sæui tantopere. s. Chreme,

Pietatem gnati. nōne te miseret mei?

Tantum laborem capere ob talem filium?

Age Pamphile. exi Pamphile. ecquid te pudet?

1 Nisi in uero elidas u consonans, uersus erit Iambicus tetrameter catalecticus.

2 Si hem est in uersu, Iambicus est tetrameter. Si annectas uersui præcedenti, trochaicus est tetrameter catalecticus.

Nimo iam nunc ocioso esse impro.] Hæc scena, principium indicij, & iracundiam senis continet: atq; in ea uehementer exprimitur consuetudo patris, ac domini offensis, & indignantis. Animo iam nūc ocioso. Exultans egreditur Dauus, Otiosus nuntians prona esse omnia ad securitatem. Et ocioso, securo: quia negotium, sollicitudo est. Impero, pro uolo. an ut statim fiat, tanquam illud quod imperatur. Et impero, superbe dixit. summum enim indicium securitatis est superbia. Vnde egreditur,] Hic non interrogat: sed cum admiratione, uel magis cum indignatione dicit. Meo præsidio atq; hospitio.] Id est, Animo iam nunc ocioso esse impro. Atq; hospitio. Scilicet Critonis. Ego commodiorem hominem.] Hic Dauus admiratur, quod in ipso articulo periculi superuenerit Crito. Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non uidet. Potest enim & commodus esse quis, & alieno tempore superuenire potest. & commodum in homine est: aduentus, in facto eius: tempus, in opportunitate facti. Commodiorem hominem, aduentum, tēpus. Scelus, quemnam hic laudat?] Non est hic solœcismus: ad sensum enim, non ad uerba respexit. etenim propter sensus, uerba sunt: non propter uerba sensus. Omnis res est iam in uado.] In uado, in securitate. nam ut in profundo periculum est: ita in uado securitas est. Prouerbiale, in uado, in tuto. Quid agam?] Plus est dicere quid agam, quàm cogitare de fuga. Salue bone uir.] *tipura* maior est, quàm increpatio. cum

cum enim omne genus criminis aliquis superauerit: tunc exclusi, *εἰσπορεύσθαι* laudamus.

Hem.] Intericctio perturbati est. O noster Chreme.] Noster dicendo, latenter significat Glycerium filiam Chremetis esse inuentam. Omnia apparata iam sunt.] Quia infecta sunt de paratis. Curasti probe.] Probe, memoriter ut solet. *supra* enim dixerat senex, Imò abi intro, ibi me opperire: & quod parato opus est, para. Vbi uoles, accersere.] Vbi pro quando. nō est enim loci, sed tēporis aduerbium. Bene sanē.] Valide: quia qui sanus est, *Abest* idem & ualidus. Abest.] Pro, deest. Etiam tu hoc respondes?] Deest, an non. Etiam tu hoc respondes: Etiam, aut hortatio est, aut coniunctio. Et uide quanta dixerit, & quid, & isthic, & tibi. Mihine.] Quando non sumus parati ad respondendum, ducendo tempus eludimus. Mihine: Apparet ita turbari Dauum modo consilio poetæ, ut omnes amittat fallacias & oppressus prodat Pamphilum, dum malum comminus perhorrescit. totumq; hoc ex argumento est. Vult enim iā poeta catastrophē fieri. Modo introij.] Hoc signum, perturbatum induci ob conscientiam Dauum. Cum tuo gnato una.] Serui excusatio, filij accusatio est. & hoc quasi à perturbato diciē seruo: sed consilio poetæ ad exitum festinantis, & resolutionem fabulæ. An ne est intus Pamphilus?] Causa iræ uehementior inuenta est. Sunt.] Nulla ratione dicit, sunt: sed ne nihil respondeat. nam turbatus est, utpote oppressus. Quid illum?] Deest, propter: ut sit, propter quid illum esse censes. Cum illa litigat.] Chremi cōuenit hic sermo: hic enim irridet: qui & *supra* dixit, Amantium iræ, amoris redintegratio est. & sic hoc dicit ut alibi, Credo, ut sit misera præ amore, exclusit hunc foras.

Cum illa litigat. Irridet Simonem Chremes, quia dixerat, Iræ sunt inter Glycerium & gnatum. Imò uerò indignum Chremes.] Bene ad eum loquitur, qui est à nuptijs deterrendus: uel qui non interturbet orationem suam: uel quem etiam sibi precatorem destinet.

Ita loquitur quasi hæc sit causa cur sit Pamphilus ingressus: quòd quasi his ei intendatur à Critone hospite ducēdæ uxoris, quam ciuem Atticam uitiauerit. Nescio quis senex modo uenit.] Bene, nescio quis. etenim si notus esset, uidereē gratificari, id est gratiosius esse testis & minus uerus. Ellum.] Veteres quòd nos illum dicimus, uel ellum, uel ollum dicebant, quamuis ellum, quidam ecce illum uelint intelligi: tanquam pro ipso domum Glycerij ostendat Dauus, dicens: Ellum, quasi en illum. est enim, ut alij uolūt, pronomen: ut alij, aduerbium demonstrantis: nam pronomen huiusmodi ueteres sic proferebant, ille, ellus, ollus. sed (ut diximus) aduerbium compositum ex pronomine uideri potest: ut sit, en, uel ecce illum.

Confidens

Catus

Confidens.] Confidentem hic pro constanti non mala significatione posuit. Catus.] Callidus, doctus, ardens: *κατὰ τὴν φύσιν*. Vnde Cato dictus: ingeniorum etenim igneus uigor esse uidetur. Quantiuis pretij.] Ad magnitudinem refertur quantiuis, non ad paruitatem pretij. Et totum oratorie. scite enim locutus est. Sed interest inter quamuis, &

Tristis

quantiuis. nam alterum contemptiois, alterum laudis. Tristis.] Ad laudem interdū sumitur, non ad amaritudinem, tristis. Cicero: Iudex tristis & integer. Glycerium se scire ciuem esse Atticam.] Bene: constanter ad ea quæ locutus est, scire se dixit. Dromo Dromo.] Commotus ira & dolore nihil dixit, nisi quod lorariū repetendo sapius uocat. Verbum si addideris.] Bene, qui omnia præsentē socero contra nuptias loquitur. Audi obsecro.] Plerumq; à uerberandis. * uel indulgentia loquitur, uel mora. Sublimem.] Id

Sublimem

Quantum

potes

est in sublimē, per altum. Quantum potes.] Hoc est celerrime: quia segniores se ostendunt serui ad puniendos collibertos: scilicet mora ueniam captantes indignantium dominorum. Quia lubet.] Hoc sensu & *supra* dictum est: Aut si libitum fuerit, causam ceperit quo iure, quaq; iniuria. Quia lubet. Dauo dicit. Rape inquam.] Hoc Dromoni. Si quicquam inuenies mētum, occidito.] Hic plus dixit. Vbi enim uerba, *supra* dixit: nūc occidito. Commotum.] Citum, celerem. Quadrupedem.] Vtrum ligaturæ genus sic dicitur, quadrupedes: an quadrupedem ut feram: an quadrupedem, id est cum pedibus & manibus: an quadrupedem pro seruo, ac fugitiuo posuit: Sic Virgilius, Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit. Constringito.] Mire, ne quid fiat tragicum in Comœdia, usq; ad uincula ira progreditur: nec quicquam tentat ulterius. Si uiuo.] Qui certamini uolunt, incertam faciunt uitam suam. Herum quid sit pericli.] Herum, & patrem cum ingenti pronuntiatione dixit. Et alibi, Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut audebit: tanto magis audebit ceteros. Ne saui tantopere.] Ne, imperatio magis quàm coniunctiuo adiungitur. ut Virgilius, Ne saui magna sacerdos. Pietatem gnati.] *ἐλλοι*. deest enim uides, aut quid tale. Et est *εἰσπορεύσθαι*, pro impietate. Et uide inuidiam quasi parricidam accusantis. non enim pudorem dixit, sed pietatem. Tantum laborem capere *ἐν τῷ* assumentum est enim extrinsecus Me.

ACT V S

ACTVS QVINTI SCENA III.

Iambici trimetri.

PAMPHILVS. SIMO. CHREMES.

- P. **Q**vis me uolt? perij, pater est. s. quid ais omnium? c. ah,
Rem potius ipsam dic: ac mitte male loqui.
- S. Quasi quidquam in hunc iam grauius dici possiet.
Ain' tandem? cuius Glycerium est? p. ita prædicant.
- S. Ita prædicant: o ingentem confidentiam.
Num cogitat, quid dicat? num facti* piget? *al. pudet*
Vide, num eius* color pudoris signum usquam indicat? *co corripitur*
Adeo impotenti esse animo, ut præter ciuium
Morem, atq; legem, & sui uoluntatem patris,
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?
- P. Me miserum. s. modone id demum sensi Pamphile?
Olim istuc, olim, cum ita animum induxi tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi,
Eodem die istuc uerbum uere in te accidit.
Sed quid ego? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectutem huius sollicito amentia? an
Ut pro huius peccatis ego supplicium fufferam?
Imò habeat ualeat uiuat cum illa. p. mi pater.
- S. Quid mi pater? quasi tu huius indigeas patris.
Domus, uxor, liberi, inuenti inuito patre.
Adducti qui illam ciuem hinc dicant. uiceris.
- P. Pater, licetne pauca? s. quid dices mihi? c. at
Tamen Simo audi. s. ego audiam? quid ego audiam
Chreme? c. at tamen dicat sine. s. age dicat sino.
- P. Ego me amare hanc, fateor. si id peccare est, fateor id quoq;. *Troch. tetrametri*
Tibi pater me dedo. quiduis oneris impone. impera.
Vis me uxorem ducere? *hanc uis amittere? ut potero, feram.
Hoc modo te obsecro, ut ne credas à me adlegatum hunc senem.
Sine me expurgem, atq; illum huc coram adducam. s. adducas?
p. sine pater.
- c. Æquum postulat. da ueniam. p. sine te hoc exorem. s. sino.
Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar Chreme.
- c. Pro peccato magno paulum supplicij satis est patri.

Vis me uolt? perij.] Hic accusatio est: quæ soluitur defensione, in eo quod ad
amorem pertinet, per concessionem: in eo quod ad Critonis personā, per con-
iecturam. Quid ais omnium? *ἀποσιώπησις* tertia: & est ad deformationem
personæ. Et est irati familiaris *ἀποσιώπησις*, cum pro dignitate peccati non inue-
niat conuiuium. Quid ais? Non interrogantis, sed inuehenti, & est *ἰνελήσις* multa signifi-
cans

*Hanc super-
est, nisi legas,
uxorem hanc

Ain tandem?

cans, in eo quod ait, omnium. Quasi quicquā in hunc iam grauius dici posset.] Quān-
quod fecit, quān puod peccauit. Ain' tandem?] Querit Probus, ain quā pars oratio-
nis sit: & an una sit. est autem ain', quasi ais' ne. Et mire, quasi ipse dicat quod Dauus dixerit.
Ergo ain, percontatiuum uerbum est. Tandem.] Pro tamen. Prædicāt.] Artificiose pro
dicunt posuit. Aded in hac re uehemēter commotus senex hoc ipsum repetit, Ita prædicāt,
per iracundiam. Et ita est *ἰσχυρὰ*, ut repetantur uerba, in quibus arguitur impudentia. O

Confidentia

ingentem confidentiam.] Et cōfidentia modo pro audacia est cū improbitate, ut sit in Phor-
mione, Homo confidens. Aliter hic suprā confidens pro constanti, & graui. Ergo confiden-

Fiducia

tia interdum in bona significatione, interdum in mala ponitur: sed fiducia semper in bona
Num cogitat quid dicat: num facti piget?] Amens est qui nesciat quid dicat: amentior,
quem non poeniteat facti sui. Num cogitat quid dicat? Quia iniuriarum se alligat.

Signum

Num facti piget? Quia dicit prædicant: non, dicunt. & ut solent irascentes, auertit oratio-
nem a secunda ad tertiam personam: ab ea cum qua loquebatur, ad aliam. Num eius co-
lor pudoris signum usquam indicat? Signum, est parua quædam significatio, indicans to-
tius rei qualitatem. Num eius color pudoris signum usquam indicat? Paterno animo di-
cit. Nanq; patribus uelle erubescere filios, pudentesq; esse, familiare est: cui contrarium est,
Erubuit, salua res est. Hoc ergo dicit, Nec timet, inquit, nec eum poenitet, nec pudet. Præ-

Præter

ter ciuium morem.] Præter, contra nunc significat. Impotenti.] Nimis potenti, uel certe
debili, & deuicto. Ciuium morem, atq; legem, & sui uoluntatem patris.] Tria contempta
sunt, mos, lex, imperium patris. Tamen.] Cum nō dixerit quāuis, subiecit tamen: & figu-
ra est *ἀνακρότητος*. Me miserum.] Initium defensionis, & deploratio calamitatis & miseria,
quia in amorem culpam remouet a uoluntate sua, cūm pater quod amat filius uitium men-

Sentire

tis dicat esse, non impulsus dei. Modo ne id demum sensisti Pamphile?] Comprobatio-
ne ostendit eum esse miserum. Demum autem, signum est tarditatis. Et sentire dicitur, qui
nix colligit se, uixq; animaduertit: ut alibi, Vix tandem sensi stolidus. Olim istuc olim.]
Obiurgatio est, quod dictum est olim, confirmationem autem per repetitionem ostendit.
Vt Virgilius, Diuū c d e o euenit fuit. Aliquo pacto.] Quoquo modo. Sed quid
ego?] Proprium est parentibus indignatione uelut abijcere curam filiorum, cum destoma-
chati fuerint. Sed quid ego. *ἰκερθε* per *ἀποσιώησιν*. Solicito.] Solicitam reddo, id est, cō-
tristo & perturbo. Cur meam senectutem.] Non me, sed meam senectutem: quod plus est,
& miserabilius dicit. Imō habeat, ualeat.] Non irascitur ut pater, sed dissimulat ut alienus:
quia uehementer dolet. Et habeat, subauditur illam. Mi pater.] Mi, meus. & principium
factum a conciliatione personæ. Quasi tu huius indigeas patris.] Huius, ostendens se di-
xit: ut Virgilius, Est hic, est animus lucis contemptor. Domus, uxor, liberi inuenti.] Mira
grauitate sensus elatus est. nec de Menandro, sed proprium Terentij Et liberi inuenti dicit,
cum unus esset: sed inuidiosius liberi. Et inuenti, non geniti, secundum illud, Hoc ego scio,
neminem peperisse hic. Domus addidit, non, lupanar. Et oratorie, de uno pluraliter loqui-
mur. Viceris.] Verbum est eius qui uix sibi extorquet ut abijciat curam. Et proprium pa-
tribus, ac familiare iratis. Pater, licet ne pauca?] Titubans, & balbutiens oratio pudore &
conscientia. Age dicat, sino.] Hoc totum non ex animo permittentis, sed cum stomacho
patientis est. Ego me amare hanc fateor.] *ἀμφιβολία τίς ἴστω*. Et bene hanc dicit, non Glyce-
rium, cuius nomine offenditur senex: nec peregrinam, ignominiam scilicet uitans. Si id
peccare est, fateor id quoq;.] Noli, inquit, me accusare quia amo. amantem enim nemo ac-
cusat, ut febricitantē nemo accusare potest cur febricitet. sed amare, inquit, si putas esse pec-
catum: fateor etiam me hoc peccasse. Mire igitur & sub defendit culpam: & assensus irato est.

Aldus amat.

Fateor id quoq;.] Peccare me scilicet. Si id peccare est. Peccare dicit: quia amor deus
est, non uoluntas. Tibi pater me dedo.] Bene dedo, quasi hostilia & cōtraria uolenti. nam
deditio, in hoste fieri solet. Quiduis oneris impone, impera.] Executus est translationem
oneris, dicendo impone, ut potero feram. Vis me uxorem ducere: hanc uis amittere?] Et
quod unum est, duo fecit: ut ostendat se non posse ferre. Vt potero feram.] Obsequium si
ne uoluntate ostendit: & multum ualet sub Chremetis præsentia hæc confessio ad recusan-
das nuptias. Vt ne.] Pro, ut non. Allegatum.] Adhibitum. Hunc senem.] Critonem
scilicet. Et non Critonem, sed senem dicit: ut de hac appellatione pondus adijceret testimo-
nio. Aequum postulat, da ueniam.] Artificiose interponit loquētem Chremetem: quem
uolens usq; ad cognitionem filia suæ retinere, non facit irasci Pamphilo ob contemptum fi-
lia suæ, & post hoc abire de medio. Da ueniam.] Concede, indulge. Sine te hoc exo-
rem.] Id est, ut me purgem: non, adducam. Ab hoc me falli comperiar.] O paterna pie-
tas, ipse accusator est, & redargui se cupit. Paulum supplicij.] Supplicium dicit ipsam
accusationem.

Trochaici tetrametri catalectici.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILVS.

CR. **M**ITTE orare. una harum quæ uis caussa me, ut faciam, monet.
Vel tu, uel quod uerum est, uel quod ipsi cupio Glycerio.

CH. Andrium ego Critonem uideo: & certe est. saluos sis Crito.
Quid tu Athenas insolens? CR. euênit. *sed hicine est Simo?

*sed redndat
nisi elidas e

CH. Hic est. s. mên' quæris? eho tu Glycerium hinc ciuem esse ais?

CR. Tu negas? s. Itâne huc paratus aduenis? CR. qua re? s. rogas?
Tú ne impune hoc facias? tú ne hic, homines adolescentulos,
Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?
Solicitando, & pollicitando eorum animos lactas? CR. sanúsne es?

s. Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?

P. Perij. metuo, ut substat hospes. CH. si Simo hunc noris satis,
Non ita arbitrere. bonus hic est uir. s. hic uir sit bonus?

Itâne attemperate uenit hodie in ipsis nuptijs,
Ut ueniret antehâc nunquam? est uerò huic credendum Chreme?

P. Ni metuam patrem, habeo pro illa re quod moneam probe.

s. Sycophanta. CR. hem. CH. sic Crito est hic mitte. CR. uideat, qui fiet.
Si mihi pergit, quæ uolt, dicere ea, quæ non uolt audiet.

s eliditur in
istac

Ego *istac moueo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?

Nam ego quæ dixi, uera an falsa, audieris iam sciri potest.

Atticus quidam olim naui fracta, apud Andrum eiectus est,

Et istac unâ parua uirgo. tum ille egens, forte applicat

Primum ad Chrysidis patrem se. s. fabulam inceptat. CH. sine.

CR. Itâne uero? obturbat. CH. perge. CR. tum is mihi cognatus fuit,

Qui eum recepit. ibi ego audiui ex illo, sese esse Atticum.

Is ibi mortuus est. CH. eius nomen? CR. nomen tam cito tibi?

Phania. CH. hem, perij. CR. uerum Heracle opinor fuisse Phaniam.

Hoc certo scio, Rhamnusium se aiebat esse. CH. ó Iuppiter.

CR. Eadem hæc Chreme multi alij in Andro tum audiuerunt. CH. utinam id sit

Quod spero. eho dic mihi, quid eam tum Crito? suamne aiebat esse?

Tetrameter
scaxon catale
cticus

CR. non

Octonarius Iambicus

CH. Cuiam igitur? CR. fratris filiam.

Iambicus Dimeter

CH. Certe mea est. CR. quid ais? s. quid tu ais? P. arrige aureis Pamphile.

Trochaici
tetrametri

s. Qui credis? CH. Phania ille, frater meus fuit. s. noram, & scio. CH. Is

Bellum hinc fugiens, meq; in Asiam persequens, proficiscitur.

Tum illam hic relinquere est ueritus. post illa nunc primum audio,

Iamb. tetra.

Quid illo sit factum, P. uix sum apud me, ita animus commotus est metu,

f 3 Spe,

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.

S. Næ istam multis tuam inueniri gaudeo. P. credo pater.

CH. At mihi unus scrupulus etiam restat qui me male habet. P. dignus es
Cum tua religione, odio. nodum in scirpo quæris. CR. quid istuc est?

CH. Nomen nō cōuenit. CR. fuit Hercle aliud huic paruæ. CH. quod Crito?
Nunquid meministi? CR. id quæro. P. Ego ne huius memoriam
patiar meæ

Voluptati obstare: cum ego possim in hac re medicari mihi.

Non patiar, heus Chreme: quod quæris, Passibula est. CR. ipsa est,
CH. ea est.

P. Ex ipsa audiui milies. s. omneis nos gaudere hoc Chreme,
Te credo credere. CH. ita me Di ament, credo. P. quid restat pater?

S. Iamdudum res reduxit me ipsa in gratiam. P. ô lepidum patrem,
De uxore ita, ut possedi, nihil mutat Chremes. CH. causa optima est.
Nisi quid pater aliud ait. P. nempe. s. scilicet. CH. dos Pamphile est,
Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam. Eho mecum Crito.
Nam illam me haud nosse credo. s. cur non illam huc transferri iubes?

P. Recte admones. Da uo istuc dedam iam negoti. s. non potest.

P. Qui? s. quia habet aliud magis ex sese, & maius. P. quidnam?
s. uinctus est.

†iube Pyrris P. Pater, non recte uinctus est. s. haud ita iussi. P. †iube solui obsecro.

chius est S. Age fiat. P. at matura. s. eo intrô. P. ô faustum, & felicem hunc diem.

Itte orare.] Hic in scenā progreditur Crito: in cuius uerbis non modo quod
ipse promittit, sed etiam quod & Pamphilus dixerit, demonstratur. Et hic o-
mnis error aperietur fabulæ. Mitte orare, una harū quæuis causā.] Pam-
philo dicit. & dicendo una harum, ostendit multas esse causas: etiam pares
magnitudine esse, dicendo Quæuis. Andrium ego Critonem uideo:] Bo-
num initium agnitioni filiam. Itaq; compendij causa, non laborat de agnitio-
ne personæ Critonis, ut ab eo facile doceri possit. Saluus sis Crito.] Ne labore ad persua-

Insolens

dendum: miro compendio poetæ, iam Crito notus est Chremi. Quid tu Athenas inso-
lens:] Insolens, insolitus, infuetus. Cicero, Moueor etiam loci insolētia. Sallustius, Insolens
uera accipien di. Insolens & arrogans intelligitur. Qui præter legem agit humanam, & na-
turalem, insolens dicitur. Cicero, In uictoria, quæ natura insolens, & superba est. Euenit.]
Pudet fateri propter hæreditatē uenisse. Et uide ipsum esse, qui dixerit supra, Clamitent me
sycophantam, hæreditatem persequi. Paratus aduenis:] Hoc est subornatus, & composi-
tus dolo. Tu ne impune hoc facies:] Mire acriter Critonem aggressus, dilatauit inculpationē,
& generalem fecit uirtute oratoria, quæ *deuotus* dicitur. Tu ne hic.] Id est Athenis, ubi
delicta uindiciantur. In fraudem illicis.] Illigas, unde Virg. Terna tibi hæc primum tripli-
ci diuersa colore Licia circundo. Licia enim dicta sunt quali ligia. Eorū animos lactas:]
Hinc etiam oblectatio dicitur. Lactas. Quasi teneros animos. Lactare, est dulcedine ali-
qua tenere, ad persuasionem inducere: unde & delectare, & oblectare dicimus. Ac meret-
tricios amores nuptijs cōglutinas:] Vide oratorie agi, ut grauius Critonem accuset Simo,
nunc defendit filium, quem dudum increpauerat. Ac meretricios amores. Peius lenoci-
nio crimen ingessit: non amicam facere de meretrice, sed coniugem. Nuptijs cōglutinas:]
Hoc grauius est lenocinio. Metuo ut subster hospes.] Ut, ne non. Lucilius, Tuam ut me-
moriā retineas. Et bene hospes ait, non homo, uel Crito. est enim in ipso nomine causā diffi-
dentiæ. Non ita arbitrere.] Id est, nō arbitreris. Bonus est hic uir.] Cum pōdere, & di-
stinctione inferendum. Hic uir sit bonus: Hic, per *apertum* nec uirum, nec bonum esse dixit.

Hic uir

Hic uir sit bonus: Mire poeta cum oportuerit Critonem inimiciorum Chremi esse quam Simoni, sic rem inducit, ut notior ei sit contra quem maxime uenerat, atque ab eo defendatur magis, ut res progredi ad catastrophas possit. In ipsis nuptiis.] In ipso articulo nuptiarum.

In ipsis nuptiis

Vt ueniret ante hac nunquam? Plerumque casus imitatur industriam: & hoc saepe fit, ut etiam sedulo facta, sint suspecta. Sycophanta.] Hoc est quod minime uoluit sibi dici Crito, nam ita locutus est supra, Clamitent me sycophantam, hereditatem persequi. Hem.] Principium iracundiae, audiuit enim quod maxime uitabat: nam ut supra, Clamitent me sycophantam. Sic Crito est hic, mitte.] Hic Chremes traducit illum ab iracundia, dicendo sic eum esse. Menander.

* Et recte: quia naturae ignoscitur, uoluntati non item. Si mihi pergit quod uult, dicere.] Grauius & mature. Ego istaec moueo, aut curo:] Est enim sycophanta perturbare rem bonam, & curare malam. Hoc igitur dicit cum inquit, Ego haec turbo, aut cogito quemadmodum tu dicis Simo. Non tu tuum malum aequo animo ferres:] Non filium, sed amorem in filium, significat. An quia iratus est: Et quaeritur, an conueniant haec uerba, Pamphilo ueniente. Immo enim conueniunt: nam quanto magis dissimulat fauorem, tanto plus acquirit fidei ad ea quae loquitur. Iam sciri potest.] Addidit & temporis celeritatem, & magna maturitate dixit. Atticus quidam olim.] Haec pars argumenti est: quae & supra iam dicta. Forte applicat.] Applicat, proprie de naufragio in litus electo atque egeni. Primum ad Chrysidis patrem.] Quid est, primum: an quia postea mortuus est? Fabulam inceptat.] Aut ad comœdiam retulit, fabulam: quia fabula comœdia: & quia argumentum quasi fabulae narratur, aut certe ad irrisionem narrationis dicit. etenim Olim fabulae proprium: ut Horatius, Olim Rusticus urbanum murem mus paupere feretur accepisse cauo, ueterem uetus hospes amicum. Itane uerò obturbat:] Si subdistinguit: interstrepit accipe. Si non distinguit, euerit intelligas. Itane uero obturbat: Potest itane uerò, subdistingui: & sic cum comminatione inferri, obturbat. Ibi audiui ex illo.] Magna confirmatio ueritatis est. Nomen tam cito tibi:] Non negantis est, sed difficile se dictum ostendit. Phania.] Hoc ita dicit Crito, ut nemo audiret: scilicet adhuc dubitans, an ipse sit. Hem.] Sunt qui putant Simonem dicere irascentem filio Critonem submonenti.

Applicare

Fabula

Comœdia

Perij.] Hoc Pamphilus post iracundiam patris, An Chremis est dolentis ad uel eius mentionem, uel quod in filiam penè peccarat? Verum Hercle opinor.] Hoc adhuc contanter est dictum: & ideo indiget confirmatione. Rhamnium se.] Piræus, & Rhamnus, & cetera huiusmodi, maritima Atticae oppida intelligenda sunt. Rhamnus, pagus Atticae est.

Multi alij in Andro.] Hoc testimonium cæcum dicitur. Testimoniorum enim modus duplex est: manifestus, & cæcus. Manifestus, est qui certos testes, & praesentes habet. Cæcus, in quo multitudinem, aut ciuitatem dicimus scire, ut Cicero, Testis est tota Sicilia. Quod tamē audientem consternat. Est etiam in cæco iurandum, tabulae absentesque personae.

Testimonia cæca & manifesta

Cuiam igitur?] Veruste, cuiam, quod omnibus generibus, & casibus seruit. Arrige aures Pamphile.] Translatio à pecudibus, quibus uerbis intendit, accipiendam esse uocem.

Cuiam

Arrige aures Pamphile. Hoc Simo uidetur dicere. Vt alij putant, ipse sibi Pamphilus. No ram, & scio.] Norā Phaniā, Scio fratrem fuisse. Ergo & ad personā, & ad rem retulit. Meque in Asiam persequens, proficiscitur.] Bene in Asiam, ubi bellum non erat, sed in Græcia. Et persequens dicit, perseverationem sequentis ostendens. Persequimur enim qui non desinit sequi. Virg. Quae te sola puer, multis è matribus ausa Persequit. Vix sum apud me.] Hoc est argumentum sapientibus lætitiā uehementem in bonis moderandā: cum unusquisque gaudens ita perturbetur, ut apud seipsum iam non sit. Vix sum apud me. Non sum apud me, magis consuetudine, quam ratione dicitur. Aut forte sic dicit, quasi abierit animus, & rursus redierit. Ita animus commotus est metu.] Duo carniſices futurarum rerum sunt, spes & metus. Dolor enim & gaudiū, praesentium rerum sunt. Virg. Hinc metuunt, cupiuntque: dolent, gaudentque, nec auras Respiciunt. Sed dolor hic in lætitiā non posuit, & mire ordinem seruauit: sic enim se hæc inuicem sequuntur. Et aduersus distinguendum est, spes, gaudium: ut separatim inferantur.

Arrigere aures

Persequi

Apud se non esse

Mirando.] Mirando, dum miror, & est participium. Næ istam.] Næ, nimis. Cicero, Næ isti uehementer errant. Sallustius, Næ ista nobis mansuetudo, & misericordia. Gaudeo.] Gaudemus nostris, gratulamur alienis. Vt Sallustius, Et ei uoce magna uehementer gratulabantur. Næ istam multis tuam.] Non multis modis inueniri gaudeo: sed tuā inueniri. Alij, multis modis tuā inueniri gaudeo: non, inueniri gaudeo. Hic iam redit in gratiā Simo cum filio: nisi forte patrē socerum appellat, ut Turnus apud Virgiliū, Et nos tela pater, ferrumque haud debile dextra Spargimus. Sed quomodo infra dicit, Quid restat pater? an restat ideo, quia hæc iam maior pars reconciliationis est? Credo pater.] Incertum utrū, cui gratulatur, Simo sit, quamuis Pamphilus respondere potest enim Chremes & pater uideri. Credo pater. Sic responderi solet dicenti, gaudeo. At mihi unus scrupulus etiam restat.] At, discretium

Gaudere

Gratulari

Creda

Scrupulus est superiorum dictorum. Scrupulus à scrupo lapide dictus, lapillus minimus. nam nimis molestæ sunt pedibus scrupulosæ uia. ut Virg. Scrupea tuta lacu nigro, nemorumq; tenebris. Etiam. Pro adhuc. Dignus es cum tua religione, odium. Aut dignus odio, aut accusatiuus pro ablatiuo casu est positus, pro odio, aut separatim odium legendum est, ut sit dignus qui male habearis. Nodum in scirpo quaris. Scirpus, palustris res & leuissima. Lucilius in primo, Nodum in scirpo insane facere uulgus. Est autem scirpus, sine nodo, & leuis iunci species. Alibi ipse, Reddunt curatura iunceas. Plautus. Scirpo induitur ratis.

Scirpus Id quæro. Rursus Crito obliuiosus est, utpote alienarum rerum. Voluptati obistere. Nunc latitiæ & gaudio. Heus Chreme. Heus dicendum erat, quia Chremes Critonem intuebatur. Ex ipsa millies audiui. Duas res ostendit Pamphilus, & quod uerū sit quod ex ipsa saepe audierit, & quod sit Glycerium. Omnes nos gaudere hoc. Aut hoc correpte, aut hoc producite: ut sit, hac re gaudere. Et gaudere, nostris est, ut supra adnotauimus: alienis uerò, gratulari. Sallustius, Et ei uoce magna uehementer gratulabantur. Plus est ergo gaudere, quàm latari. Quid restat pater? Hoc est, ne irascaris. O lepidum caput. In quo lepōris est plurimū, lepidus dicitur. Nam lepos est uenustas. Nempe, scilicet. Nempe, & scilicet dicentes, manu uel uultu dotem significat. quod mox intelligit Chremes. Alij

Latari

Lepidus

Lepos

Scilicet Chremetis personam faciunt. Dos est Pamphile. Id est, Pāphilo pro uxorē dabuntur decē talenta. Accipio. Ille nisi dixisset, accipio: dos non esset. datio enim ab acceptione confirmatur: nec potest uideri datum id, quod non sit acceptum. Eho. Eho hic admiratio est intentionis ad id quod dicturi sumus. Dedam iam. Addidit & temporis celeritatem. Qui. Quamobrem. Non recte uinctus. Id est, non iuste. sed hic ad causam retulit nō recte: Senex uerò, ad rem retulit. Haud ita iussi. Quia quadrupedem stringi iusserat, quasi recte ac diligenter. Et hoc ipsum non uacat. nam iam ioculariter loqui, & minus irascentis est, & placibilis animi. Haud ita iussi. Eleganter lusit ad ἀμφοτέρω. & simul ostendit, quàm propitiū sit Pamphilo pater, & quàm facile ueniā Dauo impetrare possit ab eo: quippe qui iam etiam locetur. Pamphilus autem dixerat, non iuste: ille sic respondit, quasi dixerat, non diligenter uinctus est. Et haud ita iussi. sic enim præceperat, quadrupedem constringito.

ACTVS QVINTI SCENA V.

CHARINVS. PAMPHILVS.

c.

ROUIISO quid agat Pamphilus. atque eccum. p. aliquis forsā
san me putet

Iambicus tetrameter

*Trochaicus
tetrameter*

*†Deorū dis/
syllabum est.*

**In uolupta/
tes eliditur u.*

*Trochaicus
tetram. uterq;*

Non putare hoc uerum: at mihi nunc sic esse hoc uerum lubet.
Ego uitam deorum propterea sempiternam esse arbitror,

Quod * uoluptates eorum, propriæ sunt. nam mihi immortalitas
Parta est: si nulla ægritudo huic gaudio intercesserit.

Sed quæ ego potissimū exoptē nunc mihi, cui hæc narrē, dari? *Iamb. tetrameter*

c. Quid illud gaudi est? p. Dauom uideo. nemo est, quem malle omnium.

Nam hunc scio mea solide solum gauisurum gaudia.

Rouiso quid agat Pamphilus. Hæc scena alterum generum Chremeti cōpa-
rat: ne aut Charinus tristis recedat, aut nō prouisum uideretur Philumena.

Prouiso quid agat. Hoc colloquium post compendii fabulæ inducitur: ut
una narratione etiā negociū Charini transigi possit. Prouiso quid agat. Du-
pliciter res ab oculis spectatorū mouentur: aut enim futura promittuntur, aut
facta narrantur. Prouiso, duo significat: & prouideo, & procedo. Nunc sic esse hoc uerum
lubet. Sic delicate pronuntiandum est, & separatim distinguendum. At mihi nūc sic esse
hoc uerum lubet. Sensus hic est, Alij putent, ut uolunt: ego autē uerū esse confirmo quod
mihi lubet uerum credere. Ego uitam deorum propterea sempiternam esse arbitror. O-

*Mutuum
Proprium*

mne quod habemus aut mutuum est, aut proprium. mutuum est quicquid ad tempus ha-
bemus, nec postmodum nostrum futurum est, ut uxor, domus, uilla, serui, & cætera in hunc
modum. proprium, ut uirtus animi, & bonum sempiternum: quod proprie de dijs dicitur.
nō enim aliūde uenerūt, sed apud seipsos sunt semper. & Epicurū secutus, hoc dixit. Proprie
ergo

ergo de dijs sempiternum dicitur. Nam inter sempiternū, & perpetuum hoc interest: quòd sempiternum ad deos, perpetuum proprie ad homines pertinet. Ego uitam deorum propter ea.] Hanc sententiam totam Menandri de Eunuchò transtulit. Et hoc est quod dicitur, Contaminari non decere fabulas. Ego uitam deorum. Non dixit, quòd scit: sed quod uerum putet. Et est λόγος ἀποφύγετον, quod à cæteris philosophis repudiatur, de ocio deorum, ac perenni uoluptate. Propriæ sunt.] Perpetuæ sempiternæ, quæ nō sunt accommodatæ ad tempus, ac mutæ. sic & suprâ, Nihil ne esse propriū cuiq; Si nulla ægritudo huic gaudio intercesserit. Scilicet secundum supradictam sententiam, Si propria, inquit, hæc fuerit uoluptas, deus sum. Quid illud gaudij est? In alijs, Dauis persona infertur. Nam hunc scio mea solide solum.] ἀρχαίως. Solide solum.] Figura παρόμοιον

A C T V S Q V I N T I S C E N A V I.

D A V V S. P A M P H I L V S. C H A R I N V S.

D. **P** A M P H I L V S ubinā hic est? P. Daue. D. quisnam homo est? P. ego sum. D. ò Pamphile. Iambici tetrametri.
P. Nescis quid mihi obtigerit. D. certe: sed quid mihi obtigerit, scio.

P. Et quidem ego. D. more hominum euēnit, ut quod sim nactus mali, Prius rescisceres tu, quàm ego, quod tibi euēnit boni.

P. Mea Glycerium suos parentes reperit. D. ò factum bene. C. hem.

P. Pater amicus summus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probe.

P. Nec mora ulla est, quin eam uxorem ducam. C. num ille somniat.

Ea, quæ uigilans uoluit? P. tum de puero Daue? D. ah, desine.

Solus est, quem diligunt Di. C. saluus sum si hæc uera sunt.

Colloquar. P. quis homo est? Charine in tempore ipso mihi aduenis.

C. Bene factum. P. hem, audistin? C. omnia. age, me in tuis secundis respice.

Tuus est nunc Chremes, facturum, quæ uoles, scio esse omnia.

P. Memini, atq; adeò longum est, nos illum expectare, dum exeat.

Sequere hac me intus: apud Glycerium est nunc tu Daue abi domum:

Propera, accerse, hinc qui auferant eam. quid stas? quid cessas? D. eo.

Ne expectetis, dum exeant huc, intus despondebitur.

Intus transigetur siquid est, quod restet. Plaudite.

C A L L I O P I V S R E C E N S V I.

Dimeter Iambicus

P Amphilus ubi nā hic est? In hoc actu mira arte ea quæ restant de comœdia, breuiter explicantur, & designantur duorum sociorum binæ nuptiæ. Pamphilus ubi nam hic est? P. Daue. D. Quis hic est? In affectu gaudentis Pamphili, & Dauis gratulatione cognitionem rerum Charino præbuit: cuius persona parce uititur post compendium. Sed quid mihi cōtigerit, scio.] Scio, Scire, id est persenssi. More hominum.] Hominum abundat. More hominū Euenit ut quod sim nactus mali. Quia fama mali celerior, quàm boni: id est, ut facilius mala quàm bona nūntentur. Ad hoc ergo dixit, quòd ille prior scierit quòd esset uinctus, quàm ipse cognitam Glycerium cognosceret. Mea Glycerium suos parentes reperit.] Hæc ita narrantur Dauo, ut eadem opera etiam Charinus audiat. Pater amicus summus.] Hæc omnia, ut diximus, propter Charinum dicuntur, ut audiat. Amicus summus. Deest eius. Num ille somniat ea quæ uigilans uoluit? Hinc Virgilius, Credimus: an qui amant ipsi sibi somnia fingunt? Desine

Trochaici
tetrametri
† Si legas, Tu
prius resciscer
res, uersus
probe cōstat

Respicere Desine.] Compendium attulit. Bene factum.] A gratulatione coepit. Omnia.] Compendium. Age, me in secundis tuis rebus respice.] Hæc sunt quæ absolute dicuntur. & est commonitio: Sunt enim qui felicitate elati, ne respicere quidem uelint amicos. Et respicere est proprie retro aspicere. Id est, quem præcedis felicitate, non obliuiscaris. Tuus est nunc Chremes.] Lucilius in secundo, Nunc prætor tuus est, meus si discesserit homo Gentili.

Tu Daue abi domum,] Hi uersus, usq; ad illum, Gnatam tibi meam Philumenam uxorem, negatur Terentij esse: adeo ut in pluribus exemplaribus bonis non inferantur.

Atq; adeo longum est nos illum expectare.] Quia & audacter, & artificiose binos amores duorum adolescentium, & binas nuptias in una fabula machinatus est: & id extra præscriptum Menandri, cuius Comœdiam transferebat: idcirco aliud in proscenio, aliud post scenam reulit: ne uel iusto longior fieret, uel in eadem propter rerum similitudinem cogerentur. Sequere me hac intus, apud Glycerium est.] Iam post scenam itur: quia ulterius in proscenio nihil agitur. Ne expectetis.] Mire dicit, latenter se laudans: quo uerbo audiu adhuc audiendi populum, adeoq; cupidum & intentum ostendit, ut finem Comœdiæ euenisse non senserit. Intus transigetur si quid est quod restat. Artificiose Poeta hæreditatis iustam petitionem ex Critonis persona prætermisit, quæ ei Glycerio cognita iure tribuebatur: ne uel paruo rei Critonis tractatu, aut defraudatione Glycerij infuscaretur finis fabulæ ad latum exitum spectans. Si quid est quod restat. Quia narratione dignum non est quod Charinus rogat.

F I N I S.

FABULAE INTERLOQUUTORES

Laches senex	Pythias ancilla
Phædria adolescens	Thraso miles
Chærea adolescens	Sanga lixa
Parmeno seruus	Gnatho parasitus
Dorus eunuchus	Chremes adolescens rusticus
Thais meretrix	Sophrona nutrix
Dorias ancilla	Antipho adolescens

IDIOMATA PERSONARVM, ET ETYMOLOGIAE.

Laches à sortiendo siue ab intendendo actionem iniuriarum, pius in filios & uehementi ingenio. Phædria, ab hilaritate morum, cordatus adolescens, & cum morbo suo pugnans. Chærea à gaudio, ephebus ad quiduis audax, incogitans, & impotenter amans. Parmeno, quod sedulo ad sit domino suo, callidus, & osor meretricum. Dorus, quod dono mittatur Thaidi. Thais à pauone uidetur dicta, addita aspiratione. Inducitur cordata & ciuilis, ac inter meretrices probis moribus.

Dorias, ab hasta, quod in bello capta sit. Pythias ob calliditatem, aut quod omnia percontetur. Thraso, à confidentia fingitur stolidus & arrogans. Sanga à σάκτω, hoc est à componendis sarcinis dictus uidetur. Fingitur liber ac domini contemptor, quales serè coqui. Gnatho, à mandibula ut edax. Fingitur assentator & callidus. Chremes adolescens ruri educatus, eoq; ciuiliū blandiciarum insolens, & artium imperitus. Antipho, quod obuius appareat.

C. SVLPICII